

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1951

ANDRA KAMMAREN

Nr 12

3—4 april.

Debatter m. m.

Tisdagen den 3 april.

Sid.

Svar på fråga av

Herr Gustafson i Göteborg ang. utredningen av semesterfrågorna
för vissa grupper, som icke falla under semesterlagen 3

Svar på interpellation av

Fröken Öberg ang. viss ändring av sjukkasselagen 5

Onsdagen den 4 april fm.

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden 10

Valuta- och penningpolitiken 21

Interpellation av fru Eriksson i Stockholm ang. ersättning till de
efterlevande till vissa av de svenska flygare, som omkommo vid
Salerno 67

Onsdagen den 4 april em.

Valuta- och penningpolitiken (Forts.) 68

Motioner om undantag från tillämpningen av bestämmelserna om
yrkesmässig automobiltrafik för transporter av sockerbeter och
betmassa 97

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 4 april fm.

Val av ombud och suppleanter i Europarådets rådgivande församling 9

Utrikesutskottets utlåtande nr 4, ang. överenskommelse med Norge om
fiskeriförhållandena i vissa till Sverige och Norge hörande vatten-
områden 10

Statsutskottets utlåtande nr 53, ang. iståndsättande av beskicknings-
fastigheten i Köpenhamn 21

— nr 54, ang. anslag under försvarets fonder m. m. 21

— nr 55, ang. anslag för budgetåret 1951/52 under diverse fonder
under handelsdepartementet 21

— nr 56, ang. ökade lånemöjligheter för den mindre skeppsarten m. m. 21

	Sid.
<i>Statsutskottets utlåtande</i> nr 57, ang. befrielse från betalningsskyldighet till kronan	21
— nr 58, ang. uppförande av arbetar- och tjänstemannabostäder vid Åkers krutbruk	21
— nr 59, ang. anslag till riksförsäkringsanstalten	21
— nr 60, ang. fortsatt disposition av vissa äldre anslag	21
<i>Bankoutskottets utlåtande</i> nr 5, ang. riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning m. m.	21

Onsdagen den 4 april em.

<i>Bankoutskottets utlåtande</i> nr 6, ang. riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning	97
<i>Första lagutskottets utlåtande</i> nr 14, ang. arrestlokaler	97
— nr 15, ang. sättet för tillfälligt omhändertagande av sjuka personer samt av barn och ungdom	97
<i>Andra lagutskottets utlåtande</i> nr 18, ang. undantag från tillämpningen av bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik för transporter av sockerbetor och betmassa	97

Tisdagen den 3 april.

Kl. 4 em.

§ 1.

Svar på fråga ang. utredningen av semesterfrågorna för vissa grupper, som icke falla under semesterlagen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet MÖLLER, som yttrade: Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har frågat mig, när arbetsmarknadsstyrelsen väntas vara färdig med utredningen angående semesterfrågorna för sådana grupper som icke falla under semesterlagen, såsom småföretagare inom jordbruk, hantverk och övriga näringsgrenar samt husmödrar.

Som svar på frågan vill jag meddela följande.

Enligt vad jag inhämtat från arbetsmarknadsstyrelsen har styrelsen genom länsarbetsnämnderna införskaffat visst material, som f. n. bearbetas inom verket. En sammanställning av materialet kommer att remitteras till vissa myndigheter och organisationer under april månad. Arbetsmarknadsstyrelsen planerar vidare vissa konferenser och överläggningar för att ytterligare få de olika problemen belysta. Styrelsens slutbehandling av ärendet kan beräknas ske under september månad, under förutsättning att svaren på nyssnämnda remiss utan alltför stort dröjsmål inkomma till styrelsen.

Härefter anförde:

Herr GUSTAFSON i Göteborg: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min fråga.

Herr statsrådet och jag äro ju överens

om att frågan om semester för de nämnda kategorierna är viktig. I propositionen nr 72 säger statsrådet att problemet är förtjänt av den största uppmärksamhet, och statsrådet och jag ha tidigare i denna kammare diskuterat huruvida det är lämpligt att överlämna en så viktig fråga till ett så arbetstyngt organ som arbetsmarknadsstyrelsen. Jag vill icke väcka någon ny diskussion i denna fråga. Den ligger nu hos arbetsmarknadsstyrelsen, och vi få väl se hur man där kan lösa den. Dessutom få vi tillfälle att diskutera frågan ånyo, när utskottsförslaget ligger färdigt på kammarens bord.

Redan nu kan jag emellertid säga, att vi icke komma att släppa denna fråga från det partis sida, som jag representerar. Det finns ju så många småbrukare, hantverkare och småföretagare inom handel och andra näringsgrenar — för att inte tala om alla våra husmödrar — som ha mycket stora svårigheter att ordna sin semesterfråga. Många småföretagare delta direkt i arbetet vid sidan av sina anställda och leva ofta i samma ekonomiska förhållanden som de. Vi avse ju nu att genom lagstiftning ge de anställda förlängd semester — och jag hälsar detta med tillfredsställelse — men vi få icke blunda för att detta ofta kommer att ske på småföretagarnas bekostnad. Om inte arbetsmarknadsstyrelsen kommer till ett positivt resultat, kommer jag för min del inte att tveka att föreslå en ny och förutsättningslös snabbutredning — trots den försiktighet, som man i dessa tider måste iaktta när det gäller nya utredningar. Jag anser nämligen att frågan är av så stor vikt, att den på något sätt måste lösas.

Sedan vill jag, herr talman, tillfoga några ord om frågeinstitutet som så-

Svar på fråga ang. utredningen av semesterfrågorna för vissa grupper, som icke falla under semesterlagen.

dant. Under förra året väcktes det en motion, som syftade till att skapa smidigare regler för besvarande av interpellationer och enkla frågor. Man hade konstaterat, att interpellationerna kräva anmärkningsvärt lång tid för besvarande — ett förhållande, som tycks gälla även för innevarande års riksdag. Motionen avsåg närmast att få till stånd en aktivisering av frågeinstitutet och grundades i det avseendet på en av herr talmannen uttalad önskan. Som svar på en fråga av herr von Friesen ställde hans excellens statsministern i slutet av förra årets vårsession i utsikt att frågor, som kommo vederbörande statsråd till handa senast fredag förmiddag, om möjligt skulle besvaras redan påföljande tisdag.

Med tanke på den anmärkningsvärt långa tid, som besvarandet av en interpellation brukar ta i anspråk, var det mycket glädjande att riksdagens ledamöter på detta sätt fingo en möjlighet att erhålla snabba svar på aktuella frågor. Tyvärr tycks det dock icke ha gått att hålla den uppgjorda tidtabellen. Enligt vad jag har uttrönt har det under förra årets höstsession och hittills i år framställts tillsammans 21 enkla frågor i denna kammare. Av dem ha endast 10 stycken besvarats inom en tidrymd av 10 dagar — och det är ju ändå en relativt generöst tilltagen tid i detta sammanhang. De övriga frågorna ha tagit längre tid för besvarande.

Nu vill jag säga, att detta påpekande icke på något sätt riktas särskilt mot statsrådet Möller. Jag har tagit upp det i detta sammanhang därför att min enkla fråga just framställdes med den förhoppningen att den skulle besvaras enligt tidtabellen. När frågan inlämnades hade nämligen propositionen om treveckorssemestern avlämnats, och ett flertal remissinstanser hade uttalat, att frågan om småföretagarsemestern var så viktig, att de t. o. m. ansågo att ikraftträdandet av den nya semesterla-

gen borde uppskjutas till dess den frågan var löst.

Min fråga inlämnades torsdagen den 8 mars, och motionstiden utgick den 14 mars. Om frågan hade besvarats enligt den av statsministern uppgjorda tidtabellen, alltså dagen före motions tidens utgång, så hade vi motionärer haft möjligheter att bättre överblicka situationen.

Jag vill understryka, att jag har framfört dessa erinringar om frågeinstitutet ur allmänna synpunkter. Det kan finnas speciella anledningar till att svaret på denna enkla fråga blivit fördröjt. Jag anser emellertid att frågeinstitutet är av så stor betydelse, att det finns all anledning att på allt sätt underlätta dess verksamhet.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Jag skall alls inte gå in på någon polemik. Jag vill endast fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på, att även om man ställer enkla frågor, som äro av sådan beskaffenhet att de tvinga departementet att vända sig till ämbetsverken för att få besked — och det var ju i detta fall absolut nödvändigt, eftersom vi ju inte följa utredningen på det sättet att vi dag för dag exakt veta hur denna sak ligger till — så kan inte departementet garantera att svaren komma så att säga omgående.

Jag får kanske tillägga, att när man klagat på att interpellationerna inte besvaras tillräckligt snabbt, så beror dröjsmålet ofta på att de äro av den karaktären — och det voro också i början de enkla frågorna — att departementet inte kan svara på dem utan måste skicka dem på remiss till ämbetsverken. Det är klart att departementet då blir beroende av hur snabbt ämbetsverken kunna svara. Det händer mycket ofta att verken få göra ganska djupgående utredningar, om det skall bli

Svar på interpellation ang. viss ändring av sjukkasselagen.

någon mening med det interpellations-svar, som sedan skall lämnas.

Jag har velat göra dessa deklarationer både med hänsyn till vad herr Gustafson i Göteborg här sagt och med hänsyn till den allmänna diskussion, som har dragits upp om dessa ting.

Herr GUSTAFSON i Göteborg: Herr talman! Jag vill understryka, att min kritik inte i första hand riktade sig mot besvarandet av denna fråga. Jag bara konstaterade, att av de frågor som framställdes fr. o. m. hösten förra året ha endast hälften kunnat besvaras enligt den tidtabell, som statsministern ställde i utsikt. När vi nu försökt att få till stånd en ordning, som skulle innebära, att vi i större utsträckning skulle kunna övergå från interpellationer till enkla frågor för att på det sättet spara tid och få till stånd en mera aktuell debatt i kammaren, så är det beklagligt att detta inte slagit så väl ut, och jag vill bara uttrycka den förhoppningen, att det skall bli bättre i framtiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Svar på interpellation ang. viss ändring av sjukkasselagen.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet MÖLLER, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har ledamoten fröken Öberg till mig riktat frågan, huruvida jag vore villig medverka till en sådan förändring i sjukkasseförordningen, att ersättning utgår till sjukkassemédlem för vissa behandlingar, vilka utföras av tandläkare och icke äro att hänföra till vanlig tandvård. Närmast synes interpellanten avse käkkirurgiska och dylika behandlingar, som i anledning av sjukdom meddelas av tandläkare.

Enligt sjukkasseförordningen utgiva sjukkassorna ersättning till sina medlemmar för deras utgifter för läkarvård. För rätt till ersättning gäller att värden skall ha lämnats av legitimerad läkare och föranletts av sjukdom. I enlighet med dessa föreskrifter lämna sjukkassorna ersättning för tandvård endast om denna utförts av legitimerad läkare och påkallats av sjukdom i tänderna eller deras omgivningar. Ersättning för tandvård i vanlig mening utgår däremot över huvud taget icke.

I de fall, där behandlingen föranletts av sjukdom i tänderna eller deras omgivningar och därför i och för sig kunnat medföra ersättning av sjukkassa, utgår sålunda ingen ersättning om behandlingen verkställdes av en tandläkare som icke samtidigt är legitimerad läkare. Det är naturligt om detta ter sig svårförståeligt för allmänheten, i synnerhet om sjukdom i tänder eller käkar vållat arbetsförmåga. Särskilt oförklarliga kunna konsekvenserna synas om det gäller en operation som utföres vid ett centrallasarett med centraltandpoliklinik och operationen kan verkställas även på annan avdelning vid lasarettet; i detta fall blir ju ersättningen beroende av om patienten erhållit behandling vid den ena eller andra avdelningen.

Jag får erinra, att frågan om tandvårdens ställning inom sjukförsäkringen blev föremål för prövning i samband med behandlingen av sjukförsäkringslagen. Socialvårdskommittén ansåg det icke välbetänkt att, innan folktandvården utbyggs och närmare erfarenheter i samband därmed vunnits, tillskapa ett obligatoriskt försäkringsskydd med avseende å tandvården. Kommittén föreslog sålunda icke någon ändring av gällande bestämmelser. Kommittéförslaget i tandvårdsfrågan kritiserades i vissa remissyttranden. Sålunda fann bl. a. medicinalstyrelsen att tandvård i princip lika väl som egentlig sjukvård borde ingå som en

Svar på interpellation ang. viss ändring av sjukkasselagen.

gren i den obligatoriska sjukförsäkringen. Denna fråga borde dock lösas under speciellt hänsynstagande till den allmänna folk tandvårdens utbyggnadsproblem. För egen del anförde jag vid behandlingen av sjukförsäkringslagen, att den mot kommittéförslaget i detta hänseende framförda kritiken förtjänade uppmärksamhet. Jag var emellertid icke beredd att då taga definitiv ståndpunkt till spörsmålet, huruvida tandvården borde inbegripas under försäkringen. Jag erinrade om den undersökning, som ombesörjdes av 1944 års utredning rörande tandläkarutbildningen och framhöll, att en översyn av folk tandvårdsorganisationen var förestående. När resultatet av dessa undersökningar föreläge, borde frågan om tandvårdens ställning i sjukförsäkringen upptagas till förnyad prövning.

Sedan 1946 års folk tandvårdssakkunniga avgivit betänkande, framlade Kungl. Maj:t proposition till 1950 års riksdag angående ändringar i folk tandvårdens organisation. De därefter utfärdade författningarna innehålla emellertid icke några ändringar av större betydelse för bedömandet av frågan om tandvårdens ställning i sjukförsäkringen.

Såsom framgår av vad jag anført är frågan ännu icke löst, huruvida den allmänna sjukförsäkringen bör omfatta jämväl tandvård. Detta spörsmål är särskilt med hänsyn till tandläkarbristen ännu icke moget att upptagas till avgörande. Jag vill emellertid framhålla, att det icke ur denna synpunkt måste anses helt uteslutet att åtgärder vidtagas för att ersättning för viss tandvård, som utförts av tandläkare, skall kunna medgivas inom ramen för den nu gällande sjukförsäkringen. Frågan har uppmärksammats av pensionsstyrelsen i ett i förra månaden avgivet förslag till ändringar i sjukkasseförordningen. Enligt detta förslag — som avser att reformera den nuvarande sjukförsäkringen i åtskilliga betydelsefulla

hänseenden — skall ersättning utgå för vård, som meddelats vid centraltandpoliklinik eller allmänt sjukhus vid sjukdom, som kräver vård av tandläkare med särskild utbildning i tandkirurgi, käkprotetik och käkortopedi. På grund av den korta tid som stått till buds var det icke möjligt att i propositionen till denna riksdag till behandling upptaga samtliga de frågor, som beröras i pensionsstyrelsens förslag. Med hänsyn till angelägenheten att utan dröjsmål möjliggöra att den nuvarande sjukförsäkringen blir mera effektiv var jag därför till en början inriktad på att utbryta vissa frågor, som alltså skulle behandlas redan nu, och uppskjuta behandlingen av återstående frågor till nästa års riksdag. Sedan jag varit i kontakt med sjukkasseförbundet har jag emellertid funnit övervägande skäl tala för att pensionsstyrelsens förslag behandlas i ett sammanhang. Förslaget är f. n. föremål för behandling inom socialdepartementet, och det är min avsikt att redan i början av nästkommande års riksdag framlägga ett förslag i ämnet.

Härpå anförde:

Fröken ÖBERG: Herr talman! Jag skall be att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

I svaret framhåller ju statsrådet, att frågan huruvida den allmänna sjukförsäkringen bör omfatta jämväl tandvård ännu icke är löst och att detta spörsmål, särskilt med hänsyn till tandläkarbristen, ännu icke är moget att upptagas till slutligt avgörande. Jag vill här påpeka, att jag i min interpellation framhöll, att jag icke avsåg, att ersättning för all tandvård skulle falla under sjukkassorna. Jag tror nämligen att det inte är ekonomiskt möjligt i nuvarande läge; annars skulle det kanske vara lämpligt.

Statsrådet säger vidare att det icke

Svar på interpellation ang. viss ändring av sjukkasselagen.

behöver anses helt uteslutet, att åtgärder kunna vidtagas för att ersättning för viss tandvård som utföres av tandläkare skall kunna medgivas inom ramen av nu gällande sjukförsäkring. Av detta tycks framgå, att statsrådet icke står främmande för att en ändring av gällande tolkningsföreskrifter kan och bör vidtagas.

Även pensionsstyrelsen har enligt svaret, om jag inte fattat fel, varit inne på denna fråga i ett avgivet förslag till ändring i sjukkasseförordningen. Den tycks emellertid vilja begränsa bestämmelsen till att gälla allenast sådan vård som meddelas vid centraltandpolikliniker eller allmänna sjukhus och av särskilt utbildade tandläkare, som äro anställda där. I anledning av detta pensionsstyrelsens yttrande skulle jag bara vilja säga, att det kan ju hända, att man till att börja med får stanna inför detta förslag, men riktigt rättvist mot den vårdsökande allmänheten blir inte heller detta, om yttrandet innebär, att det kan utgå ersättning endast om behandlingen utföres på centralpolikliniker eller sjukhus. Det kan ju finnas sjukkassememstrar som bo långt ifrån dessa inrättningar men som på hemorten kunna få vård av en tandläkare som har precis samma utbildning som den som är anställd på sjukhuset. Skulle då en sådan patient för att erhålla ersättning från sjukkassan för sin behandling nödgas resa in till sjukhuset, bleve kanske kostnaden för resan många gånger större än den ersättning han kunde få från sjukkassan.

Till slut, herr talman, skulle jag vilja ställa en s. k. enkel fråga eller hur jag nu skall uttrycka det till herr statsrådet: Får jag tolka den sista satsen i statsrådets svar så, att det förslag som bebådas komma till nästa års riksdag kommer att gå i en för min interpellation positiv riktning? Jag skulle vara tacksam, om herr statsrådet kunde lämna svar på denna fråga, ty det har en ganska stor betydelse för mig.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Jag kan utan vidare svara, att propositionen kommer att gå i positiv riktning i fråga om att tillfredsställa önskemål, som fröken Öberg har framfört.

Fröken ÖBERG: Herr talman! Jag är tacksam för detta svar. Tack!

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts på kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 139, angående godkännande av en den 2 februari 1951 avslutad överenskommelse mellan Konungariket Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland angående förlängning av prioritetsfrister på det industriella rättsskyddets område, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 146, angående anslag för budgetåret 1951/52 till vissa brandskyddsåtgärder i Uppsala domkyrka m. m.; samt

till bankoutskottet propositionerna: nr 157, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 4 förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank, m. m.; och

nr 158, med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.

§ 4.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets anmälan jämlikt 21 § riksdagsstadgan att till utskottet inkommit framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående vissa ändringar i personalorganisationen för riksgäldskontoret och riksdagens ekonomihyrå.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 4, statsutskottets utlåtanden nr 53—60, bankoutskottets utlåtanden nr 5 och 6, första lagutskottets utlåtanden nr 14 och 15, andra lagutskottets utlåtande nr 18, jordbruksutskottets utlåtanden nr 1 och 5 samt andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtanden nr 7—9.

§ 6.

Föredrogs den av fröken *Höjer* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående förbättring av pensionerna från statens pensionsanstalt.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Anmälades, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen:

nr 160, angående godkännande av Sveriges anslutning till en konvention rörande privilegier och immunitet för Förenta Nationernas fackorgan; och

nr 162, med förslag angående användningen av hästexportberedningens vinstmedel.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8.

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen

nr 497, av herr *Dickson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 132, med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, m. m.;

nr 498, av herr *Nihlfors m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 132;

nr 499, av herr *Lundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 123, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.;

nr 500, av herr *Lundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 143, med förslag till förordning om skatt å elektrisk kraft (elskatteförordning), m. m.; samt

nr 501, av herr *Lundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 144, med förslag till förordning om tillfällig automobilskatt.

Dessa motioner bordlades.

§ 9.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens andra kammare.

Med åberopande av här bifogade läkarintyg får jag anhålla om ledighet från riksdagsgörömlen från och med den 4 till och med den 14 innevarande april månad.

Stockholm den 3 april 1951.

Yngve Larsson.

Det vid denna ansökan fogade läkarintyget var av följande lydelse:

Fil. dr Yngve Larsson har vårdats av undertecknad för varbildning i näsans bihålor och har ordinerats vila och luftombyte för hälsans vårdande under tiden den 30 mars t. o. m. den 15 april 1951, vilket härmed intygas för att bifogas tjänstledighetsansökan.

Stockholm den 30 mars 1951.

Lars Preber.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.23 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 4 april.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 29 nästlidna mars.

§ 2.

I enlighet med kammarens därom den 31 nästlidna mars fattade beslut skulle nu företagas val av dels tre ombud i Europarådets rådgivande församling dels ock tre suppleanter för dessa

ombud; och lämnades därvid på begäran ordet till

Herr ANDRE VICE TALMANNEN, som anförde: Herr talman! För detta val får jag avlämna en gemensam lista, som godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen.

Den av herr andre vice talmannen avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande personer:

R. F. Edberg, ledamot av andra kammaren	A. V. Wallentheim, ledamot av andra kammaren
B. G. Ohlin, ledamot av andra kammaren	O. B. von Friesen, ledamot av andra kammaren
G. Hedlund i Rådom, ledamot av andra kammaren	B. Näsgård, ledamot av första kammaren

De av kammaren utsedda ledamöterna i talmanskonferensen hade genom anteckning å listan bestyrkt, att de godkänt densamma.

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev den av kammaren godkänd; och förklarades hava blivit utsedda till ombud i Europarådets rådgivande församling herrar Edberg, Ohlin och Hedlund i Rådom samt till suppleanter för dem respektive herrar Wallentheim, von Friesen och Näsgård.

Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna avgiva förslag dels till förordnanden för de valda dels ock till skrivelse till Konung-

en med anmälan om det verkställda valet.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående det i § 2 omförmälda valet.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till utrikesutskottet propositionen nr 160, angående godkännande av Sveriges anslutning till en konvention rörande privilegier och immunitet för Förenta Nationernas fackorgan; samt

till jordbruksutskottet propositionen

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden.

nr 162, med förslag angående användningen av hästexportberedningens vinstmedel.

§ 5.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den på kammarens bord liggande motionen nr 497 av herr *Dickson*.

Vid härefter skedd föredragning av den av herr *Nihlfors m. fl.* avgivna motionen nr 498, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 132, med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, m. m. hänvisades motionen, såvitt angick kommunalskattelagen, till bevillningsutskottet och i övrigt till konstitutionsutskottet.

Härpå föredrogs var för sig följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 499 av herr *Lundberg*; samt

till bevillningsutskottet motionerna nr 500 och 501 av herr *Lundberg*.

§ 6.

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Norge träffad överenskommelse om fiskeriförhållandena i vissa till Sverige och Norge hörande vattenområden.

Genom en den 19 januari 1951 dagtecknad, till utrikesutskottet hänvisad proposition, nr 28, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollen över jordbruks- och utrikesdepartementsärenden för den 16 december 1950 samt över jordbruksärenden för samma dag begärt riksdagens godkännande av en den 20 december 1950 mellan Sverige

och Norge träffad överenskommelse om fiskeriförhållandena i vissa till Sverige och Norge hörande vattenområden jämte slutprotokoll.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, meddela av Kungl. Maj:t åskat godkännande av den med propositionen överlämnade, den 20 december 1950 mellan Sverige och Norge träffade överenskommelsen om fiskeriförhållandena i vissa till Sverige och Norge hörande vattenområden jämte slutprotokoll.

Reservation hade avgivits av herr *Svensson* i Ljungskile, som ansett, att utskottets motivering bort ha annan, i reservationen angiven lydelse.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Jag vill gärna säga några ord om det föreliggande förslaget till överenskommelse mellan Sverige och Norge. Jag vill först betona regeringens tillfredsställelse över att tvistefrågan har blivit löst genom en frivillig överenskommelse och att vi ha kunnat undvika internationellt skiljedomsförfarande i en fråga oss emellan.

Det var givetvis beklagligt, att denna tvistefråga aktualiserades så oväntat och utan föregående förhandlingar. Detta framkallade rätt stark misstämning bland den fiskarbefolkning, som det nya läget närmast berörde. Jag kan inte underlåta att beklaga också en del av de skrivelser, som förekommo i några svenska tidningar och som sannerligen inte voro ägnade att förklara och sakligt framlägga frågan för allmänheten utan tvärtom gävo anledning till ökad upphetsning inom fiskarbefolkningen genom osakliga, ovederhäftiga och felaktiga framställningar av läget. Sedan förhandlingar kommit till stånd, ha de förlupit på ett tillfredsställande sätt. Jag vill gärna framhålla här, att man

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden.

från norsk sida har visat tillmötesgående under förhandlingarna och att man med god vilja på bägge sidor kommit fram till en slutlig uppgörelse i frågan. I och för sig har det inte heller varit särskild anledning att vänta sig en skarpare divergens mellan Sverige och Norge rörande fiskevattnen. Vi tillämpa ju på det hela taget samma regler; vi ha nämligen 4-milsregeln, vilken innebär en territorialzon av 4 nautiska mil, under det att man i många andra länder tillämpar en annan territorialvattnensbredd. Det förekommer 3-mils-, 6-mils- och 12-milsgräns, men Sverige och Norge ha sedan gammalt tillämpat 4-milsgränsen. Ur den synpunkten fanns det alltså goda förutsättningar för samförstånd.

Vidare ha båda länderna i stor utsträckning tillämpat samma regler i fråga om beräkningen av territorialvattnet i bukter. Man kan bestämma territorialvattnet i bukter på olika sätt. Man kan antingen beräkna kustzonen i vattnet på samma sätt som vid andra kuststräckor, alltså som ett hälte, 4 nautiska mil brett, som går utefter buktens stränder. Om bukten då är tillräckligt vid, kommer internationellt vatten att gå ett stycke in i den. Man kan också tänka sig ett annat beräkningssätt, nämligen det som vi tillämpa både i Norge och Sverige. Det innebär, att man drar en rät linje vid buktens mynning och betraktar allt vatten i bukten som inre territorialvatten och sedan räknar med en territorialzon 4 nautiska mil utåt havet från baslinjen. På det viset får man alltså ett kusthälte utanför viken, och vattnet i viken kommer som sagt att bli inre territorialvatten.

Jag nämnde, att den regeln tillämpas både i Norge och Sverige. Det är emellertid den faktiska skillnaden mellan länderna, att det i Norge finns åtskilliga stora fjordar, som vi inte ha någon motsvarighet till. I somliga länder skiljer man mellan stora fjordar och mindre fjordar på det sättet att man bestäm-

mer, att en vik med en baslinje vid mynningen räknas som inre territorialvatten endast om mynningen har en viss bredd, under det att om denna bredd överstiges internationellt vatten går in i viken. Därvidlag finns en faktisk olikhet mellan Sverige och Norge i den geografiska konfigurationen, men vi ha dock vikar med ganska breda mynningar, vilka somliga länder skulle betrakta såsom inneslutande även internationellt vatten, t. ex. Laholmsbukten. Där ha vi emellertid dragit en baslinje tvärs över mynningen och räknat territorialvattnet 4 nautiska mil utåt havet från baslinjen. Vi ha högsta domstolens prejudikat på att territorialvattnet skall beräknas så i den bukten.

Ur denna synpunkt ha vi alltså i och för sig inte haft anledning att rikta någon invändning mot att man på norsk sida drar en baslinje tvärs över en viks mynning och sedan beräknar territorialvattnets gräns 4 nautiska mil utanför den linjen. Vad som emellertid kan bli en mera tvistig fråga är var linjen över mynningen skall gå, var en vik i det särskilda fallet skall anses ha börjat och hur långt man alltså skall räkna det internationella vattnet å ena och det territoriella vattnet å andra sidan. På den karta, som hängts upp här, har dragits en linje längre in i fjorden med territorialzonen beräknad från den linjen som baslinje. På kartan har även med en annan linje markerats var man från norsk sida pretenderar att baslinjen skall gå och varifrån man således beräknar en territorialzon av 4 nautiska mil utåt havet. De olika tänkbara linjerna för vikens avgränsande framgå av kartan. Allteftersom man väljer den ena eller andra linjen kommer territorialvattnet att sträcka sig ett längre eller kortare stycke utåt havet.

Den svenska fiskarbefolkningen i norra Bohuslän hade vant sig vid att fiska ett stycke upp i fjorden, d. v. s. den tänkte sig att fjorden började högre upp än vad norrmännen för sin del

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden.

numera anse. Man säger på norsk sida, att det inte har gjorts någon ändring i det tidigare läget. Förhållandet är, att det inte har funnits några speciella regler om just den fjorden i Norge utan det har funnits speciella regler om hur norskt territorialvatten beräknas utefter en del av den norska kusten, t. ex. i nordligaste Norge, där man drar baslinjer även vid mynningen av så stora fjordar som Varangerfjord och Vestfjord. Man har från norsk sida sagt, att det enligt norsk rätt är självfallet att man måste använda samma beräkningsätt som vid dessa stora fjordar även vid en sådan fjord som Oslofjorden, som är mycket smalare vid mynningen. Från svensk sida kan man ju inte ha någon bestämd mening om norsk rätt på den punkten. Man kan i varje fall inte ha någon anledning att säga, att man på norsk sida inte har beräknat territorialvattnet på det viset. Vad vi ha kunnat säga är, att den svenska fiskarbefolkningen i gränstrakterna under ganska lång tid har ostört fiskat ett stycke längre in i fjorden och att, då detta inte blivit beivrat, vi ha haft anledning räkna med att man ansett, att mynningen inte började förrän litet högre upp.

Sedan man kommit till samförstånd och propositionen lagts fram i den svenska riksdagen, har det på norsk sida ansetts, att ett uttalande i departementschefens yttrande i propositionen kunde ge anledning till den uppfattningen, att svenska regeringen hade en helt annan beräkning av territorialvattnet i bukter än vad man hade på norsk sida. Det ansågs, att uttryckssättet kunde tolkas så att man på svensk sida över huvud taget inte ville erkänna rätten att draga en baslinje över fjordens mynning och räkna territorialbältet därifrån. Det var nu inte meningen med uttalandet i propositionen, men då detta framkallat missförstånd, förklarade man sig på svensk sida villig att avge en förklaring om att innebörden inte var

sådan. Jag vill för kammaren läsa upp den skrivelse, som vårt sändebud i Oslo avlät till norske utrikesministern enligt instruktion av svenska regeringen. I denna skrivelse heter det efter en inledning: »Enligt svenska regeringens uppfattning bör den svensk-norska överenskommelsen av den 20 december 1950 angående fiskeriförhållandena i vissa till Sverige och Norge hörande vattenområden förstås så, att den fastslår att området innanför en linje som går från skäret vid sydspetsen av Ertholmen i Rauer till Midtre Heiaflu är norskt samt att nämnda linje icke utgör gräns för norskt territorialvatten.» Detta uttalande innebär, att man på svensk sida säger sig vara ense med norska regeringen om att norskt territorialvatten sträcker sig åtminstone till en viss linje och ett stycke därutöver utan att man dock vill binda sig för någon viss, bestämd linje. Det har man på norsk sida förklarat sig tillfredsställd med. Som olöst fråga kvarstår alltså, att det från norsk sida gjorts gällande en beräkning av territorialvattnet, som man på svensk sida icke velat binda sig för. Vi ha sagt oss att, om vi ändå kunna lösa frågan på ett praktiskt sätt, behöva vi inte taga ståndpunkt till var exakt territorialgränsen går. Vi ha medgivit, att den går så, att det som man på norsk sida varit angelägen om att få fram, nämligen att krigshamnssområdet ligger inom norskt territorialvatten, är klart även enligt svensk mening. Därutöver ha vi inte uttalat oss.

Överenskommelsen har den karaktären, att man har sökt lösa fiskerättsfrågan genom ett praktiskt arrangemang utan att därmed lösa territorialvattensfrågan. I regel anses en stats medborgare ha uteslutanderätt till fiske inom sitt territorialvatten, men ingenting hindrar en stat från att medge ett annat lands invånare att fiska även innanför territorialvattensgränsen. Det är det vi ha gjort i denna överenskommelse. Å ena sidan har Norge medgivit

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden.

svenska fiskare att för den tid avtalet gäller fiska ett stycke in på norskt territorialvatten inom vissa angivna gränser. Å andra sidan har Sverige ur reciprocitetssynpunkt medgivit, att norska fiskare få fiska på ett triangelformat kustområde söder ut utefter den bohuslänska kusten, alltså på ett område som är svenskt territorialvatten. Staterna ha alltså med hänsyn till grannskapet medgivit varandras invånare en viss fiskerätt på resp. länders territorialvatten. Enligt min mening är det ett mycket naturligt och sympatiskt sätt att lösa en sådan tvistefråga att ge fiskarbefolkningen rätt att fiska även innanför territorialgränsen och på det viset skapa ett praktiskt arrangemang som någorlunda tillfredsställer bägge parter.

Jag vill tillägga, att vi tidigare ha en liknande uppgörelse med Danmark rörande fisket i Öresund. Även där ha vi en överenskommelse, som innebär, att man inte uteslutande tar hänsyn till territorialgränserna, utan staterna ge varandras medborgare en viss fiskerätt. Därigenom skapas således ett område, där båda ländernas invånare ha rätt att fiska, fastän det tillhör det ena landets territorialvatten.

Herr talman! Jag ville bara ge dessa kommentarer till överenskommelsen, och jag hoppas livligt, att kammaren kommer att godkänna det framlagda utlåtandet.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag har till utskottets utlåtande fogat en reservation, som innehåller ett sätt att uttrycka saken som jag anser hade varit riktigare i föreliggande situation.

I artikel 1 i avtalet omnämnes ett vattenområde, som är avgränsat på tre sidor men öppet utåt havet. Som hans excellens utrikesministern redan har påpekat, finns det inom detta vattenområde mindre områden, som äro odisputabelt norska respektive svenska. En-

ligt vad utrikesministern sade är det klart, att en del här är norskt vatten.

Definitionen i artikel 1 innefattar vidare inte någon avgränsning utåt havet. Man har där alltså inringat eller rättare sagt inte alls inringat vattnet. Den terminologi man begagnar innebär, att man talar om vattenområden, om vilka det aldrig kan komma i fråga, att de skulle vara eller kunna bli norska. Det är här fråga om ett område, som är öppet utåt Atlanten, och vidare finns det vattenområden, på vilka norrmännen ha gjort anspråk, som svenskarna inte vilja erkänna. Man tar alltså i ett svep ett vattenområde, som i föreliggande situation innehåller tre slags vatten: odisputabelt norskt, odisputabelt internationellt och omdiskuterat vatten. Jordbruksministern säger därom i sin proposition: »Det i avtalstexten förekommande uttrycket svenskt resp. norskt vattenområde får därför icke fattas så, att området därmed erkännes tillhöra svenskt resp. norskt territorialvatten.» Enligt jordbruksministern får uttrycket alltså inte fattas så, att dessa områden erkännas tillhöra norskt territorialvatten, medan hans excellens utrikesministern nu sagt ifrån att man är överens om att detta är norskt vatten. Uttrycket skulle endast innebära, »att det angivna landet självt hävdar att området befinner sig innanför dess territorialgräns». Men det finns ju områden, beträffande vilka norska regeringen aldrig kan hävda, att de befinna sig inom norsk territorialgräns.

Jordbruksministern har i sitt protokoll uttryckt saken på ett sätt som måste vara felaktigt i två avseenden. Det måste vara felaktigt att svenskarna inte kunna erkänna vad som är gammalt norskt territorialvatten, och vidare måste det vara felaktigt att norrmännen göra anspråk på hela det i artikel 1 omtalade vattenområdet.

Sedan jordbruksministern alltså i ett protokoll vid sidan av avtalet har sökt klara upp territorialvattenfrågan eller

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden.

rättare sagt talat om att den inte är uppklarad, så instämmer utrikesutskottet i vad jordbruksministern sålunda uttalat och vill att riksdagen för sin del skall godkänna denna ståndpunkt. Men det är ju just detta uttalande, som enligt vad hans excellens herr utrikesministern nyss har sagt svenske ministern i Oslo har fått regeringens uppdrag att korrigeras.

På denna punkt har jag i min reservation föreslagit att utskottet i stället skulle ha gjort det uttalandet, att utskottet »har observerat att det i avtalstexten såsom norskt betecknade vattenområdet synes innesluta, dels områden innanför den tidigare från norsk sida hävdade territorialvattengränsen och dels områden utanför denna gräns. Uttrycket norskt vattenområde i avtalstexten får alltså icke uppfattas som ett godkännande från svensk sida av det norska territorialvattnets utvidgning». Det är, såvitt jag förstår, en formulering som någorlunda svarar mot vad som är riktigt.

Vidare kan jag inte komma ifrån den reflexionen, att hela denna tvistefråga inte så mycket är en fråga om vattengränser utan mera är en ekonomisk fråga. Vad det här gäller är en framstöt från norsk sida med ekonomisk innebörd, som riktar sig mot den svenska fiskarbefolkningen. Det framgår bl. a. av de skiftande motiveringar, som använts på norsk sida, där man till att börja med ville göra gällande, att ändringen av vattengränsen skulle vara bevingad av försvarshänsyn, ett resonemang som man ju inte sedan brytt sig om att fullfölja.

Jag tror, som sagt, att det hela är en ekonomisk fråga, och saken borde av den svenska regeringen ha behandlats som en sådan redan från början, samtidigt som handläggningen borde ha skett i litet raskare takt än fallet varit. Jag har därför i min reservation uttalat det önskemålet, att »svenska regeringen snarast möjligt söker ernå en

överenskommelse rörande gränserna för de två ländernas territorialvatten». Om det nu bara träffas en tillfällig överenskommelse, kan man befara att det under tiden pågår en utveckling, som så småningom rent automatiskt utmynnar i att de svenska fiskarena äro utestängda från det vattenområde som det här gäller.

Hans excellens herr utrikesministern uttalade sin glädje över att frågan blivit löst och att förhandlingarna förslutit tillfredsställande med slutlig uppgörelse som resultat. Ja, frågan om territorialvattengränsen är ju inte löst, och någon slutlig uppgörelse har inte träffats. Det är rätt underligt, att hans excellens, efter att ha talat om att förhandlingarna resulterat i en slutlig uppgörelse, säger att det var så lätt att uppnå en sådan därför att man i Norge och Sverige har samma uppfattning om territorialvattengränserna. Det är ju just frågan om territorialvattengränsen som här inte är löst.

Den svenska regeringen har tydligen också utgått ifrån att vad som gäller för Vestfjorden, som är ett uteslutande norskt vattenområde, skulle under alla förhållanden kunna tillämpas även i fråga om ett riksgränsområde. Jag tycker att det är alldeles överflödigt att på nuvarande stadium ett sådant konstaterande göres på svensk sida.

Hans excellens herr utrikesministern talade här om att det finns en liknande uppgörelse mellan Sverige och Danmark. Enligt vad som upplysts i utrikesutskottet har det inte i fråga om denna uppgörelse med Danmark förelagat några liknande komplikationer som det här gäller.

Jag har, herr talman, velat säga detta i anslutning till min reservation, som ju är skriven utan minsta förhoppning att andra kammaren skall godkänna den. Reservationen har huvudsakligen tillkommit därför att jag inte vill vara delaktig i det beslut som andra kammaren i dag kommer att fatta.

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden.

Vad sedan beträffar regeringens sätt att handha saken, så beklagade utrikesministern för sin del i detta sammanhang tidningarnas uppträdande. Jag skall inte här ge mig in på något försvar av tidningarnas uppträdande — jag har över huvud taget inte så noga följt tidningsdiskussionen i ärendet, att jag skulle kunna göra det — men jag undrar om inte anledningen till detta delvis är regeringens eget uppträdande. Frågan om fiskerätten på här ifrågasvarande område aktualiserades i februari månad förra året, men det dröjde till fram på sommaren innan regeringen på allvar tog itu med saken. Jag hade tillfälle att lyssna till den förklaring i ärendet, som hans excellens lämnade inför ett annat forum någon gång på vår sidan eller eventuellt i början av juni föregående år — jag kommer inte ihåg vilket — och jag konstaterade då, att svenska regeringen vid nämnda tidpunkt icke hade klart för sig, huruvida det beträffande ifrågasvarande fiskevatten fanns någon gammal svensk sedvanerätt. Den fråga klarades upp först mycket längre fram på sommaren. Regeringen hade alltså fört diskussioner med norrmännen utan att från början ha klarlagt hur det förhöll sig på denna mycket centrala punkt. Genom samtal med fiskarbefolkningen nere på västkusten skulle ju dock ett sådant klarläggande mycket snabbt ha kunnat ske, och det dröjsmål som nu förekom är beklagligt.

Vidare måste det sägas vara beklagligt, att det vid träffandet av överenskommelsen inte sades någonting om vilka förhållanden som skola råda i själva skarven mellan den gamla och nya ordningen. Det är väl ändå självklart, att om det finns en hävdvunnen ordning och den ena parten vill rubba denna, så skall det första, som man kommer överens om när man diskuterar frågan, vara att gammal hävd får gälla tills överenskommelsen om en ny ordning träder i kraft. På denna punkt tycks

emellertid regeringen inte ha gjort någonting, med resultat att de svenska fiskarena under hela tiden varit bortvisade från fisket på vattenområdet i fråga. Detta må dock endast vara en anmärkning i marginalen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min reservation.

Häruti instämde herrar *von Friesen*, *Gustafson* i Göteborg och *Schmidt* samt fröken *Elmén*.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEN: Herr talman! Jag skall inte mera utförligt gå in på vad herr Svensson i Ljungskile här sagt. Jag tror, att hans kritik av terminologien är rätt omotiverad. Det är i och för sig inte någon särskilt viktig sak, om man använder den ena eller den andra terminologien, och i varje fall är nog herr Svenssons försök att påvisa det ologiska i den terminologi, som använts, ganska misslyckat. Den omständigheten att någonting säges vara norskt pretentionsområde motsäger ju inte att det också kan vara ostridigt norskt område. Vi ha emellertid på svensk sida inte haft någon anledning att säga, om området är ostridigt norskt eller inte eller i vilken omfattning så är förhållandet. I detta avseende kan alltså inte definitionen på något sätt vara ologisk.

Vad beträffar artikel 1, där det säges att svenska fiskare äro berättigade att idka fiske i norskt vattenområde utanför en viss linje, som begränsar området på ett visst sätt i väster och på ett visst sätt i öster, så gör man inte heller där något uttalande om huruvida området innesluter ostridigt internationellt vatten. Just därför att det inte satts någon sydgräns, har frågan om var det internationella vattnet börjar lämnats öppen.

Herr Svensson kom sedan in på frågan om den svenska regeringens handläggning av ärendet och hade därvid

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden.

som vanligt en del oriktiga uppgifter. Först och främst var det inte så att frågan aktualiserades för den svenska regeringen i februari månad föregående år. Det skedde inte förrän i mitten av april, och det första, som regeringen då var tvungen att göra, var givetvis att införskaffa upplysningar om hur den norska regeringen uppfattade saken och vilken den norska ståndpunkten över huvud taget var. Det tog en viss tid att få fram uppgifter på den punkten.

Vidare hade man på svensk sida den föreställningen, att man kanske skulle kunna ordna upp frågan i samband med en konferens mellan fiskare från de olika nordiska länderna, som på sommaren ägde rum i Lysekil. Det visade sig emellertid att de norska fiskarens representanter inte voro villiga att ta upp någon diskussion i frågan, och därför förföll planen, och man fick ge sig in på en annan väg.

Herr Svensson i Ljungskile uttalade sig i övrigt om den hävdvunna ordningen, som hade bort få gälla o. s. v. Jag tror nu inte att herr Svensson har någon riktig uppfattning om hävdens betydelse i en rättsfråga som denna. De svenska fiskarna ha nog fiskat också på territorialvatten, som ostridigt är norskt. Menar herr Svensson nu att hävden är gällande även i det fallet att vattnet ostridigt är norskt?

Jag tror inte att dessa mycket komplicerade folkrättsliga frågor lämpa sig för sådana lättvindiga uttalanden som herr Svensson här gjort och som gjorts i en del tidningar, som yttrat sig i samma anda som han.

Herr SVENSSON i Ljungskile (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte bli mångordig.

Hans excellens herr utrikesministern menar att terminologien inte spelar så stor roll. Men det är, såvitt jag förstår, just den terminologi, som jordbruksministern använt, som har gett anledning till missförståndet i Oslo och till

en ny förklaring av den svenska regeringen. Hans excellens har ju här själv läst upp ett uttalande som svenske ministern i Oslo på regeringens uppdrag gjort och där man, på grund av det missförstånd som uttalandena utlöst, korrigerar det protokoll som återfinnes i förevarande proposition. Trots detta säger emellertid hans excellens att terminologien inte spelar någon roll.

Dessutom var det väl alldeles onödigt att använda en sådan terminologi som man här använt.

Hans excellens herr utrikesministern säger vidare, att jag som vanligt lämnar oriktiga uppgifter. Varpå bygger hans excellens ett sådant generellt omdöme om en riksdagsman?

Frågan om den fiskerätt som det här gäller aktualiserades i februari månad, och jag förmodar att regeringen inte var okunnig om vad som då skrevs om saken i en mängd svenska tidningar, liksom regeringen väl över huvud taget inte är okunnig om vad som försiggår mellan Sverige och Norge. Men är det meningen att den svenska regeringen fortfarande skulle ha suttit stilla och ingenting gjort, om inte fiskarorganisationerna på västkusten vänt sig till regeringen och bett den taga upp saken?

Vad frågan om hävdens betydelse beträffar, kan jag naturligtvis inte ta upp någon diskussion med hans excellens om den saken ur folkrättslig synpunkt. Jag har ju för övrigt redan erkänt, att det finns områden som äro odisputabelt norska, fastän man även om dem gjort tvekydiga uttalanden i det protokoll som återfinnes i den kungl. propositionen. Jag tror emellertid att det hade varit en klok politik, om den svenska regeringen hållit litet mera på svensk rätt och svensk hävd i detta sammanhang.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Herr Svensson i Ljungskile ville såsom ett bevis för att terminologien hade

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden.

stor betydelse framhålla, att den vållat ett missförstånd från norsk sida som föranlett den svenska regeringen att göra ett korrigerande. Herr Svensson i Ljungskile blandar emellertid ihop två olika ting. Den terminologi, som vi här talat om, är avtalstextens terminologi. Det som framkallade missförståndet i Norge var däremot ett uttalande av departementschefen i motiveringen, och att man på norsk sida missförstod detta yttrande hade förmodligen sin grund i vissa skrivelser i en tidning på västkusten, som under hela den tid denna fiskerätsfråga varit aktuell gjort vad den kunnat för att framkalla dylika missförstånd.

För övrigt var det inte fråga om något som helst allvarligt missförstånd, utan det hela var mycket enkelt att rätta till. Detta missförstånd utgör alltså inte någon illustration till vad herr Svensson i Ljungskile här velat få fram.

Herr SVENSSON i Ljungskile (kort genmäle): Vad jag här talat om, Ers excellens, är ju det yttrande i statsrådsprotokollet om artikel 1, som utlöst det norska missförståndet men som utrikesutskottet dock nu instämmer i och vill att riksdagen i dag skall godkänna.

Herr UTBULT: Herr talman! Jag vill liksom hans excellens herr utrikesministern uttala min tillfredsställelse över att riksdagen i dag har att taga ställning till en överenskommelse beträffande de svenska fiskarens rätt att idka fiske på här ifrågavarande område. De svenska fiskarna ha länge väntat på att en sådan överenskommelse skulle träffas. Efter att under fjorton månader varit avstängda från ett fiskevatten, som de brukat under många år, äro de svenska fiskarna nu säkert mycket tacksamma för att en överenskommelse kommer till stånd.

Jag skall inte gå in på någon utförligare diskussion om vad som framkommit genom utrikesministerns redogö-

relse. Det finns emellertid en punkt i redogörelsen, som gjort mig betänksam, och det är att därav framgick, att regeringen, såsom herr Waldemar Svensson redan påpekat, använt olika uttrycks sätt i sin proposition nr 28 och i det uttalande, som regeringen senare gjort genom sin minister i Oslo.

Det har ju talats och skrivits mycket om vad det är den svenska regeringen godkänt och icke godkänt. I januari i år gjorde vid ett fiskarmöte i Fredriksstad tjänstemän från norska utrikesdepartementet och fiskeridepartementet uttalanden, som jag för min del icke kan tro på men som man måste beklaga, om de skulle vara med sanningen överensstämmande. En byråchef Colban sade sålunda vid detta möte, att svenska regeringen helt står på den norska regeringens ståndpunkt i saken. Det finns ingen tvist mellan oss, sade han, och den svenska regeringen anser att området är norskt. Han påpekade vidare att utrikesminister Undén uppmanat svenska fiskare att respektera de norska lagarna. Detta skulle ha varit den svenska regeringens slutreplik i saken, sade byråchefen Colban, om inte svensk press tagit upp ärendet och skapat en opinion som tvingat regeringen att inleda förhandlingar. Den svenska regeringen hade emellertid hela tiden erkänt norrmännens juridiska rätt till området och bara låtsat att svenskarna skulle ha rätt att fiska i området.

Såsom jag sade nyss, tror jag inte på dessa uttalanden. Jag tror inte att svenska regeringen har godkänt den yttersta gräns som norrmännen fastslog i februari förlidet år, utan jag utgår ifrån att det är riktigt vad som i propositionen säges om att frågan om territorialvattnens utsträckning har lämnats öppen. Det blir alltså en senare sak att lösa den frågan.

Men uttalandet av svenske ministern i Oslo till norska regeringen har gjort mig litet betänksam. Utrikesministern återgav ju de ord, som det svenska sän-

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden.

debudet därvid använde. Jag undrar verkligen, hur man skall kunna lösa denna fråga mellan de två regeringarna, då vi här i landet fatta ett beslut med en viss skrivning och det norska stortinget ansluter sig till en annan skrivning. En mindre del av det omstridda området har hittills av den svenska regeringen betraktats som internationellt vatten. Genom uttalandet av Osloministern riskeras emellertid, att området i fråga blir ansett som norskt vattenområde. Man har all anledning att fråga sig vad detta uttalande egentligen innebär.

Herr talman! Jag skall inte upptaga kammarens tid längre. Jag vill som sagt uttala min tillfredsställelse över att vi äro komna dithän, att vi kunna godkänna detta avtal. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag med det tillägg, som föreslagits av herr Svensson i Ljungskile.

Herr FAST: Herr talman! Jag tror, att vi i denna kammare gärna vilja instämma i vad jordbruksministern uttalar i propositionen, nämligen att det är önskvärt att man får denna mycket irriterande fråga ur världen. Att frågan blivit så irriterande beror därpå att man från skilda håll onekligen spekulerat i de svårigheter man haft att bemästra. Jag tycker, att både herr Svensson i Ljungskile och herr Utbult alldeles förbise att det är fråga om två parter vid dessa förhandlingar och uppgörelser. Den ena parten kan inte sätta sig ned och dekretera, såvida man inte vill använda sig av maktspråk. Något dylikt har ju självfallet inte kunnat komma i fråga i denna sak.

Nu föreligger här ett avtal, som godtas även på den norska sidan. Såvitt jag känner till förhållandena, är man också från den svenska fiskarbefolkningens sida nöjd med avtalet. Det hade givetvis varit önskvärt, att man i detta sammanhang även hade kunnat reglera frå-

gan om territorialgränsen. Detta är emellertid inte nödvändigt för att man skall klara av ett avtal, som enbart begränsar sig till fiskeriförhållandena. Det föreliggande avtalet gör ju inte anspråk på att vara någonting annat. Jag är övertygad om att vi inte hade kunnat få till stånd något avtal rörande fiskeriförhållandena på ganska lång tid ännu, därest vi hade haft att vänta till dess även frågan om territorialgränserna hade blivit löst. Under tiden hade fiskarena fått leva under de olidliga förhållanden, som på känt sätt existerat på senare tid.

Twistefrågan nu gäller således närmast, om man i samband med detta fiskeriavtal skall ge regeringen direktiv om att omedelbart upptaga förhandlingar även angående en överenskommelse om territorialvattengränserna. Jag vill för mitt eget vidkommande deklarerat, att jag tycker att det just nu skulle vara det sämsta tänkbara utgångsläge för att upptaga förhandlingar rörande territorialvattnen och således förfara på det sätt som här föreslagits. Är det inte klokt att låta det växa litet gräs över de nu uppkörda spåren från den upphetade agitation, som förevarit i samband med detta ärende, innan man tar upp den ännu besvärligare frågan om territorialgränserna.

Jag skall inte gå in på de förhållanden, som göra att man på norsk sida inte är särskilt angelägen om att taga upp några dylika förhandlingar. Jag vill emellertid på det bestämdaste varna kammaren för att falla för frestelsen att ge regeringen ett sådant direktiv, som i detta fall visserligen inte skulle ha någon större praktisk betydelse men som skulle bidra till att ytterligare irritera stämningen på ömse sidor om gränsen. Och det är väl ändå inte meningen. Vi ha i den vägen haft tillräckligt med vad som redan förevarit.

Herr Svensson i Ljungskile ville göra gällande, att den förklaring som gavs

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden.

var av den beskaffenheten, att den ändrade det svenska uttalandet. Därmed skulle enligt hans mening utrikesutskottets uttalande hänga i luften. Jag vill då erinra om att detta ärende legat på utskottets bord i avvaktan på att man skulle få bekräftelse på att man från norsk sida var färdig att godkänna det föreliggande förslaget. När denna upplysning kom, behandlades frågan av utskottets presidium. Jag tror att alla här med mig anse att utskottets högt värderade ordförande i hög grad har sinne för logik. Det finns därför enligt min mening ingen som helst anledning att rubba på utskottets utlåtande i detta ärende. Detta är en garanti för att kammaren lugnt kan följa utskottets förslag. När emellertid en gång i framtiden även frågan om territorialvattengränserna skall lösas — eventuellt i samband med någon ny fiskeriöverenskommelse — då vet regeringen — för den händelse det är samma regering som då sitter vid makten — vilka pålitliga experter man skall kunna få, experter som ha både förhandlingsduglighet och förmåga att åstadkomma t. o. m. det omöjliga. Det är ju alltid bra att ha sådana experter till hands i svåra situationer.

Med det anförda och under hänvisning till utskottets utlåtande hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr STAXÅNG: Herr talman! Jag vill instämma i vad den senaste talaren framhöll i början av sitt anförande, nämligen att han med tillfredsställelse såg, att denna överenskommelse kommit till stånd och att således den mycket betänkliga irritation, som rått under förhandlingstiden, nu, såsom man hoppas, blivit undanröjd. Det var enligt min mening angeläget att få en överenskommelse till stånd, inte minst ur den synpunkten att man snarast möjligt borde undanröja den allvarliga irritation, som uppkommit i denna fråga.

Jag vill till en början erinra kammaren om att jag omedelbart, sedan det visat sig att en tvist uppkommit mellan norska och svenska fiskare om dessa fiskevatten, framställde en enkel fråga här i riksdagen. Detta skedde under förra vintern, och jag uttalade det önskemålet, att regeringen så fort som möjligt borde försöka ordna upp denna sak genom förhandlingar med vederbörande i Norge. Jag valde metoden med enkel fråga av främst två skäl. Först och främst ville jag få svaret på min fråga så snabbt som möjligt, och jag hoppades att regeringen snarast skulle upptaga förhandlingar i ärendet. Vidare ville jag undvika att man i en interpellationsdebatt skulle breda ut sig i en längre motivering och på det sättet kanske försvåra vissa förhandlingsmöjligheter för regeringen i denna mycket delikata fråga. Jag uttalade också en enträgen vädjan till hans excellens utrikesministern att så fort som möjligt försöka få till stånd en uppgörelse i saken. Jag underströk, att om det blir en lång debatt mellan de svenska och norska fiskarena och — vilket jag också förutsåg — en presspolemik i anslutning därtill, så skulle detta i hög grad försvåra en lösning av denna besvärliga fråga.

Jag tror att hans excellens utrikesministern till att börja med kanske inte helt ville gå med på att frågan var någon större tvistefråga. Jag hälsade dock med tillfredsställelse de nya upplysningar, som excellensen införskaffade i samband med avlämnandet av svaret på min fråga. Dessa upplysningar visade klart, att det här verkligen gällde en tvistefråga och att det också borde bli förhandlingar om saken. Utrikesministern förklarade sig även vilja försöka genom förhandlingar uppnå en ny överenskommelse.

I likhet med herr Svensson i Ljungkile beklagar jag, att det dröjde alltför länge, innan man såg några verkliga åtgärder i denna sak från regeringens

Överenskommelse med Norge om fisket i vissa vattenområden.

sida. Utrikesministern har lämnat en förklaring på den punkten. Jag är inte säker på att förklaringen är fullt övertygande. Man borde enligt min mening ha gjort en insats i denna sak långt tidigare. Jag skulle även tro, att man borde ha haft en intimare kontakt än vad nu synes ha varit fallet mellan regeringen och våra fiskare i denna fråga så att man på ett bättre sätt hade fått del av fiskarens önskemål. Jag vet emellertid inte vilken omfattning denna kontakt haft i verkligheten. Naturligtvis går det inte för regeringen att taga kontakt med fiskarna i alla de med frågan förknippade spörsmålen. Jag har emellertid en bestämd känsla av att kontakten när det gäller fiskarens intressen hade bort vara bättre än vad som nu synes ha varit fallet.

Nu har man emellertid äntligen nått en överenskommelse. Tyvärr har det dock dröjt alltför lång tid innan så skett. Jag skall inte fördjupa mig i allt vad som hänt på detta område under den tid som förflutit. Personligen vill jag i detta sammanhang deklarerat, att jag för egen del ansåg hela denna fråga så känslig, att jag under valrörelsen icke ansåg mig böra beröra den under mina föredrag i Bohuslän. Jag ansåg nämligen, att ett indragande av denna sak i valrörelsen kunde inverka menligt på förhandlingarna mellan svenska och norska vederbörande. Jag underlät således att i valrörelsen taga upp frågan, trots att jag helt stod på de svenska fiskarens sida i denna angelägenhet.

Nu återstår emellertid en fråga, som utskottet icke tagit ställning till, nämligen frågan om territorialgränsen. Utskottet har därvidlag icke gått emot de svenska fiskarens synpunkter utan helt enkelt lämnat frågan öppen. Jag skulle emellertid önskat att utskottet hade uttalat sig något tydligare på denna punkt och låtit den svenska ståndpunkten skymta fram. Därför vill jag ansluta mig till det tillägg till utskottsutlåtandet som herr Svensson i Ljungskile fö-

reslagit i sin reservation. I reservationen har den svenska ståndpunkten kommit till ett klarare uttryck än vad fallet är i majoritetens utlåtande.

Det ligger naturligtvis mycket i vad herr Fast sade beträffande just denna punkt, nämligen att om man vill nå en uppgörelse, så sker detta lättare, om sinena fått lugna sig något. Jag är emellertid rädd för att om man icke på allvar försöker få en uppgörelse om territorialgränsen, kan det uppstå nya förvecklingar och tvister mellan svenska och norska fiskare. Därför är det nödvändigt att även den delen av problemet tas upp till lösning så fort som möjligt för att man också i det avseendet skall kunna få en överenskommelse till stånd. Jag anser att det hade varit lyckligt, om man i utskottsutlåtandet hade gjort det tillägg som herr Svensson i Ljungskile här föreslagit.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag men med det tillägg som innefattas i den av herr Svensson i Ljungskile avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herr Carlsson i Bakeröd.

Herr FAST: Herr talman! Jag värdesätter högt den deklaration som den siste ärade talaren här gav om att han inte utnyttjade denna fråga i valrörelsen. Det var tyvärr så många andra som gjorde det, och det var bra att så icke skedde från det håll herr Staxäng representerar.

Jag vill endast tillägga, att om utskottet hade skrivit på det sätt som föreslagits av herr Svensson i Ljungskile, så är det mycket troligt, att det inte blivit något avtal alls, så irriterad som stämningen varit. Detta framgår inte minst av vad som senare ägt rum. Jag tycker därför att det finns allt skäl att kammaren förfar på ett försiktigt sätt i denna fråga.

Valuta- och penningpolitiken.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fögode reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1951/52 till iståndsättande av beskickningsfastigheten i Köpenhamn.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1951/52 under försvarets fonder m. m.

Punkterna 1—26.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27.

Lades till handlingarna.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1951/52 under statens allmänna fastighetsfond, statens utlåningsfonder och diverse kapitalfonder, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

§ 10.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökade lånemöjligheter för den mindre skeppsfarten m. m.;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från betalningsskyldighet till kronan;

nr 58, i anledning av väckt motion om anslag för budgetåret 1951/52 till uppförande av arbetar- och tjänstemannabostäder vid Åkers krutbruk;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1951/52 till riksförsäkringsanstalten jämte i ämnet väckt motion; och

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Föredrogs bankutskottets utlåtande nr 5, angående dels verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, dels ock väckt motion med anledning av att riksbanken utgivit sedlar till högre belopp än vad gällande lag medgiver.

Punkten 1.

Valuta- och penningpolitiken.

Utskottet hade under denna punkt gjort vissa uttalanden angående valuta- och penningpolitiken.

Vid punkten hade reservationer avgivits:

1) av herrar *Ewerlöf, Nordenson och von Seth*, vilka ansett, att utskottets ytt-

Valuta- och penningpolitiken.

rande under punkten bort hava annan, av dessa reserver angiven lydelse;

2) av herrar *Söderquist*, *Fröderberg* och *Schmidt*, vilka ansett, att utskottets yttrande under punkten bort hava den lydelse nämnda reserver angivit.

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Herr **OHLIN**: Herr talman! Det är inte min avsikt att här upptaga bankoutskottets intressanta majoritetsutlåtande eller de båda reservationerna till närmare dryftande. Jag utgår ifrån att andra talesmän både från mitt eget parti och de andra partierna komma att göra detta. Jag har i stället begärt ordet för att begagna detta tillfälle att något närmare belysa den fråga, som kanske mer än andra inrikespolitiska spörsmål i dag intresserar det svenska folket, nämligen hur man skall kunna få bukt med den pågående inflationen och lägga grunden för ett fast penningvärde.

Alla äro ju ense om att de senaste månadernas utveckling är oroande och att det knappast finns någon viktigare uppgift på det inrikespolitiska planet just nu än att avbryta denna utveckling och skapa en viss stabilitet. Jag tänker inte här i dag mer ingående uppehålla mig vid de gångna efterkrigsårens utveckling och de många misstag, som den svenska regeringen därvid har begått, misstag som naturligtvis till stor del äro skulden till att utvecklingen fått denna mindre tillfredsställande karaktär. Jag vill bara erinra om ett par saker i detta sammanhang.

1946 genomfördes en appreciering av den svenska kronan, d. v. s. en höjning av dess yttre värde. Enligt min redan då uttryckta mening var denna appreciering för stor. Framför allt begick emellertid regeringen det misstaget, att den inte lät denna höjning av kronans yttre värde åtföljas av en stramare inre politik, som skulle ha kunnat utöva ett

gynnsamt inflytande på kronans inre värde och därmed skapa den enda hållbara grunden för en stegring av det yttre värdet. Genom att regeringen underlät detta uppstodo bl. a. tre skadeverkningar. För det första fingo vi en inflation med ett tiotal procent. För det andra fingo vi en brist på balans mellan den inre prisnivån och kursen på dollar och vissa andra valutor. För det tredje fingo vi en nästan katastrofal minskning av den svenska guld- och valutareserven.

Det är alldeles klart, att den ogynnsamma utvecklingen under denna period har haft verkningar, som både sträckt sig till i dag och sträcka sig långt fram i tiden, även om regeringen själv gärna vill glömma och förbise detta faktum. Regeringen vägrade dessutom att rätta till valutakursen, när det under 1948 hade blivit alltmer uppenbart, att det rådde en bristande överensstämmelse mellan kronans inre värde och dess yttre värde i förhållande till vissa ledande valutor. Hade man gjort en anpassning av kronans yttre värde t. ex. med ett tiotal procent under 1948, så skulle vi 1949, när den engelska punddevalveringen kom, ha varit i ett gynnsammare läge än vad fallet blev. Vi hade då icke, som vi blevo tvungna att göra, behövt följa pund sterling med en så långt gående devalvering som 30 procent. Vi hade under den av mig nyss angivna förutsättningen liksom en del andra länder kunnat stanna vid en devalvering med något tiotal procent. Om man däremot försatt sig i det läget att det under alla förhållanden ansågs nödvändigt komma mycket nära pund sterling vid devalveringen hösten 1949, hade det enligt min mening varit svårt att då välja exempelvis 25 procent devalvering i stället för 30 procent, vilket ju då diskuterades.

Jag tror därför att om vi 1948 hade återställt ungefärligen den gamla dollarkursen och således i tid rättat till misstaget från 1946, skulle vi 1949 ha

Valuta- och penningpolitiken.

kunnat uppnå en mer naturlig kurs för den svenska kronan än vad som nu faktiskt skedde.

Det är alldeles klart, att om kronan på detta sätt under fjolåret och i år hade haft ett något högre värde, skulle vi ha fått en något lugnare utveckling här i landet. Vi skulle under hösten 1949 haft att räkna med mindre prisstegringstendenser från utlandet. Vi skulle då haft mindre behov av dessa subventioner, som finansministern med den politik som regeringen valde ansåg vara nödvändiga att införa i det uppkomna läget. Vi skulle också haft mindre prisstegringar i samband med subventionernas avskaffande. Under den sist förflutna vintern skulle därför under den av mig här nyss angivna förutsättningen vår prisnivå ha varit lägre och de prisstegringstendenser, som stärktes av subventionernas avskaffande, skulle i så fall ha varit svagare.

Vidare verkade naturligtvis uppskovet med anpassningen av pris- och inkomstförhållandena efter den nya valutativån 1949 försvårande på utvecklingen under de senaste månaderna. Denna utveckling har fått en mera explosionsartad karaktär än som eljest hade varit fallet. Denna sak har ju flera gånger diskuterats här i kammaren.

Om regeringen hade undvikit alla eller flertalet av dessa misstag, skulle vi ha haft en mindre inflationsartad utveckling under det gångna året. Jag vill inte säga att vi hade kunnat hålla prisnivån fullständigt stabil — det hade nog knappast varit möjligt — men vi skulle ha haft en väsentligt gynnsammare utveckling än den vi haft. Regeringen har inte velat lyssna till den kritik och de råd, som kommit från vårt och andra håll. Det är följaktligen klart, att regeringens ansvar för denna utveckling måste slås fast.

Regeringen, särskilt finansministern, vill nu gärna låtsas, som om ingenting kunnat göras för att hindra denna utveckling. Med de uppräknings jag här

gjort har jag redan motbevisat detta. Finansminister Sköld har kommit in i vanan att använda den argumenteringen — han vill nog inte själv beskriva den på detta sätt, men jag tillåter mig göra det — att oppositionen inte de senaste månaderna skulle ha kunnat rätta till de förhållanden, som regeringen under en långt tidigare period låtit gå på sned. Det ligger naturligtvis någon sanning i detta. Om utvecklingen har gått i olycklig riktning, kan man inte i en handvändning reparera detta. Jag vill bara slå fast, att folkpartiet och i viss mån även de andra oppositionspartierna — dessa komma väl att föra sin egen talan här — i väsentliga punkter förordat en annan politik än regeringen fört sedan 1946. Jag förbigår här alldeles de olika sidorna av saken — vår kritik av regeringens inställning till sparandet, vår kritik av regeringens inställning till exportpriserna år 1946 och åtskilliga andra ting.

Jag tillåter mig, herr talman, att mot denna bakgrund ange några huvuddrag av en politik som, om den drives med tillräcklig energi, åter skulle kunna skapa en fast grund för penningvärdet i vårt land. Jag vill först närmare diskutera några speciella åtgärder, för att därefter sammanfattningsvis göra en uppräkning med tillägg av ytterligare några.

Det är givet, att om man skall motverka en prisstegringstendens, måste åtgärderna i väsentlig mån gå ut på att hålla tillbaka och *begränsa efterfrågan på varor och tjänster*. Jag vill börja med några reflexioner om konsumenternas efterfrågan. Denna efterfrågan är naturligtvis dels beroende på hur stora inkomster människorna ha, dels på hur stor del av dessa inkomster det allmänna tar i form av skatt och dels på hur stor del medborgarna frivilligt sätter åt sidan genom sparande. Resten går ju till konsumtion.

Skall man således begränsa konsumenternas efterfrågan, är det bästa sätt-

Valuta- och penningpolitiken.

tet utan tvivel att *uppmuntra det enskilda sparandet*. En allmän samling av alla goda krafter kring ett program, som uppfattas såsom tillräckligt och som alla förklara sig villiga att tillämpa med erforderlig energi, skulle i och för sig ha ett gynnsamt psykologiskt inflytande på allmänheten. Därmed ha vi åtminstone en faktor — som visserligen inte ensam är tillfyllest — när det gäller att uppmuntra det enskilda sparandet. Låt oss inte underskatta psykologiska faktorer av denna art.

Vid sidan av detta bör man självfallet överväga någon form av skattelättnader för spararna, en sak, som ofta framhållits från vår sida. Jag vill här endast hänvisa till tidigare framställningar om speciella skattelättnader, som vi innevarande år gjort i väckta motioner. Man kan också peka på att den årliga förmögenhetsskatten är så hög att den verkar ogynnsamt på stora grupper av sparare.

Det kan visserligen invändas, att en del av dessa sparstimulerande åtgärder äro av den art, att de kosta statskassan väsentliga belopp i förhållande till den ökning av sparandet, som de kunna åstadkomma. Man bör emellertid inte glömma, att spararna utgöra en grupp, som genom inflationen blivit särskilt illa behandlad, och att det därför i och för sig är naturligt att i skattehänseende behandla denna grupp gynnsammare än som nu är fallet. De personer, som trots denna hårda behandling från samhällets sida fortsätta att spara, förtjäna verkligen en gynnsammare behandling än hittills. De argument, som under tidigare perioder ofta anförts mot speciella lättnader för nysparandet, äro därför i dag föga vägande.

Jag har tidigare här i kammaren tillåtit mig beröra frågan om värdefasta obligationer. Jag vill nu endast i förbigående fråga, varför man inte kan pröva en sådan metod. Det socialdemokratiska partiet håller på att i allt flera avseenden bli ett konservativt parti.

Jag vet inte om det är den gamla aversionen mot kapitalisterna, som sitter kvar och gör partiet obenäget att visa verkligt intresse för sparstimulerande åtgärder. Denna fråga reser naturligtvis som alla andra en hel del besvärliga problem. Jag upprepar emellertid min maning till finansministern att sätta i gång hjärntrusten och bl. a. taga itu med problemet om de värdefasta obligationerna. Det vore för övrigt inte hela världen om man gjorde ett försök att pröva tanken i verkligheten för att därigenom samla erfarenheter från ett begränsat område.

Under den senaste tiden har finansministern själv mera intresserat sig för ett annat slags sparande än det enskilda, nämligen det som människorna åstadkomma i egenskap av skattebetalare genom att medverka till en *överbalansering av budgeten*. Jag vill inte bestrida, att en sådan politik kan göra nytta under speciella förhållanden, men enligt den mening jag företräder bör man under alla omständigheter inte använda metoden annat än rent temporärt. Ur liberal synpunkt är det vida bättre att de enskilda själva få spara än att staten tvingar fram ett sparande av denna art.

Mycket beror på läget. De svagheter, som i dagens läge vidlåda metoden att åstadkomma ett tvångssparande genom nya eller indirekta skatter, förefalla mig emellertid tämligen överväldigande. Man kan här räkna med kedjereaktioner av samma art, som man tidigare varit så rädd för, att man till och med tillgripit mycket dyrbara subventioner. Dessa kedjereaktioner har man nu tydligen betraktat såsom mindre viktiga. När de indirekta skatterna höja levnadskostnaderna komma löntagarna enligt min mening inte att säga, att de inte kunna få kompensation för dessa levnadskostnadshöjningar, eftersom de bero på herr Skölds skatter. Löntagarna komma att vid nya avtalsuppgörelser begära kompensation för den levnadskostnads-

Valuta- och penningpolitiken.

fördyring, som äger rum, vad denna än beror på. Om man då alltså har en överkonjunktur är det klart att löntagarorganisationerna komma att ha mycket stora möjligheter att få kompensation. Det är också helt naturligt att de få kompensation för levnadskostnadsstegringen, såsom problemet lagts upp. Under en period av överfull sysselsättning tror jag att det i varje fall i vissa lägen råder mycket stor risk för att dylika indirekta skatthöjningar i stället för att minska köpkraften leda till ökade anspråk på inkomster med en ökning av köpkraften som följd.

Man skulle naturligtvis kunna tänka sig en annan utveckling. Jag förbigår nu experimentet med att lägga vissa kostnadsstegringar utanför index — detta betraktar jag såsom omöjligt i praktiken. Det finns emellertid en förutsättning, herr talman, under vilken dessa kostnadsstegringar skulle kunna åstadkomma en indragning av köpkraften och en minskning av efterfrågan. Om finansministern tänker införa *lönestopp*, skulle nettoeffekten bli av den art, som han här avser. Jag vill nu undanröja varje möjlighet till missförstånd genom att betona, att jag för min del ingalunda rekommenderar ett lönestopp. Jag vill emellertid rikta den frågan till finansministern: Är förklaringen till att finansministern bagatelliserar den köpkraftsstegrande verkan, som dessa indirekta skatter ha till följd genom de stegrade löneanspråken, kanske den, att finansministern längre fram under året tänker försöka sig på något slags lönestopp?

Jag vill för övrigt beträffande den statliga överbalanseringen av budgeten endast resa ännu en fråga: Om staten på detta sätt tar ut mer av medborgarna i skatt än som behövs för statens utgifter, är det alldeles självklart att detta skall få leda till en bestående ökning av den statliga förmögenheten och en minskning av den enskilda förmögenheten? Med utgångspunkt från finans-

ministerns benägenhet för mycket stora budgetöverskott måste man taga upp frågan, om inte de pengar som staten lägger på hög i verkligheten få anses tillhöra skattebetalarna — inte bara så till vida, att man säger att statens pengar äro folkets pengar, utan på ett sådant sätt att man aktualiserar frågan om en återställelse i en eller annan form av skattebetalarnas pengar i ett annat konjunkturläge.

Enligt min mening skulle man utöva ett gynnsamt inflytande på medborgarnas arbetsvilja och sparvilja om man i stället för att lägga på den ena skatten efter den andra ville göra klart, att ansträngningarna att åstadkomma ett *sänkt allmänt skattetryck* här i landet inte få upphöra på grund av nu aktuella svårigheter. Från vårt håll hävda vi därför att man utan dröjsmål skall göra upp ett system, som innebär ett väsentligt lägre skattetryck än det nuvarande, ett system som skulle kunna sättas i kraft så snart det statsfinansiella läget tillåter och det blir möjligt att åstadkomma den reduktion av statsutgifterna, som kan vara en nödvändig förutsättning. Jag erinrar om att förutsättningarna för att kunna sänka skatterna inte endast är en begränsning av utgifterna, utan också att man i rätt tid upphör med överbalanseringen av budgeten, vilken är en av orsakerna till det höga skattetrycket. I den mån regeringen kan lösa problemet att skapa en rimlig konjunkturintensitet, bortfaller anledningen till en överbalansering av budgeten, och därmed öppnas möjligheter till skattesänkningar. Talet om att skattesänkingsplanerna dölja sig i ett dimhöljt fjärran, planer, som det i dag inte lönar sig att diskutera, kan jag därför inte acceptera. Jag vill tillägga, att man givetvis måste visa den allra största återhållsamhet med de statliga utgifterna.

Den andra synpunkten på konsumenternas efterfrågan är den, att den är beroende på deras inkomster. *Inkomst-*

Valuta- och penningpolitiken.

bildningen har alltså en central ställning bland de andra faktorerna i inflationsproblemet. Pressas inkomsterna i höjden i snabbare takt än produktiviteten stiger, blir följden å ena sidan höjda kostnader, å andra sidan en större köpkraft, som gör det möjligt att köpa varor till de höjda priserna. Även om den totala efterfrågan på varor aldrig är större än den totala varutillgångens värde, även om man i denna bemärkelse har samhällsekonomisk balans, kan man således mycket väl ha en fortskridande inflation, ty priserna och inkomsterna kunna ju stiga parallellt med varandra.

Den tillfredsställelse finansministern vid ett par tillfällen visat över detta slags samhällsekonomiska balans finner jag föga motiverad. Inkomststegringarna rubba inte den samhällsekonomiska balansen, ty priserna ha ju också stigit, menar han. Ja, det är klart, men denna definition på samhällsekonomisk balans tycks understundom ha kommit finansministern att glömma, att uppgiften är att hindra prisstegringar och inte att använda definitioner på balans som är förenliga med en fortgående prisstegring!

Inkomststegringarna kunna naturligtvis vara sekundära och i viss mån åga samband med en höjning av importpriserna. Om importpriserna höja levnadskostnaderna med ett par tre procent, kan detta vara anledning till löne- och andra inkomststegringar här i landet med ett tiotal procent — detta av skäl, som vi alla känna till. Jag återkommer till frågan om importpriserna. Men alldeles oavsett vad som sker med importpriserna ha vi fått lära oss, att den överfulla sysselsättningen har en tendens att leda till nominella inkomsthöjningar, som äro vida större än produktivitetsökningen och därför leda till en fortgående höjning av prisnivån, som inte är till nytta för någon folkgrupp i samhället. För det första får man ju, av efterkrigstidens erfarenheter att döma, löneglidningar på 3, 4 eller 5 procent

t. o. m. under det s. k. lönestopp, som vi haft ett par år. Vid avtalens uppgörande reses det sedan krav på löneförhöjningar, som då mycket lätt kunna komma att uppgå till, skola vi säga ett tiotal procent eller mer. Den samlade effekten av löneglidningar och nya avtal av den arten måste ju bli inkomststegringar, som göra det omöjligt att hålla prisnivån stabil. Det är alldeles naturligt, att de fackliga traditioner som finnas och efterkrigstidens erfarenheter av den överfulla sysselsättningen åstadkomma en utveckling av denna art. Men det är klart, att den visar på existensen av ett mycket viktigt problem: man måste på ett eller annat sätt skapa ett annat läge, som är förenligt med ett stabilt penningvärde.

Att bara lita till upplysningsverksamhet tror jag för min del inte går, hur viktigt det än är att man på allt sätt belyser, att regeringen kunde ha gjort vida mer än den åstadkommit. Jag tror att man måste ha åtminstone två andra förutsättningar, ifall man skall kunna åstadkomma en lugnare utveckling. Först och främst måste *överkonjunkturen och den överfulla sysselsättningen bort* — eljest är en stabilisering i penningsväsendet omöjlig. Förrre finansministern Wigforss trodde på sin tid, att det skulle vara mycket gynnsamt att ha ett läge, där köpkraften ständigt hotade att svämma över, ett läge, där man alltså ständigt hade överfull sysselsättning men där man skulle dra i en spak här, skruva på en mutter där eller införa en reglering här och på så sätt få stabilitet och hindra inflationen men dra alla fördelarna av den överfulla sysselsättningen. Erfarenheten har visat, hur berättigad den skepsis var, som framfördes mot denna herr Wigforss' förväntan. Man får naturligtvis regleringar av allehanda slag i ett sådant läge, men man kan inte hålla inflationsutvecklingen under kontroll.

Man kan enligt min mening likna den samhällsekonomiska utvecklingen vid

Valuta- och penningpolitiken.

vandringen på en väg, som är omgärdad av två djupa diken. Jag skall inte alls tala om att det på vägen går någon buss — det ha vi ju diskuterat vid andra tillfällen. Jag låter regeringen och svenska folket i övrigt vandra fram på denna väg, där det i det högra diket finns deflation och arbetslöshet och i det vänstra diket inflation samt importreglering och andra former av reglersekonomi.

Vår regering har varit så angelägen att hålla sig borta från deflations- och arbetslöshetsdiket att den inte har märkt, att risken för att vi skulle ramla ned i detta dike varit mycket, mycket liten om ens någon alls under efterkrigsåren. Man har varit så angelägen att undvika detta dike att man hållit sig för långt ut på vänsterkanten och då och då ramlat ned i inflationsdiket. Man har faktiskt mer än halva tiden vandrat nere i inflationsdiket — vi ha med andra ord mer än halva tiden haft en utpräglat inflationistisk utveckling.

Min enkla fråga till regeringen är: Vore det inte klokare, om man försökte gå någorlunda mitt på vägen? Ingen kan påstå, att regeringen har gjort det under de senaste fem åren. Om man vill göra detta och åstadkomma en konjunktur av lagom intensitet, få bort överkonjunkturen, så tarvar det — det är klart — bland annat en kreditåstramning, vilket jag strax skall återkomma till. Men tron att man med skattehöjningar som höja levnadskostnaderna kan befrämja en lugn inkomstbildning, så att man kommer att vandra mitt på vägen, är en illusion, en av de illusioner i vilka finansministern är fången.

Min andra slutsats är, att det kräves *organisatoriska nyheter på arbetsmarknaden*. Detta är inte så konstigt, eftersom vi ha en utveckling av annan art än den före kriget. Vi vilja inte ha några periodiskt återkommande arbetslöshetskriser, som åstadkomma ändringar och uppbromsningar i de sack-

liga organisationernas politik. Vi vilja såvitt möjligt ha en lugn och jämn konjunkturutveckling, men det har därigenom skapats andra förutsättningar för politiken från arbetsmarknadens parter än vad man varit van vid före kriget. Hur man skall kunna befrämja en stabil utveckling är naturligtvis i främsta rummet en fråga för arbetsmarknadens parter själva. Men det må ju vara tillåtet för mig att här mycket kort antyda en tänkbar utvecklingslinje — det finns naturligtvis även andra.

Jag tillåter mig för det första ifrågasätta — som en tanke värd att diskutera — att man skall räkna fram en *produktivitetsovningsindex* för hela näringslivet och såvitt möjligt ge den en officiell position liknande den levnadskostnadsindex har. Man får då fram beräkningar som visa — fast de måste naturligtvis göras litet noggrannare än de konjunkturinstitutet gjort — på en höjning av produktiviteten per år och timme med så och så många procent, låt mig säga 2 till 5 procent. För det andra skall man naturligtvis som hittills ha en levnadskostnadsstegringsindex. En gång om året, möjligen oftare, allt eftersom parterna komma överens, justerar man lönerna uppåt dels i den mån produktiviteten i genomsnitt har stigit för näringslivet i dess helhet, dels i den mån levnadskostnaderna ha stigit. Man ger på det sättet löntagarna garantier för att de få sin andel i framåtskridandet och skydd mot inflationen, men till gengäld söker man åstadkomma, att de vanliga förhandlingarna för helt nya avtal äga rum endast vartannat eller vart tredje år. Tankar av denna art ha ju diskuterats bl. a. i pressen men aldrig, förefaller det mig, tagits upp till mera ingående teknisk dryftning.

Under den gångna vintern ha de anställda och arbetsgivarna varit tämligen överens om att man skall söka sig bort från en lönepolitik reglerad efter lev-

Valuta- och penningpolitiken.

nadskostnadsindex. Jag är för min del ingalunda säker på att detta varit klokt utan är benägen att tro tvärtom. För arbetsgivarna tycks det ha varit en ledande föreställning, att man skall komma bort från »indextänkandet» och därigenom undvika en del av de olägenheter som rått på arbetsmarknaden under senare år. Men, herr talman, vad är detta att komma bort från indextänkandet? Jo, det är detsamma som att de anställda skulle komma bort från att ta hänsyn till hur levnadskostnaderna utvecklas, hur mycket varor de kunna köpa för sina pengar. Jag tror, att man aldrig kan komma bort från att de anställda ta hänsyn till detta och att de äro mer intresserade av sin reallön, av vad de kunna köpa för pengarna, än av den nominella lönen. I det samhälle där vi nu leva får man därför i stället acceptera, att indextänkandet i denna mening är både ofrånkomligt och naturligt — jag vill också säga nyttigt.

Om man inte har någon form av indexskydd åt de anställda, bli naturligtvis konsekvenserna, att de anställda vid varje nytt avtal måste begära så stora inkomststegringar, att de ha en viss garanti för att få täckning för alla de prisstegringar, som de befara kunna komma att inträffa under det kommande året eller den kommande avtalsperioden. De måste då ta till i *överkant*, och det skulle envar göra, tror jag, som förhandlar under sådana betingelser. Det är klart att frånvaron av allt indexskydd tenderar att åstadkomma krav på stora nominella höjningar av den art, som måste hjälpa till att pressa upp priserna. Därför bli de inte i längden till fördel för de anställda.

Vad de anställdas organisationer be- träffar, så ha de i viss mån tröttnat på indexmetoden under senare år. Men det beror enligt min mening inte på att indexmetoden som sådan är så bristfällig, utan det beror på att regeringen

har missbrukat indexmetoden genom att efter avtalet med statstjänstemännen med hjälp av artificiella medel hålla levnadskostnaderna under det tak, som skulle garantera att de anställda fingo den kompensation, som man hade räknat med. Därigenom skapades naturligtvis ett för de anställda relativt ogynnsamt läge. Men felet ligger i metoden att utarbeta detta tak och sedan artificiellt begränsa priserna just under taket. Det synes mig att regeringen med den metoden kortsiktigt köpte vissa fördelar men får betala i form av besvärande psykologiska återverkningar.

Som jag ser det, herr talman, måste den nuvarande utvecklingen verka oroande inte minst för de anställda själva. Man kan ju säga, att de fackligt starkaste grupperna alltid komma att kunna skydda sig; de ha alltid möjlighet att på olika vägar göra detta. Ja, jag är förresten inte säker på att ens en gång det är riktigt, men i varje fall gäller det inte för de mindre starka grupperna. Och det finns en hel del svaga grupper i samhället, som uppenbarligen bli lidande på en inflationistisk utveckling. Jag tänker då inte bara på sparare och pensionärer utan också på många andra.

Såvitt jag kan se tala alltså de sociala synpunkterna, om man vill rättvisa i fråga om inkomstutvecklingen, mycket starkt för att man skall försöka införa någon form av indexskydd, som skulle underlätta en överenskommelse mellan folkgrupperna utan att man behöver begära så stora nominella höjningar och ta till så i överkant för att skydda sig mot framtida prisstegringsrisker. Jag tror, att denna metod är viktig när det gäller att motverka och försvaga inflations- tendenserna samtidigt som den, såvitt jag kan förstå, ger de anställda trygghet mot inflationens skadeverkningar och, till stor del i varje fall, tillförsäkrar dem en skälig andel av framåtskridandets frukter.

Nu kan man ju även tänka sig en

annan utformning av en sådan politik, och det finns även alternativa metoder. Frågan hur man här skall gå till verket är uppenbarligen i sista hand en fråga för arbetsmarknadens parter. I pressen har man som bekant kastat fram tanken på en rundabordskonferens mellan regeringen och organisationerna, eventuellt även med företrädare för oppositionen. En tillfällig rundabordskonferens förefaller mig dock icke vara tillräckligt. Man klarar inte den här saken på det sättet. Man måste nog ha någon form av halvpermanent råd eller organisation för diskussion och analys av dessa problem. Ett sådant organ skulle vara till för rådgivning och diskussion, medan parterna själva naturligtvis i sista hand skulle fritt ta ställning.

Jag skulle vilja säga till regeringen: börja gärna med sådana överläggningar redan i sommar eller t. o. m. under våren, när avtalssituationen har klarats. Men i så fall måste arbetet vara väl förberett från regeringens sida, så att det finns någorlunda utarbetade riktlinjer att följa. Jag tror det vore klokt, om man redan från början inriktade sig på att låta sådana överläggningar växa ut till att bli en relativt kontinuerlig kontakt. Med hänsyn till bland annat att man måste skydda de svaga folkgrupperna mot inflationen är det viktigt, att man här gör allt som göras kan.

Nu kanske någon säger: nå, men *inkomstbildningen för företagargrupperna*, hur skall den hållas inom gränser som äro förenliga med ett någorlunda stabilt penningvärde? Jag vill då svara, herr talman, att om man genom en sammanfattning av alla tänkbara åtgärder tar bort överkonjunkturen, så åstadkommer detta att vinsterna inom affärslivet gå ned. Man åstadkommer alltså inte bara att vinsterna inte längre fortsätta att stiga, utan man åstadkommer att de *gå ned*. Denna sida av inkomstbildningen är således organisatoriskt sett lättast att klara — den får man såsom en biprodukt av den allmänna

Valuta- och penningpolitiken.

politiken. I ett annat, mera dämpat konjunkturellt läge får nämligen konkurrensen något av sin vanliga effektivitet, och vi veta ju alla, att konkurrensen är konsumentens bästa värn. Man bör naturligtvis samtidigt effektivisera arbetet på att få bort enskilda monopols olägenheter utan att därför beröva sådana folkgrupper som hantverkare, köpmän och småindustriella företagare den organisationsrätt, som man tillerkänner andra folkgrupper. Så länge vi emellertid ha en överkonjunktur och varubrist på grund av rustningskonjunkturen i utlandet, måste vi utan tvivel bibehålla *priskontrollen* på viktiga områden. Jag tror dock att priskontrollen tyvärr har en rätt begränsad verkan. Låt mig bara anföra ett enda argument.

Om man genom priskontroll t. ex. skulle lyckas reducera företagets vinster till hälften, vilket, eftersom företagen måste dela ut något till sina ägare, kanske skulle medföra, att företagets sparande minskades till en tredjedel eller en fjärdedel av vad det nu är, så betyder detta i och för sig ett minskat sparande i landet; konsumenterna öka ju inte sitt sparande i samma mån. Då måste man för att få en gynnsam effekt på prisutvecklingen göra någonting som ofta har tappats bort; man måste samtidigt beskära och begränsa investeringarna, ty om man sörjt för en minskning av företagets sparande, måste man också minska investeringarna. I annat fall skapas en ny brist på balans eller skärpes den förut rådande, och då blir följden, att prisstegringarna pressa sig fram i alla fall trots priskontrollen. Man får »brist» på varor och snedbelastning i produktionen m. m., vilket sannerligen inte är till konsumenternas fördel. Jag erkänner alltså att priskontrollen har sin roll att spela i ett läge av den art jag här angivit, men jag vill varna för att överskatta dess befogenheter. Den skall inte ersätta, endast komplettera andra konjunktureldämpande åtgärder.

Valuta- och penningpolitiken.

Jag kommer nu, herr talman, till det andra slaget av *efterfrågan*, nämligen *för investeringsändamål*. Denna efterfrågan måste också den hållas under kontroll, om inflationen skall förhindras. Det har alltid i modern tid varit en samhällsekonomisk uppgift att utöva ett reglerande inflytande på den totala investeringsvolymen, när investeringsverksamheten drives i höjden av själva överkonjunkturen, vilken alltså skärper sig själv. Om man dämpar överkonjunkturen, så dämpas därigenom också investeringsverksamheten, och man får en ytterligare dämpning av konjunkturen. Investeringar på grund av inflationsförväntningar försvinna t. ex. Denna så att säga kumulerande efterfrågan är alltså orsaken till att en politik, som energiskt riktar sig mot inflations-tendenserna, kan åstadkomma tillräckliga resultat, även om det kan förefalla som om åtgärderna inte äro revolutionerande.

Investeringskontrollen kan i nuvarande läge inte avskaffas. Den har emellertid visat sig mindre effektiv än vad man tidigare trott. Jag erkänner gärna, herr talman, att jag t. ex. 1946 över-skattade investeringskontrollens förmåga att åstadkomma eller återställa samhällsekonomisk balans. Jag menar emellertid, att man får försöka lära av erfarenheten. Investeringskontrollen träffar endast en mindre del av investeringarna och måste därför kompletteras med andra investeringsbegränsande åtgärder.

Det påstående jag här vill göra är ingalunda vare sig nytt eller revolutionerande — tvärtom. Det är helt enkelt att *kreditpolitiken* spelar en central roll i strävandena att dämpa konjunkturen. Man måste skapa en verklig *stramhet på penning- och kapitalmarknaden* här i landet, och det har man icke gjort något allvarligt försök att åstadkomma efter kriget. Man måste skapa ett läge, där det verkligen blir ont om pengar i affärsbankerna och

sparbankerna, så att man får denna stramhet i kreditgivningen. Utvecklingen kan möjligen anses vara på rätt väg, men det är alldeles klart, att riksbankens politik särskilt under innevarande år snarast har verkat i motsatt riktning och i varje fall inte tillräckligt befrämjat den önskvärda utvecklingen.

Hur det går till att skapa stramhet på penning- och kapitalmarknaden, det skall jag inte nu gå in på, ty då skulle jag kanske trötta kammaren alltför mycket. Jag vill bara hänvisa till att man ju bl. a. har följande tre metoder till förfogande, som tillsammans kunna åstadkomma den önskade graden av stramhet. För det första finnas *kassareservbestämmelserna*. För det andra ha vi *pristutjämningsavgifterna* å skogsindustriernas produkter, som skola inbetalas till riksgäldskontoret. Jag uttryckte i lördags kritik mot finansministern för att han i propositionen inte hade diskuterat inverkan av dessas skärpning och för det sätt på vilket han i kammaren diskuterade saken. Men jag är alldeles överens med finansministern om att dessa pristutjämningsavgifter böra underlätta strävandena att skapa den erforderliga stramheten på penning- och kapitalmarknaden. Att däremot höja skatterna för att staten skall behöva låna mindre, som finansministern vill, är ju inte någonting som i och för sig skapar stramhet på kapitalmarknaden, utan det verkar på ett annat sätt rent tekniskt.

Den tredje metoden är att riksbanken genom att *försälja* av sina tillgångar, t. ex. *skattkammарväxlar*, drar in pengar från marknaden. Jag är övertygad om att skulle detta ske, komme den korta räntan att stiga, men om skattkammарväxlar eller obligationer — eller del av dem — med en viss löptid skulle komma att avkasta litet högre ränta än för närvarande, skulle detta visserligen innebära en förlust för statskassan, men jämfört med den fråga vi nu diskutera är detta en angelägenhet

Valuta- och penningpolitiken.

av helt och hållet sekundär betydelse. Vill man tillåta stegring av räntan på skattkammarväxlarna bör man kunna sälja väsentliga kvantiteter av dem, bl. a. till sådana företag, som nu ha väldiga likvida tillgångar. Därigenom kan man dra in pengar från affärsbankerna.

Det är klart att om man på detta sätt skapar erforderlig stramhet och för första gången efter kriget gör ett verkligt försök med sådan politik, så är det möjligt att detta får någon återverkan på den långa obligationsräntan. Jag tror emellertid inte att det behöver ha någon väsentlig inverkan på denna. Ty det är ju så, att om den långa räntan betraktas såsom varande för tillfället relativt hög i förhållanden till en sannolik, framtida räntenivå, d. v. s. om obligationskurserna betraktas såsom varande för tillfället relativt låga, bli människorna obenägna att sälja obligationer — detta gäller även sparbanker och försäkringsbolag — även om de ha litet ont om pengar, så att utsikterna till en eventuell värdestegring av obligationerna komma att verka som en vinst ovanpå den ränta man nominellt får på obligationerna. I detta läge får man en situation som om räntan i själva verket vore väsentligt högre. Jag tror alltså inte att man behöver pressa den långa obligationsräntan mycket starkt i höjden, men jag tror man får vara beredd på att en kreditknapphet kommer att ha någon återverkan även på den långa räntan.

Jag håller fast vid att man för att begränsa räntestegringen skall som långsiktigt mål för svensk penningpolitik hålla en låg ränta. Men man skall medge att i nuvarande situation går detta icke till fullo att förverkliga. De långsiktiga förväntningarna skola i viss mån styras i den riktningen, att räntan kommer att längre fram i tiden bli relativt låg. I så fall kommer redan en måttlig räntestegring att ha starkt återhållande verkningar. Det primära är att man åstad-

kommer en stramhet på penning- och kapitalmarknaden och sedan accepterar den måttliga höjning av räntenivån, som kan behöva föranledas därav.

Enligt min mening är det ingen som helst tvekan om att en kreditpolitik och ränteutveckling av detta slag skulle verka sänkande på prisnivån, även om själva räntestegringen i och för sig kan verka något fördröjande på näringslivet, inklusive den del av näringslivet som omfattar byggnadsverksamheten. Jag är alldeles övertygad om att påståendena, att detta skulle höja levnadskostnaderna för svenska folket, äro i grunden oriktiga och att sanningen är, att man kommer att få långt större positiva, d. v. s. återhållande verkningar på levnadskostnaderna än de negativa höjande. Jag vill tillägga att en politik av denna art, som skötes med förstånd, bör vara väl förenlig med bevarandet av en god sysselsättning, hög och jämn sysselsättning, en full sysselsättning, hur man nu vill kalla det, samtidigt som man hjälper till att få bort överkonjunktorens överdrifter.

Nu finns det emellertid, herr talman, folk som inte behöver låna pengar utan kan *investera med egna medel*, och man frågar sig: Hur begränsas deras investeringar? Jag vill svara att en allmän kreditåtstramning ökar lusten hos näringslivet att vara likvid, och därför komma även de som ha pengar att bli mera återhållsamma i fråga om investeringar när de känna, att det har blivit en annan atmosfär på penning- och kapitalmarknaden, och när den framtida konjunkturutvecklingen framstår som mera oviss. Denna ändrade bedömning av den framtida konjunkturutvecklingen är en väsentlig faktor.

En annan synpunkt på investering med egna medel skall jag även tillåta mig framföra. Den höga beskattningen på enskilda och företag verkar i vissa fall stegrande på investeringarna, investeringar t. ex. i reparationer av byggnader o. d. Man vill gärna försöka få bort

Valuta- och penningpolitiken.

en del av den höga inkomsten genom att göra reparationer, som äro avdragsgilla ur skattesynpunkt. Man kan inte i och för sig kritisera att det uppkommer en sådan tendens, ty det är antagligen i regel inte några onödiga reparationer som göras. Om jag får ta ett konkret exempel hellre än långa utläggningar: Är det inte en viss risk för att människor, som under 1951 förtjäna mycket pengar på skog — både jordbrukare och företagare, som tjäna pengar på de höga avverkningspriserna — komma att vara rätt angelägna att i år reparera mera än vanligt? Jag tycker det vore mycket naturligt om det vore på det sättet, och jag har verkligen försökt tala med en hel del folk och har trott mig kunna spåra en tydlig tendens i denna riktning. Finansministern anser nu att vi måste hålla tillbaka alla tendenser till investeringsökningar — men det är väl inte fråga om att lägga alla reparationer eller dylikt under kontroll? Finns det ingen möjlighet att på någon annan väg försvaga denna lust att forcera reparationerna? Jag skulle vilja uppmana finansministern att sätta skatteexperterna på denna fråga; jag tillåter mig framkasta en tanke endast för övervägande.

Vore det inte möjligt att de, som under detta år ha exceptionellt stora inkomster på försäljning av skog, både enskilda och företag, kunde få sätta in dessa förtjänster på särskilda konton i vissa kreditinstitut och att man gjorde en sådan bestämmelse, att medlep beskattas när de tagas ut från dessa kreditinstitut; dock skulle minst en femtedel beskattas varje år under de närmaste fem åren. Nu kan man fråga: Kunna vi göra speciella bestämmelser för t. ex. skogsindustrien och därav berörda? Jag erinrar om att vi ju ha specialbestämmelser i form av prisutjämningsavgifter. Det blir mycket svårt detta, jag medger det, och jag ser en rad argument, som kunna resas emot detta förslag, men jag undrar om det

inte skulle vara en mycket god affär både för staten och de enskilda med en sådan anordning. Att man tills vidare måste bibehålla prisutjämningsavgifterna för skogsprodukterna förefaller mig naturligt.

Jag skall inte nu, herr talman, närmare dryfta byggnadsregleringen, då ju inte heller den kan avskaffas, bland annat av skäl som från vårt håll tidigare framlagts. Beträffande den statliga kreditgivningen för bostadsbyggnad med 100 procent förefaller det oss naturligt, att den kunde utbytas mot en kreditgivning med 90 procent. Att elektricitetsenergiskatten och motorfordonskatten skulle verka väsentligt investeringsbegränsande tror jag för min del inte på. Finansministern har ju också angivit huvudsakligen andra motiv för dessa skatter.

Innan jag slutar skall jag, herr talman, mera i korthet beröra den tredje sidan av problemet, nämligen *valutakurserna*. Man frågar: Vad tjänar alla dessa inre åtgärder till? Om priserna stiga i utlandet, så stiga de i Sverige också, och det är intet att göra åt den saken. Det är klart att häftiga och stora inflations- och deflationsrörelser i utlandet icke äro förenliga med prisstabilitet i vårt land, om man vill insistera på att till varje pris behålla fasta växelkurser. Därför måste man enligt min mening se detta faktum i ögonen, att vi inte under alla omständigheter kunna bibehålla fasta växelkurser. Vi måste räkna med att variera förhållandet mellan kronans yttre värde och andra valutor under vissa förutsättningar. Å andra sidan är det givet, att en sådan ändring av valutakurserna medför olägenheter för affärslivet och därför bör genomföras så sällan som möjligt, eller rättare sagt: man måste göra en kompromiss mellan önskemålet att ha en någorlunda stabil prisnivå och önskemålet att ha så vitt möjligt stabila växelkurser med de ledande länderna. Ända sedan år 1931 ha vi här i Sverige haft

ett penningpolitiskt program, som man aldrig formellt tagit avstånd ifrån och som finansministern vid tidigare tillfällen tydligen glömt bort men kanske nu haft tillfälle studera. Detta program innebär att det inre penningvärdets stabilitet får en primär ställning. Inte så att man bagatelliserar verkan av den yttre valutastabilitetens betydelse, men det är dock den inre prisnivåns stabilisering som i sista hand är det viktigaste för svenska folkets stora flertal.

Jag har redan påpekat att regeringen år 1948 var alltför bunden av andra hänsyn än dem jag här utvecklat och därigenom begick vissa misstag. Vi måste sträva efter en så god anpassning av växelkurserna som möjligt med hänsyn till rådande konkurrenskraft i Sverige och utlandet och med beaktande av att en stabil svensk prisnivå så vitt möjligt skyddas, men med hänsyn tagen också till att växelkursförändringar endast böra användas när eljest en väsentlig höjning eller en väsentlig sänkning av prisnivån inte kan undgås. Man bör inte ändra växelkurserna för att undgå en prisstegring eller pris-sänkning på ett par procent, men då en inflation eller en deflation med 10 à 20 procent hotar, då är det berättigat att dämpa dessa rörelser genom att ändra växelkurserna.

Föreligger ett sådant läge i dag? Kan man säga att det är omedelbart aktuellt att minska kronans yttre värde? Jag har redan påpekat att om vi hade slagit mer vakt om det inre och yttre värdet genom en samordnad politik, skulle vi haft ett gynnsammare läge. Men nu ha vi att räkna med de faktiska prisstegringar och kostnadsökningar som ha ägt rum under den gångna vintern. Jag anser det därför tvivelaktigt, huruvida kostnadsnivån här i Sverige är så låg i jämförelse med förhållandena i Förenta staterna, England och Tyskland, att det nu skulle vara klokt att omedelbart göra någon förändring i vår kronas kurs. Men om inflationen och

Valuta- och penningpolitiken.

löneförhöjningarna skulle fortsätta i Förenta staterna och man i Sverige genomför en drastisk politik mot inflationen med utsikter att här uppnå en relativ stabilitet i kostnaderna under de kommande åren, då blir frågan om en höjning av kronans yttre värde aktuell, med ett tiotal procent eller vad som då kan befinnas lämpligt. Jag kan inte acceptera en sådan nyorientering i svensk penningpolitik som den finansministern lutar åt när han allt emellanåt i sitt resonemang — senast i lördags — lämnar hela frågan om kronans yttre värde åsido. Den princip som varit accepterad här sedan tjugo år tror jag står sig bättre än finansministerns nya tendenser.

Sammanfattande vill jag, herr talman, förklara att det är min uppfattning, att det går att vidmakthålla ett någorlunda stabilt penningvärde. I vad mån det kan upprätthållas blir naturligtvis beroende på bl. a. förhållandena i utlandet. Vi behöva dock inte befara en permanent inflation med alla dess nedbrytande verkningar och dess orättvisor mot svaga folkgrupper. Även om var och en av de åtgärder som jag här berört inte i och för sig är revolutionerande, tror jag att om de tillsammans användas i tillräcklig grad, kunna de ge erforderlig effekt, ty summan av delverkningarna blir väsentligt större än vad det kan förefalla enligt en enkel aritmetik: verkningarna komma nämligen att understödja varandra.

Den hittillsvarande erfarenheten bestyrker att regeringens politik varit ofullständig och därför otillräcklig. Må man inte komma med jämförelser från krigshärjade eller nu våldsamt upprustande länder. Sverige har ett annat läge och borde ha kunnat klara sig bättre. Mycket beror naturligtvis på hur man griper sig an denna fråga. Det gäller ju att återställa tilltron till att myndigheterna både kunna och vilja göra det som tarvas.

Jag skall nu, herr talman, be att som

Valuta- och penningpolitiken.

en sista sammanfattning få läsa upp de elva punkter, under vilka det förefaller mig att man kan summera ihop det väsentliga av vad jag här anfört. En mera målmedveten politik måste inriktas på att begränsa efterfrågan och *göra slut på överkonjunkturen*.

1. Konsumenternas efterfrågan begränsas genom *skattelättnader till spararnas förmån* och genom att en allmän samling kring ett antiinflationprogram återställer förtroendet till penningvärdet. Ett statligt organiserat tvångssparande bör avvisas.

2. Ytterligare höjning av den indirekta beskattningen, t. ex. genom en *ny skatt på elektrisk energi och en fördubblad skatt på motorfordon avböjes*. Därmed skulle nämligen följa en fortsatt höjning av levnadskostnaderna i höst, stegrade löneanspråk och nya inflationstendenser, som, om inte händelsevis ett prisfall framträder i utlandet, ytterligare försämra det svenska penningvärdet.

3. Ett gynnsamt inflytande på arbetslusten kan tvärtom förväntas i den mån en sänkning av den statliga inkomstskatten kan genomföras. Därför bör utan dröjsmål *ett system med sänkt skattetryck utarbetas*, vilket kan tillämpas så snart en begränsning av de statliga utgifterna kunnat genomföras.

4. *Nya former för arbetsmarknadens avtal utarbetas*, som kunna skydda löntagarna mot de orättvisor av inflationen som nuvarande metoder ha medfört.

5. För *jordbrukarnas* del gäller analogt, att deras standard och andel i framåtskridandet kan skyddas utan större prisstegringar endast om inkomstbildningen för övriga folkgrupper får erforderlig stadga. Härför krävs enligt min mening inte bara tillfälliga konferenser utan ett *halvpermanent »standardråd»* av något slag.

6. *Priskontrollen* har sin roll att spela så länge överkonjunkturen och den av utlandets upprustning framkallade

bristsituationen består. Men priskontrollen kan inte ersätta utan endast till en tid komplettera en allmän inflationsbekämpande politik.

7. För att göra slut på överkonjunkturen kräves inte minst att en *stramhet skapas på penning- och kapitalmarknaden*, varigenom kreditgivningen begränsas. Investeringarna av olika slag hållas därigenom inom ramen för möjligheterna. Det blir inte nödvändigt att så ensidigt som hittills genom byggnadsregleringar begränsa det slag av investeringar som byggandet av bostäder, skolor och sjukhus utgör. Kreditåstramningen förutsätter att riksbanken avstår från att till skydd för 3 1/2 procents räntenivå pumpa ut pengar genom inköp av obligationer och skattkammarväxlar i stor omfattning. Ingen tvekan kan råda om att en sådan politik, även om den höjer vissa kostnader, totaliter verkar sänkande på prisnivån och därmed på överkonjunkturen. Den bör kunna förenas med en tillfredsställande sysselsättningsnivå.

8. Investeringarna i reparationer och ombyggnader stimuleras för närvarande i alltför hög grad av rådande skattebestämmelser. Man bör överväga möjligheten av att här ge tillfälle till en *jämnare beskattning över ett antal år* för att därigenom dämpa lusten till reparationer och dylika avdragsgilla investeringar.

9. Den största återhållsamhet bör visas i fråga om *kreditgivning till utlandet*. Hade regeringen — när förutsättningarna för det svensk-ryska avtalet visat sig bli helt andra än parterna antogo vid dess avslutande — sörjt för en revision, varigenom nya kontrakt under de senaste två åren förhindrats, skulle åtskilliga tiotal miljoner kronor — kanske ett hundratal miljoner — kunnat sparas och pressen på vår samhälls ekonomi blivit mindre.

10. Sedan 1931 har den svenska penningpolitiken i princip satt *en stabilisering av den inre prisnivån* som

Valuta- och penningpolitiken.

främsta mål *framom den yttre valutastabiliteten*, hur angelägen denna än får anses vara. En kompromiss mellan önskemålen på inre prisstabilitet och yttre valutastabilitet är nödvändig. Kronans yttre värde bör ändras endast när en betydande inflation eller deflation av storleksordningen 10 å 20 procent inte kan undgås.

11. I samarbete med bl. a. näringslivets och löntagarnas organisationer göres en *översikt över alla effektivitets-sänkande metoder* i produktion, transport och handel, även i den offentliga verksamheten. Man bör undersöka vägar att avlägsna eller försvaga sådana faktorer, i den mån det kan ske utan att skapa allvarliga olägenheter av annan art.

Herr talman! Regeringen har alltför länge visat slapphet i fråga om värden av penningvärdet. Skola erforderliga resultat kunna vinnas och förtroendet återställas, kräves en samling av alla goda krafter i samhället under regeringens ledning. Det räcker inte med tillfällig »engångsstabilitet» — om jag får göra en parallell till finansministerns analogi. Det räcker inte med en tillfällig »engångsstabilitet» en tid före varje val och dessemellan en betydande »engångsinflation». Folkpartiet vill verka för att åt uppgiften att skydda penningvärdet och hindra fortsatt inflation ges den centrala plats i det inre samhällsarbetet som tillkommer den. Vi äro villiga till samarbete kring uppgiftens lösning. Men skulle regeringen vara ovillig därtill får den bereda sig på strid. Vi anse det i så fall naturligt att man vädjar till folket i val, ty vi skulle svika folkets förtroende, om vi underlåte att med all kraft arbeta på en lösning av den nuvarande krisen i Sveriges penningväsende.

Herr DICKSON: Herr talman! Nu gick finansministern, nu när det skall bli tal om riksbanken, liksom för att po-

ängtera att han icke har med den att göra. Ja, om det vore så väl!

Jag har, herr talman, råkat i tråkiga belägenheter här uppe ett par gånger i följd genom att jag kommit i konflikt med utskotten. Så är det även i dag. Jag har varit i konflikt med konstitutionsutskottet, och nu är det bankoutskottet det är fråga om. Jag önskar att jag hade en Hanssönsk i Skediga tunga, så att jag kunde förmana bankoutskottet på det sätt, som kanske endast han är mäktig, för det tilltag bankoutskottet låtit komma sig till last: att i riksdagens ställe avgöra en fråga. Jag skall komma till det i detalj litet senare.

Jag skall först bara i princip upprepa vad som är sagt i en motion som — felaktigt enligt min uppfattning — har behandlats i samband med dechargebetänkandet. Det har där påpekats, att efterlevnad av gällande lagbestämmelser måste man hålla strikt på, annars blir det allmän upplösning och ett allmänt självsvald som följd. I det fall, som jag här syftar på och som har föranlett mitt framträdande, har riksbankens ledning brutit mot en gällande lag; det är det jag anser att riksdagen borde kraftigt reagera mot.

Det kanske kan sägas och det kommer väl att sägas från utskottets ordförandes sida, ehuru efter vad jag kan förstå utan alltför stor entusiasm, att utskottet *har* ju kritiserat riksbankens ledning för detta lagbrott. Lagbrottet består, såsom jag hoppas att kammarens ledamöter känna till, däri att riksbanken har släppt ut sedlar till ett större belopp än vad som banken haft rättighet till.

Där står mycket riktigt i bankoutskottets utlåtande en kritik antecknad. Den är skarpare i reservationerna, men även majoriteten har något kritiserat riksbanken. Jag anser att det är en alldeles för liten reaktion. Nu är det för sent att göra någonting åt det, delvis beroende på att bankoutskottet icke har handlat såsom jag hoppats att det skulle

Valuta- och penningpolitiken.

göra. Men jag skall ändå beskriva hur jag har tänkt mig att det hela borde ha gått till.

Man fick av tidningarna vid årsskiftet veta att lagbrottet, förbrytelsen, hade skett. Tidningarna hade i vissa fall ganska stora rubriker om det, men texten under rubrikerna visade ingen särskild chockerings, utan det mera konstaterades att så och så hade skett. Redan detta är ganska skrämmande, detta att man ej reagerat kraftigare än vad som skett i allmänhet mot en företeelse sådan som denna. Jag tänkte det emellertid var en naturlig sak att riksdagen — vars uppgift det är att lagstifta och i vars intresse det borde ligga att lagarna efterlevas — måste ha en önskan att på ett hörbart sätt säga ifrån inför svenska folket, att sådant som det skedda får ej inträffa. Jag inlämnade därför en motion första motionsdagen. Motionen fick numret 1 för att det skulle särskilt poängteras, att den första tänkbara tidpunkten var vald. Där föreslogs, att riksdagen måtte göra ett uttalande som fördömde det skedda lagbrottet. Motionen gick till bankoutskottet. Jag vet att det där, icke minst hos bankoutskottets ordförande, fanns sympatier för den tankegång som jag själv hade, nämligen att bankoutskottet vid sitt första sammanträde borde avlåta en skrivelse med begäran om förklaring av riksbanken över vad som hade skett. Det framfördes efter vad jag förstått också i bankoutskottet. Men inom utskottet fanns ingen vidare resonans för att handla på ett — såsom det uttrycktes på sina håll — så ovanligt sätt.

Det kan hända att det är ett ovanligt sätt, men situationen är ju också ganska ovanlig. Jag anser att det hade hedrats utskottet och varit riktigt ur riksdagens synpunkt, om bankoutskottet vid sitt första sammanträde sålunda hade begärt en förklaring. Jag hade tänkt mig att motionen därefter kunde ha hastigt behandlats och att riksdagen sålunda på ett tidigare stadium hade fått

tillfälle att, antingen i de ordalag motionen föreslog eller i modifierade ordalag, uttala sitt klander eller sitt missnöje. Då hade denna punkt kommit som en särskild fråga; den hade väckt uppmärksamhet ute i landet och folket hade fått klart för sig, att riksdagen reagerade snabbt då det gällde att övervaka att dess stiftade lagar efterlevas.

Nu gick det icke så, utan när motionen kom till bankoutskottet remitterades den till bankofullmäktige, som lågo på den från den 26 januari till den 8 mars och därefter kommo med ett yttrande över motionen som nog var i det närmaste ett »God dag, yxskaft». Detta yttrande innehöll en redogörelse över hur det hela hade skett. Men motionens kläm, nämligen att riksdagen skulle göra ett uttalande, hade bankofullmäktige helt och hållet nonchalerat — om av blygsamhet vet jag ej. Man skulle ju, om man vill vara välvillig, kunna säga att den som tiger om en sak samtycker till den. Man skulle därför kunna tolka det så, att bankofullmäktige för sin del tyckt att riksdagen gärna kunde göra en sådan underlåtenhet.

Bankoutskottets utlåtande har tillkommit efter en föredragning av två eller tre framstående personer inom riksbanksledningen. Därav framgår — i varje fall har jag läst det så — att man inom bankofullmäktige har haft överväganden om man skulle gå till Kungl. Maj:t och begära att få giva ut mera sedlar än lagen medgav. Protokollet säga emellertid ingenting om detta. Jag tycker att det är ganska egendomligt, att en så viktig sak, där det ändå gällde om man skulle hålla sig inom lagens rāmärken eller om man skulle överskrida dessa, icke ens har tagits upp på fullmäktiges föredragningslista och protokollförts. Så har emellertid uppenbarligen icke skett. Det kan ju ha diskuterats man och man emellan; det förmodar jag har skett. Men man har i varje fall icke officiellt gjort någonting åt det.

Valuta- och penningpolitiken.

Utskottets majoritet säger, att det skedda är anmärkningsvärt. Den som har förvärvat vana att läsa riksdagsprotokoll kan ju säga sig att det är ett ganska starkt uttryck. Men jag tror inte att allmänheten reagerar så mycket inför detta uttryck — såvida nu icke tidningarna särskilt understryka det.

Det framhålles i utlåtandet, att visserligen var det anmärkningsvärt, men händelseutvecklingen hade blivit på ett sätt som stod i strid med tidigare erfarenheter. Därför tycker utskottet, att det kan ju vara litet grand ursäktligt, att den händelse som här apostroferats inträffat.

Jag får ju säga, att man har små prentioner, om man säger, att händer det något ovanligt är vederbörande ursäktad för vad som än sker. Där allting sker efter ett visst schema, behöver man knappast någon riksbanksledning alls. Då kan riksbanken sköta sig utan ledning. I riksbanksledningen sätts väl in de personer, som man anser ha de största kvalifikationerna för att kunna sköta ekonomiska ting, för att de skola kunna bemästra just de överraskande situationerna, då de, såsom nu, inträffa.

Bankoutskottet säger att det vill icke säga något om protokollet o. s. v. Det har ingen anmärkning att göra där. Jag tror icke heller att det är någonting att anmärka på det som står där men möjligen på det som icke står där, efter vad jag nyligen har påpekat.

Sedan föreslår bankoutskottet att ansvarsfrihet skall meddelas bankofullmäktige för det sätt på vilket de ha skött riksbanken. Nu är det väl ändå så, att riksbanken icke har lyckats så särskilt väl med sin huvudsakliga uppgift, nämligen att vårda penningvärdet. Den har i stället koncentrerat sig — och för all del med en betydande framgång — på att tillhandahålla betalningsmedel för marknaden, betalningsmedel som delvis upptaga osanna påskrifter. Ju flera dessa betalningsmedel bli i marknaden, desto bredare blir den

remsa på varje sedel som får anses som förfalskad.

Ansvarsfrihet skall icke heller jag undanhålla bankofullmäktige, men huvudsakligen av det skälet, att det — och det var kanske därför jag blev så förvånad över att finansministern avlägsnade sig — blivit mer och mer bekant att regeringen inträtt i ett vad jag kan kalla otillbörligt förhållande till riksbanken och numera i stället för riksdagen dirigerar dess göranden och låntanden.

Till sin hjälp har riksbanken på den allra senaste tiden fått Kreditbanken, den statliga affärsbanken, som en sorts jägmästare Wipperup som får i riksbankens ställe göra vad riksbanken icke vill göra själv. Banken har på de senaste dagarna visat stor köplust i fråga om statsobligationer. Om detta kan anses vara affärsmässigt får väl framtiden utvisa.

Sedan kommer jag till bankoutskottets hemställan under punkten b). Där föreslår bankoutskottet, att den motion, som jag talade om i början, skall anses besvarad med vad utskottet tidigare har sagt i fråga om själva den händelse som motionen behandlar. Det är nu jag skulle ha velat begagna mig av herr Hanssons i Skediga ordakonst, då jag vill poängtera, att bankoutskottet genom att dröja med behandlingen av denna motion har berövat riksdagen möjligheten att, om riksdagen så skulle ha funnit för gott, bifalla densamma. Nu är det nämligen för sent att göra det, även om riksdagen skulle vilja det. Det beror på att bankoutskottet icke har läst yrkandet ordentligt eller också har velat bortse från meningen i detsamma. Tiden är nu försutten. Jag kan icke yrka bifall till motionen, och saken har därmed förevarit.

Jag tycker emellertid att det är skada, att riksdagen icke på ett tidigare stadium fick inför folket manifesteras sin beslutsamhet att av riksdagen stiftade lagar skola efterlevas och ej få noncha-

Valuta- och penningpolitiken.

leras. Nu hoppas bankoutskottet att sådana saker icke skola upprepas igen. Det hoppas vi väl alla. Ansvarsfrihet kommer väl att beviljas, och det är väl att hoppas att de personer, som allfort skola rida för rusthållet i riksbankens ledning, därvid på ett bättre sätt än hittills kunna motsvara riksdagens önskningsar.

Hade det varit i England är jag säker på att riksbanksfullmäktige, sedan det konstaterats att lagen hade brutits, samtliga hade ställt sina platser till riksdagens förfogande. Det skulle ha gjort ett gott intryck, och det hade poängterat ytterligare vad jag velat få fram med mitt argument. Men så känslig är man icke här i Sverige. Jag tror att det är synd, ty nonchalansen med lagarnas efterlevnad kommer att leda till tråkigheter. Vi se det redan omkring oss varje dag. Nej, förtroendet kommer väl att förbli orubbat till de ledande personerna, vare sig det nu är så att man är landshövding i Västerås eller att man bara försöker bli det. Men den händelse som nu har inträffat och med den lök på laxen, som jag här försökt att lägga för att ytterligare visa upp händelsen som sådan inför allt folket, är det emellertid att hoppas, att alla därav berörda skola taga varning, så att de icke vidare skola komma i sådana här för både riksdagens anseende och för den allmänna samhällsmoralen pinsamma situationer.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr SCHMIDT: Herr talman! Jag vill hänsyfta till det uttalande jag gjorde i dechargede-batten i mars förra året, då jag sade, att i fråga om lånepolitiken hade tendensen för det året varit lovande och det återstode att se om den skulle bli det i fortsättningen.

Hur har då utvecklingen tett sig under det gångna året 1950? Statsskulden har under 1949 och 1950 i stort sett

vartdera året ökat med ungefär en halv miljard kronor. Men under 1949 placerades hela denna ökning i marknaden och därtill ytterligare ett belopp på 30 miljoner kronor. I år har man endast lyckats placera en femtedel av detta belopp i marknaden, och över 400 miljoner kronor ha stannat kvar i riksbanken. Det vill med andra ord säga, att 24 procent av statsskulden ligga nu i riksbanken mot vid förra årsskiftet bara 21 procent. Försämringen accentuerades under det fjärde kvartalet 1950 i jämförelse med det fjärde kvartalet 1949; det skiljer på ungefär 375 miljoner kronor.

Vill man granska utvecklingen ur såväl lånepolitisk som penningpolitisk synpunkt, konstaterar man, att 1949 minskade riksbanken sitt totala innehav av svenska obligationer och skattkammarväxlar med 133 miljoner, men 1950 ökade den det med 260 miljoner och detta efter nedskrivningen av obligationsstocken. Den lovande tendensen har sålunda brutits och ett omslag har skett. Omslaget innebär en siffermässig försämring av i realiteten mellan 400 och 500 miljoner kronor. Riksgäldskontoret har, med de villkor som riksbanken erbjudit marknaden, icke kunnat placera statsskuldsökningen i marknaden till större kvantitet än en femtedel.

Vidare kunna vi konstatera att drygt 28 procent av den totala statsskulden nu rubriceras som tillfällig. I grund och botten är den icke tillfällig. Den bör fonderas, men den bör icke fonderas i riksbanken.

Några ord om penningpolitiken. Andra kvartalets råvaruprisstegring under 1950 och Stadshypotekskassans begäran om stödköp vid halvårsskiftet voro enligt mitt förmenande varningssignaler. Därför borde man, efter det att man låtit obligationskurserna finna sitt rätta läge, ha höjt låneräntan för guldkantade obligationer och tagit bort returdiskontot tidigare än den 5 oktober samt låtit kassareservbestämmelserna tidigare trä-

Valuta- och penningpolitiken.

da i kraft. Likaså borde enligt mitt förmenande diskontoförhöjningen ha kommit tidigare än den 1 december. Det hade varit bättre att dämna i bäcken än i ån.

Jag tycker också att den kommuniké, som utsändes av riksbanken, var något ägnad att förvilla allmänheten, särskilt i belysning av den efterföljande utvecklingen. Man ger där en antydning om att så snart förhållandena det medgiva skall man försöka sänka diskontot och därmed skapa förutsättning för en allmän räntesänkning. Jag undrar om man inte nu skulle ha varit belåten med att inte ha sänt ut kommunikén.

Nu valutapolitiken. Till skillnad från förra efterkrigstiden äro våra företag nu väl konsoliderade, och de ha en mycket stark likviditet. Men märk väl endast i kronor. Landet i dess helhet i förhållande till utlandet befinner sig efter en mycket olycklig valuta- och penningpolitik sedan 1946 i en svag likviditetsställning. Före kriget hade vi två miljarder kronor i valutor, som svarade mot ungefär ett års import. Nu ha vi inte fullt hälften härav, och det motsvarar knappt två månaders import. Talesmännen för en kronappreciering böra betänka detta, därest inte misstaget från 1946 skall upprepas, då vi dock hade 3 miljarder i valuta. Importkontroll och andra åtgärder i fråga om den allmänna ekonomiska politiken måste genomföras för den händelse man skall ge sig på något sådant som en kronappreciering. Vidare böra vi observera, att under 1950 fingo vi Marshallhjälpen till ett belopp av 45 miljoner dollar. Och förhållandet var i viss mån analogt 1949. Guld- och dollarinnehavet ökade då med 32 miljoner kronor, men det skulle ha ökat med endast tre miljoner för den händelse vi inte fått ett nettotillskott från USA på 29 miljoner dollar. Sedan är att märka att vår ställning i den internationella betalningsunionen har försämrats högst avsevärt under den senaste tiden.

Jag skulle vilja ytterligare understryka det allvarliga i situationen i det att jag vill jämföra de allra sista siffrorna, nämligen i riksbankens rapport för den 31 mars 1951, med dem i rapporten av den 31 mars 1950. Sedan sistnämnda tidpunkt ha skattkamarväxlar och svenska obligationer i riksbanken ökat med 905 miljoner kronor. Vår valutaställning har minskat bokföringsmässigt med 136 miljoner kronor. Men därtill bör läggas en överföring av pundtillgodohavande från riksgäldskontoret på 109 miljoner kronor, vilket gör att försämringen i realiteten är inte mindre än 245 miljoner kronor. Samtidigt har sedelmängden sedan ett år tillbaka ökat med 194 miljoner kronor.

Jag kommer sedan till den fråga som herr Dickson nyss berörde. Vi ha för vår del i vår reservation ansett, att vi på ett tillbörligt sätt påtalat det skedda. Jag skall inte inlåta mig i en diskussion om det formella behandlingssättet av motionen och tidpunkten för dess behandling, men man har ju i alla fall enligt mitt förmenande i utskottet uttryckt sig ganska starkt. Och om det skall riktas någon anmärkning mot vårt sätt att behandla frågan får jag ju lov att säga, att högerreservationen dock i stort sett går på samma ordalag som vår gör. Jag skulle möjligen kunna göra ett tillägg, en iakttagelse som jag kommit på sedermera. I den tablå som finns på sista sidan i utskottsutlåtandet, där det lagts in en sannolikhetskurva för hur sedelutgivningen skulle utveckla sig under året, har man enligt mitt förmenande glömt en sak, nämligen att gränsen för sedelutgivningen var 3,2 miljarder förra året men nu är 3,5. Det innebär en ökning med cirka 10 procent. När man nu till sedelutgivningen under de olika dagarna 1950 på sätt som skett lägger skillnaden i sedelutgivningen under motsvarande perioder 1949, borde man enligt min mening ha höjt även dessa skillnader med 10 procent. Då kommer man redan under

Valuta- och penningpolitiken.

sommaren 1950 i farlig närhet av, för att inte säga överskrider gränsen. Redan där var det sålunda en varnings-signal.

Jag tillåter mig, herr talman, att göra en liten — och inte så liten heller — iakttagelse. Under de 11 åren från den 1 juli 1939 till och med den sista juni 1950 har det sammanlagda beloppet av det reella underskottet i budgeten varit 5 264 miljoner kronor. En av förklaringsarna till detta underskott är att försvarsutgifterna under de sex krigsbudgetåren uppgingo till 11,4 miljarder kronor. Som en följd av detta reella budgetunderskott har statens förmögenhetsställning sådan den redovisas i riksräkenskapsverkets årsbok försämrats från ett tillgångssaldo till ett minus-saldo med inte mindre än 3,5 miljarder kronor. I realiteten är den, om man bortser från realvärdena, bokföringsmässigt sett större därför att vissa fonder ha tagits upp som tillgångskon-ton. Varför nämner jag detta? Jo, därför att det är så lätt att vi inför de svårigheter i vilka vi nu stå tillägna oss den mentaliteten, att det aldrig kan hända något farligt med vår ekonomi därför att vi ha svenska statens ekonomi bakom oss. Det är denna försämring som jag vill peka på, och jag vill säga, att om den fortsätter — vilket nu kanske inte kommer att ske genom att vi arbeta oss fram till budgetöverskott — så kan auktoritetstron bli rubbad, tron på den ekonomiska vederhäftigheten i vad regeringen och densamma närställda myndigheter i detta avseende företaga sig, vari jag då inkluderar även skyldigheten att bemästra inflationen.

Jag fäste mig vid ett uttalande, som gjordes i den improviserade remissdebatten i lördags, där statsrådet Hammarskjöld enligt tidningsreferaten, som jag utgår ifrån äro tämligen riktiga, »varnade för en alltför flitig användning av ordet inflation och skilde mellan den prisivåg, som sköljer över oss ut-

ifrån, och de interna prisrörelserna. Vi ha nu nått den punkt, där anpassningen av priserna efter inkomstnivån måste göras för att balansen skall kunna återställas.» Jag skall inte här ge mig in på ett försök att definiera inflations- och prisstegringsbegreppen, jag vill bara säga, att det därvidlag inte är fråga om samma sak. Statsministern har i ett tal i Visby sagt ungefär följande: »Det är i första hand viktigt att åtgärder undvikas som leda till ytterligare prisstegringar. Tvärtom vore det betydelsefullt om priserna kunde sänkas sedan anpassningen genomförts.» Jag har svårt att finna, att dessa två uttalanden rimma med varandra. Man måste ju ställa ett bestämt krav på debatten i landet: att det råder full klarhet om vad vi tala om.

Jag slutar, herr talman, mitt anförande med att hänvisa till vad herr Ohlin anförde samt därtill erinra om den s. k. Douglaskommittén i Amerika, som 1950 lade fram sitt program, formulerat i tre punkter. Det är särskilt en punkt, som jag här vill peka på, nämligen, »att ränteläget visserligen bör hållas så lågt som möjligt utan att framkalla inflation, men att angelägenheten av att undvika inflation under alla omständigheter måste gå före det statsfinansiella kravet på låga räntesatser».

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation som jag varit med om att underteckna.

Herr EDSTRÖM: Herr talman! I söndags kväll höll professor Gösta Säflund ett utomordentligt intressant radioföredrag om orsakerna till det romerska världets fall. Professor Säflund kom därvid också in på de ekonomiska orsakssammanhagen. Han konstaterade vilken roll inflationen hade spelat och yttrade i samband därmed följande: »Inflationen kom. Man kan kalla den en engångsinflation. Den kom och stannade kvar.»

Valuta- och penningpolitiken.

Läser man bankoutskottets utlåtande nr 5 får man den bestämda känslan, att vårt socialdemokratiska välde icke löper några väsentliga risker att falla sönder. Vi ha inte haft någon inflation, vi ha ingen inflation, och det finns ingen nämnvärd risk för att vi skola få någon. Den engångsinflation, under vilken de svenska husmödrarna just nu sucka, är i stort sett endast ett påhitt av oppositionen. Det rör sig uteslutande om en s. k. engångsanpassning. Riktigt säker är man icke på vad anpassningen gäller; det är enligt bankoutskottsmajoritetens uttalande egentligen bara en sak som är säker: att regeringen har skött sig förträffligt och riksbanken likaså. Att riksbanken i öppen strid mot gällande lag, såsom tidigare påvisats, givit ut sedlar till ett belopp av 13 miljoner kronor mer än den haft rätt till, beror på att »särskilda omständigheter förelegat, som måste anses ha gjort överskridandet i viss mån ursäktligt». Utskottet kan icke underlåta att påtala det skedda men förutsätter samtidigt, att den ökning av sedelutgivningsrätten, som man har för avsikt att införa, skall medgiva riksbanken möjlighet att hålla en tillfällighetsreserv. Det finns således hos majoriteten icke en skymt av den uppfattningen, att det är den sedelutgivande bankens oavvisliga skyldighet att driva en sådan politik att gällande lag iakttages eller att göra anmälan om att banken saknar förmåga att driva en sådan politik.

Den av herrar Ewerlöf, Nordenson och von Seth avgivna reservationen, till vilken jag kommer att yrka bifall, är i sak utomordentligt kritisk mot den under 1950 förda riksbankspolitiken. Reservationen utgår dels från den principiella uppfattningen, att det hade varit riksbankens skyldighet att på sitt område förbereda den anpassning till världsmarknadens prisnivå, som man inom riksbanken måste ha vetat skulle komma senast vid årsskiftet. Den hävdar — ehuru detta icke direkt utsagts

— att riksbanken har en självständig uppgift i svenskt samhällsliv; en uppgift som vi väl alla inom riksdagen äro ense om. Den ansvariga ledningen för riksbanken kommer icke ifrån sitt ansvar för denna sin uppgift genom att hänvisa till regeringen. Riksens ständers bank är ett riksdagens verk, icke regeringens. Riksens ständers bank har till central uppgift att vårda det svenska myntets värde och skydda detta. Den är icke någon filial till kanslihuset och icke heller ett instrument med hjälp av vilket regeringen via sedelpressarna skaffar staten inkomster. Riksbanken är avsedd som ett medborgarnas skydd mot den sortens manipulationer. Herr talman! Man må kalla detta en konservativ princip eller ej, men kvar står att utvecklingen icke minst under 1950 och under de första månaderna detta år visat att medborgarna behöva ett sådant skydd.

Om man vill vara utomordentligt välvillig skulle man kanske kunna säga, att riksbanken och dess ledning under 1950 ställt sig neutrala i kampen mot de väntade inflationstendenserna. Det synes mig också att denna välvilliga linje har utskottsmajoriteten valt. Majoritetens hela argumentation går ut på att visa, att den förda riksbankspolitiken endast i obetydlig omfattning försämrat förutsättningarna för en lugn och smidig anpassning till den utländska prisnivån. Innan jag granskar några enskildheter i denna argumentation tillåter jag mig ställa frågan, om neutralitet är en riktig målsättning för landets centralbank under ett år, då en världsomfattande rustningskonjunktur växer fram ovanpå en extrem högkonjunktur. Är det rimligt att man då ställer sig neutral och sätter sig själv i efterhand? Inom riksbanksledningen kan man icke ha varit omedveten om att en övergång till fria lönerörelser skulle bli en nödvändighet vid årsskiftet 1950/51. Man måste också ha varit medveten om det uppdämda inflationstryck som fanns

Valuta- och penningpolitiken.

i landet, och man måste ha vetat om att så snart subventionerna avskaffades, skulle följderna av riksbankens egen devalvering av kronan slutligen slå igenom. Man måste ha insett, att ett sådant prisgenomslag i kombination med frigörelsen av uppdämda lönekrav skulle ge till resultat en kumulativ prisstegringsprocess. Trots detta för majoriteten inom riksbanksfullmäktige — särskilt under andra halvåret 1950 — en politik, som dess egna anhängare måste nöja sig med att beteckna som icke särskilt skadlig — det intrycket får man åtminstone när man läser utskottsmajoritetens yttrande.

Om man utgår ifrån att en centralbank över huvud taget har en självständig uppgift i världen om penningvärdet, måste man erkänna att redan utskottsmajoritetens utlåtande i alla fall innehåller en hård kritik av den förda riksbankspolitiken. Den ursäktar på ett sätt som i själva verket är en anklagelse.

Därtill kommer att majoriteten synbarligen varit ytterst angelägen om att finna så mjuka formuleringar som möjligt. Den omförmäler och slätar över men kan inte dölja det faktum, att riksbanken har beviljat staten nya krediter. Ett faktum är också att den har utan egentliga motåtgärder låtit valutareserven minska avsevärt. Vidare har riksbanken icke fullföljt konsekvent den politik som den påbörjade den 20 juli, då stödköpen upphörde, och som fortsattes den 5 oktober och den 1 december, då räntan justerades. Tvärtom gav riksbanksledningen efter för trycket, vilket omedelbart visade sig i kraftigt ökat sedelomlopp.

Det har gång på gång understrukits — och jag har tidigare personligen sagt det i denna kammare — att en ofrånkomlig förutsättning för en friare internationell handel är balans i staternas inre ekonomi. Liberaliseringsöverenskommelserna och övriga former för den europeiska handelns frigörelse ur de tväsidiga avtalens och de kvantitativa

regleringarnas tvångströja förutsätta medvetna åtgärder i den inre ekonomin i syfte att få till stånd — med naturliga medel — de begränsningar i efterfrågan på varor och valutor som äro nödvändiga med hänsyn till de faktiska ekonomiska resurserna. Utströmning av valuta är ur denna synpunkt en varningssignal och en erinran. En sådan utströmning visar att den inre politiken icke sköts som den bort. Sverige har under år 1950 haft sällsynt gynnsamma förutsättningar för att bygga upp början till en ordentlig valuta-reserv. Vår främsta exportvara steg våldsamt i pris. Vi kunde sälja dyrt, och vi behövde icke då köpa lika dyrt. Trots detta blev det så långt ifrån fråga om en förstärkning av vår reserv att den i stället minskades med 187 miljoner kronor. Man kan verkligen tala om ett försuttet tillfälle. Denna utveckling söker man nu bortförklara med kapitalrörelser och förskottsbetalningar, men i verkligheten beror den huvudsakligen på en stegring i den inhemska efterfrågan på importvaror, som blev större än vad våra reella resurser kunde medge. Denna stegring är i sin tur ett resultat av en underlåtenhet från riksbankens sida att sköta penningpolitiken så, som den i det väntade och uppkomna läget borde ha sköts.

Det har från vissa håll utanför riksdagens och regeringens krets föreslagits, att man nu lämpligen på nytt skulle uppskriva den svenska kronans internationella värde. Herr talman! Vi ha redan tvenne gånger i felaktigt nit ingripit i kronans internationella värdering, och det har båda gångerna varit olyckligt. Jag vill därför uttryckligen varna för att på nytt göra ett sådant ingripande, och jag märkte till min glädje, att herr Ohlin och jag äro av samma mening: att vi just nu inte skola göra någonting sådant. Enligt mitt förmenande skulle en uppvärdering av kronan öka köpkraftsoverskottet på im-

porterade varor samtidigt som exporten skulle försvåras. Följden skulle bli dels en ytterligare minskning i valutareserven, såsom vi sågo under åren 1946—1947, och dels en ytterligare underblåsning av inflationen i Sverige.

Även före våra svårigheter med exporten till Västtyskland, som för vår ställning i den europeiska betalningsunionen betyder så mycket, hade Sverige ett underskott inom betalningsunionen, och detta underskott hade börjat stiga kraftigt. I siffrorna för denna stegring fick man på nytt ytterligare varningstecken som riksbanken borde uppmärksamma, men icke heller till dessa har man inom riksbanksledningen tagit vederbörlig hänsyn.

Vi kunna inte i nuvarande läge bortse från riskerna att vårt land, om utvecklingen fortsätter, kommer att tvingas att i realiteten sätta träffade internationella överenskommelser ur kraft. Vi kunna inte bortse från riskerna att vi tvingas bryta liberaliseringsöverenskommelserna. Om detta sker formellt eller genom en serie undanmanövrer är likgiltigt. Kvar står att vårt land, som haft sällsynt gynnsamma utgångspunkter, i så fall medverkar till och påskyndar en för hela Europa utomordentligt olycklig utveckling. Vi som arbeta inom exportindustrien ha fäst stora förhoppningar vid försöken att genom internationella överenskommelser få en förnuftigare ordning till stånd i europeisk ekonomi. Och en friare ekonomisk handel är inte bara ett intresse för exportindustrien, den är också en förutsättning för en bättre försörjning i hela Europa och därmed även i vårt land. Den är ett steg på vägen mot en rimligare och rättigare arbetsfördelning och ett bidrag till stärkande av den europeiska gemenskap som i sin tur är förutsättningen för ett gemensamt europeiskt motstånd mot försöken att utrota europeisk frihet och europeiskt välstånd.

Många med mig skulle betrakta det

Valuta- och penningpolitiken.

som en svår olycka om Sverige nödgades medverka till en ekonomisk anarki i vår världsdel. Vi skulle däri se ett tecken på att vårt land svikit sina förpliktelser och missbrukat sina utomordentliga resurser i såväl ekonomiskt som personellt hänseende. Det lär inte gå att vid bedömandet av dessa risker bortse från riksbankspolitikens roll och riksbanksledningens ansvar för denna utveckling.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herrar Ewerlöf, Nordenson och von Seth avgivna reservationen.

Herr SEVERIN: Herr talman! Det erbjuder alltid vissa svårigheter och ibland betydande sådana att tolka ett ekonomiskt förlopp. De medverkande faktorerna äro flera, och deras verkningar äro ingalunda alltid entydiga och påtagliga. Följaktligen finns det ett betydande utrymme för omdömen och värderingar.

Ytterligare en sak kan det vara anledning att uppmärksamma, eftersom det här är en dechargedebatt. Det är alltid lättare att i efterhand konstatera, att vissa felslut ha gjorts, än det är att förutse ett kommande händelseförlopp, när besluten fattas.

Det kan vara anledning att särskilt betona denna debatts karaktär av dechargedebatt, därför att den inleddes med ett anförande om en ekonomisk politik, som skulle närmare beröra framtiden än den, som har utspelats under det gångna året. För mitt vidkommande skall jag närmast uppehålla mig vid debattens dechargesida.

Alla dessa omständigheter, som jag påpekat, mana uppenbarligen till en viss varsamhet i omdömet, och om man noga genomläser såväl utskottets utlåtande som båda de därtill fogade reservationerna, tror jag man också skall finna att meningsskiljaktigheterna stå i omvänd proportion till reservationernas längd. Dessa meningsskiljaktigheter

Valuta- och penningpolitiken.

röra sig om grader och nyanser men inte om principer.

Reservanternas anmärkningar koncentreras huvudsakligen kring två frågor: den likviditet, som riksbanken upprätthållit på marknaden genom förvärv av statspapper, och riksbankens överskridande av gränsen för sedelutgivningsrätten. I den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen, alltså högerreservationen, heter det på s. 12: »Den åtstramning på penningmarknaden, som bort åtfölja devalveringen, kom icke till stånd, och under sådana förhållanden upprätthölls den inre betalningsmedelsförsörjningen på en högre nivå än som motsvarades av vårt lands i realiteten försämrade internationella ekonomiska ställning.»

Här föreligger en sådan typisk omdömes- eller värderingsfråga. Under året företogs nämligen alldeles obestriddigt vissa åtstramande åtgärder. Under första halvåret förelåg en rätt tydlig tendens till räntesänkning, och för att hindra en sådan sålde riksbanken ut av sitt innehav av statspapper. Den avhände sig under tiden 1 januari—30 juni statsobligationer och skattkammарväxlar för inte mindre än 350 miljoner kronor. Det kan således inte råda någon meningsskiljaktighet om att åtstramande åtgärder verkligen företogs, och reservanternas måste därför med vad de sagt i detta stycke mena, att de åtstramande åtgärder som företogs voro otillräckliga.

I detta sammanhang skall jag också tillåta mig att säga ett par ord i anledning av herr Edströms krav på att man under 1950 med den otvivelaktigt lysande konjunktur som vi då hade skulle passat på tillfället att bygga upp en valuta-reserv. Det är naturligtvis alltid bra att ha en mycket stor valuta-reserv, men under fjolårets väldiga prisstegring och allmänna efterfrågerush på världsmarknaden undrar jag i alla händelser, om det inte varit fördelaktigare att försöka förvandla en del av valuta-

reserven i varulager. Till valuta-reservens nedgång har nämligen icke minst bidragit lagringsköp, köp för lagring av i och för sig mycket nödvändiga varor, icke minst för statens räkning.

Härtill kommer en annan sak. Det program som förelåg för årets import och export förutsatte egentligen inte någon ökning av valuta-reserven. Tvärtom räknade man med betydande import-överskott, därför att man vid det tillfället inte fann det med vårt lands fördel förenligt att lämna större krediter till utlandet än som var nödvändigt, och att skapa en valuta-reserv är ju på visst sätt att lämna en kredit åt utlandet.

När högerreservanternas anse, att de åtstramande åtgärder som företogs inte voro tillräckliga, så måste man härtill säga, att under första halvåret fanns i grund och botten ingen anledning till oro. Partiprisindex låg tämligen orörligt, så gjorde också levnadskostnadsindex. Det är för övrigt mycket betecknande, hur man på de håll, som ha omedelbart intresse av det ekonomiska händelseförloppet, betraktar första halvåret. I Svenska Handelsbankens ekonomiska översikt för 1950 anser man sig nämligen kunna säga om första halvåret: »Varutillgången ökades därigenom i takt med den stegrade efterfrågan, varför det ekonomiska uppsvinget i stort sett kunde fortgå vid en stabil prisnivå. På vissa områden framträdde rent av under vårens lopp tecken på varu-överflöd och sjunkande pristendens.»

Om man har en ekonomisk situation, där det är tendenser på vissa områden till varuöverflöd och sjunkande pristendens, är det en situation i vilken man har anledning att vidtaga särskilt åtstramande åtgärder? Så vitt jag förstår inte. I allmänhet brukar penningpolitiken, åtminstone om denna tendens är stark, gå i motsatt riktning.

Det var i själva verket först på sommaren, som vissa tecken syntes på en omsvängning i läget, ehuru dessa tecken att börja med voro rätt tvekan- de. Pris-

Valuta- och penningpolitiken.

index på världsmarknaden, det amerikanska index och i synnerhet råvaruindex, började att visa en stegring, ehuru till att börja med ganska moderat. Här hemma steg bankutlåningen en smula, ehuru också detta ganska trevande. Efter det man fått ett utlåningsöverskott i juli, skedde en återströmning under augusti, då man fick ett mycket stort inlåningsöverskott på ett par tre hundra miljoner, tror jag det var, men trots detta visade det sig vissa tecken till en omsvängning på marknaden, och riksbanken vidtog också ytterligare åtstramande åtgärder. I juli månad upphörde stödköpen för obligationerna, varigenom en viss räntestegring ägde rum. Kassareservbestämmelserna för affärsbankerna skärptes på riksbankens förslag i augusti, och värdepappersförsäljningen fortsatte. Under tredje kvartalet avhände sig riksbanken för ytterligare 90 miljoner statsobligationer och skattkamarväxlar. Det var således en åtstramande politik. Ändå kan man inte säga att tredje kvartalets allmänna bild var särskilt oroande. Prisstegringen fortsatte visserligen på världsmarknaden men ännu alltjämt i relativt moderat fart. Det var först under fjärde kvartalet som konjunkturen började anta en mera feberaktig karaktär. Det är också till fjärde kvartalet som anmärkningarna i båda reservationerna i huvudsak koncentreras. I högerreservationen påpekar man, att riksbanken genom köp av skattkamarväxlar i marknaden gav denna ett likviditetstillskott på 600 miljoner kronor. I folkpartireservationen göres siffran ytterligare avskräckande, i det man påpekar att riksbanken under fjärde kvartalet inköpte obligationer och skattkamarväxlar för sammanlagt 766 miljoner kronor. Folkpartireservationen tillägger, att riksgäldsfullmäktige borde ha försökt att i större utsträckning placera skattkamarväxlar på marknaden även om, som det heter, detta skulle ha skett till priset av en räntestegring.

De anförda siffrorna ge emellertid en mycket ofullständig bild av vad det var som tilldrog sig under fjärde kvartalet i fjol. Låt mig först erinra om att riksbankens samtliga transaktioner med marknaden under hela 1950 inte gav denna ett större likviditetstillskott än sammanlagt 175 miljoner, d. v. s. att riksbanken ökade sina primära tillgångar med endast detta belopp. Med hänsyn till att produktionen steg med fem procent, med hänsyn till att de nyttigheter och tjänster, som stodo till nationens förfogande under 1950, stego med omkring 3½ miljard kronor, med hänsyn till att befolkningen ökades och med hänsyn till att inkomsterna stego med ett par miljarder måste en sådan ökning av riksbankens tillgångar med 175 miljoner kronor anses vara ett ganska blygsamt belopp.

Förutom detta säga de av reservanternas anförda siffrorna på respektive 600 och 766 miljoner för köp av obligationer och skattkamarväxlar ingenting om den utveckling, som i övrigt ägt rum under hösten. Det var då som det började se oroande ut. Bankutlåningen började öka mycket hastigt. Från och med september till ultimo steg bankutlåningen med ca 500 miljoner. Under samma tid avhände sig affärsbankerna 300 miljoner i statspapper. Sparbankerna minskade också sitt obligationsinnehav. Deras utlåning steg och inlåningen sjönk. Det var på denna marknad som enligt folkpartireservationen riksgäldsfullmäktige skulle i större utsträckning placera skattkamarväxlar, även om det skulle ske till priset av en räntestegring. Faktiskt gjorde riksgäldsfullmäktige också ett försök att placera statspapper på marknaden. De emitterade, jag vill minnas i november, ett obligationslån, på vilket tecknades omkring 200 miljoner, huvudsakligen av försäkringsföretag och statsinstitutioner, däremot mindre av bankerna. Detta är i och för sig rätt naturligt eftersom bankerna höllo på med att avhända sig

Valuta- och penningpolitiken.

sitt innehav av statspapper för att kunna tillgodose de anspråk på kredit, som ställdes från affärlivet. Då är det ju ganska givet att de inte skulle köpa.

Man skall nämligen lägga märke till, när man säger att riksbanken förvärvat dessa belopp av obligationer och skattkammarväxlar under fjärde kvartalet, att detta inte skedde direkt från riksgäldsfullmäktige. Hälften fick den från bankerna, som sålde sitt innehav av dessa papper därför att de behövde pengar.

Vidare säga folkpartireservanterna — och även om det inte sägs direkt i högerreservationen så föreställer jag mig ändå att högern har instämt däri, ty det ligger så att säga i varje rad i högerreservationen — att om man hade sträckt sig till en högre ränta, skulle man i alla händelser inte behövt uppta ett större belopp av dessa statspapper. Som bekant ägde faktiskt en räntestegring rum under fjärde kvartalet. Först togs returdiskontot bort, och sedermera höjdes diskontot den 1 december med en halv procent. Det ägde sålunda rum en räntestegring, och vad man alltså vill säga är, att denna räntestegring inte var tillräcklig. Någon annan mening kan denna rekommendation av att placera papper i marknaden även till priset av en räntestegring icke ha.

Naturligtvis skall en rörlig ränta också enligt min mening anpassas till lägets krav. Den skall höjas och sänkas efter lägets krav. Däri är jag principiellt enig med reservanterna. Räntan skall i princip justeras så att den fyller den funktion den anses böra ha för att realisera det uppställda målet. Men i folkparti-reservationen heter det på ett ställe så här: »Höjningen av diskontot den 1 december förra året bör enligt utskottets mening betraktas som en naturlig justering inom lågräntepolitikens ram.» Jag vet inte om jag missuppfattar reservanterna, men jag uppfattar denna mening såsom en principiell anslutning till vad man med en vag term kallar lågränte-

politiken. Jag har så mycket större fog att dra denna slutsats som även folkpartiledaren i sitt tidigare anförande här i dag uttalat sig för vad man kallar en lågräntepolitik. Hur hög räntan under en lågräntepolitik kan få bli har däremot icke angivits med en enda bokstav.

Nu äro i verkligheten våra räntebe-grepp ganska konventionella. Jag är emellertid rädd att marknaden, om den under fjärde kvartalet hade lämnats åt sig själv, skulle ha pressat räntan till en höjd som knappast svarar mot vad man i allmänhet föreställer sig vara en låg ränta, och det är ju dock en sådan som folkpartireservanterna vilja ha. Det faktiska läget var ju det, att företag och enskilda hade gripits av inflationsmentaliteten och tänkte att det gällde att köpa innan priserna skulle stiga såväl på hemmamarknaden som på den internationella marknaden. I en sådan situation har naturligtvis en räntestegring sin betydelse, det skall jag inte förneka, men det är säkert en måttlös överskattning av räntans betydelse att antaga, att man med en räntestegring här i Sverige skulle kunna styra de krafter, som här voro i verksamhet. I båda reservationerna synes man nämligen helt och hållet förbise, att de initierande krafterna till denna prisstegring helt och hållet lågo utanför de svenska myndigheternas kompetenssfär. Prisstegringarna och förväntningarna om ytterligare prisstegringar berodde på den väldiga efterfrågeökningen på världsmarknaden, framför allt beträffande råvaror för upprustning och krigslagring, som kom särskilt från Amerika, eftersom detta land dels är störst och dels är köpkraftigast. Det var ingalunda väsentligen i väntan på den uppdämda svenska devalveringsprisstegringen som efterfrågan exploderade under fjärde kvartalet, utan det var råvaruprisstegringarna på världsmarknaden som stimulerade efterfrågan. Man köpte av fruktan för att pris-

Valuta- och penningpolitiken.

stegringarna skulle fortsätta, och den fruktan var kanske inte så omotiverad.

Det är som jag sade förut i högsta grad osannolikt att man med en räntestegring i Stockholm, även långt utöver vad folkpartireservanterna till äventyrs kunna mena med en låg ränta, skulle kunna hejda denna process. En räntestegring har tvivelutan sin verkan, men så stark är den inte.

Vi behöva bara se över vattnet mot öster för att få ett belysande exempel på försök i denna riktning. I Finland har man för närvarande ett diskonto på $7\frac{3}{4}$ procent, sålunda vad man från allmänna synpunkter kan säga vara ett abnormt högt diskonto. Nu har man för all del lyckats pressa ner Finlands Banks innehav av statspapper med 9 miljarder mark från 22 till 13 miljarder. En omständighet som man emellertid bör beakta, när man bedömer marknadens reaktioner är att bankernas rediskontering i Finlands Bank har kommit upp till icke mindre än 8 miljarder finska mark. Trots en ränta på $7\frac{3}{4}$ procent är alltså efterfrågan på lån så stark, att de finska bankerna icke kunna tillfredsställa denna efterfrågan utan en stor rediskontering. Icke ens en sådan räntestegring har kunnat verka tillräckligt återhållande. Hur hög skulle då den räntestegring inom lågräntepolitikens ram vara, som man till äventyrs skulle praktisera här för att hejda verkningarna av den internationella pristägringsprocessen?

Jag tillät mig förut säga, att meningskiljaktigheterna inte stå i proportion till reservationernas längd, och detta synes mig gälla även i den fråga, på vilken ansträngningarna att komma till ett enhälligt utlåtande slutligen ha strandat i utskottet, nämligen riksbankens överskridande av sedelutgivningsrätten. Detta har gjorts till föremål för åtskilliga yttranden här, och utskottet har utsatts för kritik. Herr Edström sade, om jag fattade honom rätt, att utskottet icke ansåg banken ha någon

som helst skyldighet att följa den givna lagen eller i övrigt tillse, att sedelomloppet håller sig inom rimliga gränser. Inom parentes sagt gör han sig skyldig till ett felslut när han ställer sedelomloppets storlek i direkt förhållande till prisutvecklingen. Om han vänder sig till herr Ohlin, skulle han möjligen vara villig att hålla ett nationalekonomiskt seminarium och undervisa honom om att prisutvecklingen inte har denna omedelbara förbindelse med sedelomloppet utan att sedelomloppet mycket väl kan stiga väsentligt medan priserna falla och tvärtom.

Men vad är det nu som står i detta klandrade och gentemot riksbanken förstående utskottsutlåtande? Utskottet finner de omständigheter under vilka överskridandet har skett i viss mån ursäktat överskridandet, och utskottet förutsätter för övrigt, att de bestämmelser som riksdagen senare torde komma att fastställa för sedelutgivningen skola få en utformning som ger banken möjlighet att hålla en tillräcklig sedelreserv så att överskridande inte skall behöva upprepas. Folkpartireservanterna medge indirekt, att riksbanken då överskridandet kunde förutses eller befaras knappast kunde vidta några åtgärder för att förhindra detsamma. Det är faktiskt vad som framgår av reservationen. Högern yttrar sig mera kärvt. Man nöjer sig med att säga, att banken borde ha vidtagit åtgärder, men säger inte vilka åtgärder banken borde ha vidtagit. Båda reservantgrupperna säga dessutom, att en upprepning icke får ske. Hela utskottet är enigt med riksbanksledningen om att den undantagslagstiftning som ger Kungl Maj:t rätt att under utomordentliga förhållanden medge en ytterligare höjning av sedelutgivningsrätten med 700 miljoner kronor icke i detta fall lagligen kunde utnyttjas. Majoriteten såväl som reservanterna deklarerar, att de dela denna riksbanksfullmäktiges mening.

Vad är det nu för omständigheter

Valuta- och penningpolitiken.

som utskottet har ansett i viss mån ursäktliga bankofullmäktige? Om kammarens ledamöter se på högerreservationen, skola de där finna en tabell över sedelutgivningen under senare delen av december de tre åren 1948, 1949 och 1950. År 1948 steg sedelomloppet under dessa 14 dagar med 174 miljoner kronor, säga högerreservanterna, och det är nog riktigt — siffrorna äro återgivna från riksbankens rapporter — under 1949 med 149 och under 1950 med 185 miljoner kronor. Dessa erfarenheter borde ge banken en varning, menar man i högerreservationerna, att sedelomloppet skulle stiga så högt, att det komme över 3 500 miljoner.

Jag vill passa på att i detta sammanhang rätta herr Schmidt som, om jag fattade honom rätt, sade att gränsen för sedelutgivningen var fastställd till 3 200 miljoner på hösten 1949. Det var emellertid fel. Gränsen för sedelutgivningen på hösten 1949 var 3 500 miljoner och hade varit det i ett halvår.

Om man kompletterar högers tabell med ett par föregående siffror finner man följande. Från den 30 november och till den 7 december sjönk sedelutgivningen år 1948 med 1,8 procent, 1949 med 2 procent och 1950 också med 2 procent. Den 7 december voro reaktionerna alltså ganska lika alla åren. Den 15 december var situationen något förändrad ehuru inte så mycket. År 1948 hade då sedelutgivningen stigit med 2,5 procent, år 1949 med 3 procent och under 1950 med 3,2 procent.

Nu kunde riksbanken se att det kanske kunde vara farligt, och följaktligen sökte man räkna ut hur utvecklingen kunde komma att gestalta sig. Man sade sig då, att därest sedelutgivningen skulle stiga med samma takt 1950 som under 1949 skulle man icke kunna komma upp till sedelutgivningsgränsen utan stanna vid 3 485—3 490 miljoner eller någonting sådant. Till och med om man räknade med den något hastigare stegringstakten under 1950 mellan

den 7 och 15 december, skulle man icke bryta igenom taket. Jag skall dock gärna medge, att fullmäktige inte kunde säga, att det inte fanns risker för detta.

I högers reservation säges det, att man borde ha vidtagit åtgärder, men reservanterna ha avstått från att antyda, vilka åtgärder som skulle ha vidtagits, och det har inte heller sagts någonting om det i dag. Det är verkligen en intressant fråga, vilka åtgärder riksbanksfullmäktige skulle ha vidtagit då man den 15 december kunde konstatera, att det förelåg fara för att man skulle komma över gränsen. Det har förut sagts, att riksbanken inte kunde vägra att betala ut pengarna. Det var inte några nya lån som riksbanken beviljade, utan man utnyttjade tillgodohavanden som funnos i riksbanken. Om banken vägrade att utbetala tillgodohavanden åt insättarna, vore det det samma som att banken gjorde konkurs, och det kan inte riksbanken gärna göra.

Vilka åtgärder skulle alltså bankofullmäktige ha vidtagit när de icke kunde gå till Kungl. Maj:t och få rätt att utgiva flera sedlar? Det fanns bara en enda utväg, och det var att gå till riksdagen. Riksdagen var i själva verket den enda myndighet som kunde ge bankofullmäktige rätt att höja sedelomloppet utöver 3 500 miljoner, men det var den 15 december som risken med säkerhet kunde konstateras, och riksdagen hade sitt sista arbetsplenium den 9 december. Det fanns ingen riksdag den 15 december. Fullmäktige hade ingenstans att vända sig, och det var därför jag i bankutskottet efterlyste vad fullmäktige skulle ha gjort, och jag efterlyser det här. Om jag bara kunde få den minsta antydning om vad de skulle ha gjort, vore ett av problemen löst.

Jag kunde inte själv se, vad bankofullmäktige i den situationen skulle göra, och det kunde inte heller utskottsmajoriteten se. Utskottsmajoriteten fann det visserligen anmärkningsvärt att gränsen hade överskridits men också

Valuta- och penningpolitiken.

förståeligt och ursäktligt. Då utsikter åtminstone i början av december ännu funnos att man skulle kunna hålla sig inom gränsen ville fullmäktige inte springa till riksdagen och be att få öka sedelutgivningsrätten. Fullmäktige kunde riskera att man sade, att det inte var någon fara på taket.

Det är med hänsyn till dessa omständigheter som utskottets yttrande har fått denna form. I fråga om hemställan är det ingen skillnad mellan utskottsmajoriteten och reservanterna — i varje fall tillstyrka reservanterna ansvarsfrihet — och jag skall, herr talman, be att få sluta med att tillstyrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr EDSTRÖM (kort genmäle): Herr talman! Herr Severin ställde en direkt fråga till mig, vad fullmäktige skulle ha gjort. Det är mycket klart vad de skulle ha gjort. Först och främst skulle de aldrig ha satt sig i den situationen utan fört en betydligt stramare politik innan de kommo dithän; och märkte de nu i december månad att de verkligen kommit i denna situation, hade det varit mycket lätt att gå till privatbankerna, som hade 200 miljoner kronor liggande i lösa pengar, och få låna något av dessa pengar. De hade då sluppit denna fadäs att gå över gränsen.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Det är lätt att säga, att riksbanken aldrig skulle ha satt sig i denna situation. Men därav följer nästa fråga: Hur skulle riksbanken burit sig åt för det? Man kan naturligtvis gå tillbaka hur långt som helst och säga, att riksbanken borde hålla en säkerhetsmarginal. Man kan emellertid inte bara rekommendera en räntestegring, ty när riksbanken ändrade diskontoräntan den 1 december, medförde detta icke någon nedgång i kravet på sedlar utan tvärt-

om. Medan sedelomloppet den 30 november var 3 285 miljoner och det sålunda fanns ett långt stycke kvar till gränsen när räntan stegrades, ökade sedelomloppet efter räntestegringen på en månad till, som vi alla veta, 3 513 miljoner. Räntestegringen hade sålunda inte någon inverkan. Det kan sägas, att man skulle ha drivit denna politik långt tidigare och icke haft en sådan våldsam stor sedelutgivningsreserv som man aldrig någonsin tidigare behövt ha. Detta var emellertid ett exceptionellt fall.

Herr Edström ger det rådet att riksbanken skulle låna av affärsbankerna. Det är ju en tanke som kan verka bestickande. Jag skall inte bestrida att det kan vara möjligt att affärsbankerna skulle kunna låna riksbanken 25 miljoner kronor, så att den slapp fadäsen, som herr Edström uttryckte sig. Men det skulle ju också kunna vara möjligt att man med vetskap om svårigheterna tog ut ytterligare ett par hundra miljoner och gjorde fadäsen ännu värre. Detta var en sak som riksbanken inte hade någon som helst garanti för. Det vore sålunda en ganska äventyrlig åtgärd.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Herr Severin upprepede det resonemang, som jag förde förra året, nämligen att man får ta en viss hänsyn till nationalinkomstens ökning, och att sålunda ett belopp på 175 miljoner kronor i ökad likviditet i marknaden inte är något anmärkningsvärt. Det är det inte, och det har jag inte heller sagt. Men vad jag har sagt är, att det har skett en mycket kraftig ökning under fjärde kvartalet, en ökning som är så stor, att det inträder en avsevärd ökning av likviditeten i förhållande till fjärde kvartalet 1949. Man hade ett utomordentligt gott utgångsläge den sista september 1949, och det utgångsläget har man sumpat, för att tala ett

Valuta- och penningpolitiken.

oförblommerat språk. Därför hade det riktigaste varit att man hade försökt göra någonting åt skattkamarväxel-emissionerna. Det är inte alls omöjligt, om vi ta i betraktande att det finns stora företag, som ligga med mycket stora kassatillgångar och som hade kunnat absorbera skattkamarväxlar. Det hade varit en ganska naturlig åtgärd att placera skattkamarväxlar hos sådana företag. Och vad hade det lett till? Jo, motsvarande medel hade då av företagen fått dragas ur bankerna, och bankerna hade fått ont om pengar. Det är vad som kräves — det skall vara ont om pengar för att man skall lyckas motarbeta inflationen.

Sedan ber herr Severin om en definition på låg ränta. Ja, det är ju klart, att denna definition blir beroende av den tidsepok jag befinner mig i. För närvarande kan väl en sådan ränta sägas ligga någonstans vid 3 procent. I en annan tidsepok kan den ligga högre och även lägre. Vad man naturligtvis skall göra klart för sig är, att man inte får rida för hårt på uttrycket lågränta. Men man skall på lång sikt försöka sträva mot låg ränta, hålla sig vid den undre gränsen. Om man sedan i vissa mellanlägen måste komma upp i högre räntesatser, som närma sig den övre gränsen, kan detta inte hjälpas, om det gäller att rädda sig ur en inflation.

Jag skall i detta sammanhang inte ingå på frågan om gränserna för sedelutgivningen, ty det skulle leda till så mycket siffermässiga resonemang, att jag tror att kammaren inte intresserar sig därför.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Jag kan instämma med herr Schmidt beträffande svårigheterna att definiera vad låg räntepolitik är. Jag sade också, att jag rent principiellt är anhängare av en låg ränta. Räntan är en arbetsfri inkomst och bör inte drivas upp till orimlig höjd. Men om rän-

tan har en funktion att fylla, skall den naturligtvis sättas så att den fyller denna funktion. Och så får den hålla sig vid de gränser, som man finner vara lämpliga för att, som jag förut sade, nå det mål som man har uppställt för räntepolitiken. Men jag skulle ändå våga tro, att herr Schmidt är alldeles för optimistisk om han tror, att det var så lätt att under fjärde kvartalet 1950 placera skattkamarväxlar i marknaden till högre ränta, alltså under en tid, när bankerna höllo på att sälja av de papper de hade för att tillgodose kreditanspråk, som gjordes hos bankerna. Jag är rädd för att räntan då skulle ha stigit över gränsen till vad man kallar en låg ränta. Men alldeles bortsett från detta är jag inte säker på att detta i alla fall skulle ha hindrat expansionen, ty till och med — som herr Schmidt sade — om bankerna skulle få ont om pengar, skulle det likväl dröja rätt länge, innan de kommo i den situationen, att de måste vägra människor lån eller åtminstone sätta en ränta som vore mer eller mindre prohibitiv. Ty bankerna hade ännu under december en ganska betydande inlåningsreserv och följaktligen också en utlåningsreserv. Och så länge de ännu hade en inlåningsreserv kunde de oupphörligen själva öka krediten genom att bevilja lån, vilka pengar efter en tid åter strömma tillbaka till bankerna och på nytt utlånas. Det är ju först sedan man uppnår gränsen för inlåningsrätten som en gräns sättes för denna ökning av kreditvolymen. Vissa banker hade en mycket stor inlåningsreserv; för en av dem uppgick den till nära miljarden. En av storbankerna som en tid var ansträngd hade efter nyemission även den ett ganska betydande avstånd kvar. Jag tror därför inte att man hade haft någon garanti för att skattkamarväxlarnas placering i marknaden skulle ha medfört den åtstramning, som man eftersträvade för att hejda den inflationsbetonade konjunkturen.

Valuta- och penningpolitiken.

Herr SCHMIDT (kort gemmäle): Herr talman! Jag vill erinra om vad som framhölls av jag tror både herr Ohlin och mig i debatten om dessa ting i våras, att en räntepolitik i förening med andra åtgärder kan verka i utomordentligt nyttig riktning när det gäller att åstadkomma en inskränkning i betalningsmedlen. Vi få inte glömma bort, att vi ha låtit kassareservsbestämmelserna träda i kraft. Ett nytt läge har sålunda inträtt. Jag kan lika litet som herr Severin ställa någon garanti för att den av mig anvisade vägen skulle leda till hundraprocentigt resultat. Men jag säger: Varför har man inte försökt den vägen? Helt enkelt därför att man har velat låsa sig fast vid det nya ränteläget. Och genom att man har gjort ett sådant uttalande som man gjort i kommunikén den första december, så har man haft ännu svårare att tänka sig att det eventuella tryck, som skulle kunna uppstå på den långa räntan genom att man höjt skattkammarväxelräntan, skulle kunna komma till stånd. Det är däremot inte alls säkert att den långa räntan behöver höjas på samma sätt som skattkammarväxelräntan.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Sedan nu såväl talesmännen för utskottsmajoriteten som reservanterna ha tagit till orda, skall jag be att få framföra några synpunkter från vårt håll, som framför allt ta sikte på den allmänna ekonomiska politiken.

»Planhushållningen är vårt öde», säger den socialistiska profetians främste företrädare i Europa, professor Gunnar Myrdal, i sin artikel »Utvecklingen mot planhushållning» i tidskriften Tiden. Till detta fogar herr Myrdal uppmaningen, att vi alla måste »göra det bästa möjliga av den värld vi ha». Med hänsyn till det sätt, på vilket den svenska planhushållningen har sköts sedan den socialdemokratiska regeringen övertog makten 1945 undrar man bara vilka för syndelser svenska folket har gjort sig

skyldigt till för att förtjäna det av professor Myrdal ådömda ödet. Den enda förklaringen måste vara, att det svenska folket icke har gjort det bästa av den värld det har. Som förmildrande omständighet kan emellertid anföras, att regeringen har gjort vad den kunnat för att hindra sådana ansträngningar.

Första punkten i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, vilket ju fortfarande i tillämpliga delar är regeringsprogram, lyder: »Pristegring förhindras.» Till detta kategoriska krav kan fogas ytterligare ett citat ur professor Myrdals artikel. Det lyder: »Det är farligt för den nationella planhushållningen att ställa sig i ett sådant läge gent emot den interna prismekanismen att planering ur artar till ett guerillakrig mot prisrörelser, försakade av ett inflationstryck, vilket de planerande myndigheterna inte haft viljan eller kraften att förhindra.»

Karakteristiken av den svenska regeringens antiinflationspolitik är inte dålig. Denna politik har varit passivt avvaktande och i själva verket till väsentlig del byggd på förhoppningen om utländsk hjälp. Utan tillfredsställande beredskap har regeringen låtit tvångsläge efter tvångsläge växa fram. Först i elfte timmen har man tillgripit motåtgärder — då alltid av tvångskaraktär.

Jag skall inte gå in på regeringens felbedömning hösten 1949. Den kan måhända ursäktas. Jag är övertygad om att en lång rad av argument komma att anföras i det syftet. Svårare blir det emellertid att ursäkta passiviteten och felbedömningarna under år 1950.

Ett system av bindande överenskommelser höll tillbaka det svenska trycket. Fram mot slutet av året blev det uppenbart, att inga överenskommelser längre skulle kunna hindra en anpassning. Regeringen proklamerade fria lönerörelser, men den underlät att vidtaga några åtgärder för att dessa lönerörelser skulle kunna äga rum i en situation med något så när klar sikt

Valuta- och penningpolitiken.

framåt. Dessa och andra skäl göra, att jag för min del inte tvekar att påstå, att regeringen bär ett väsentligt ansvar för häftigheten i den prisutveckling som för närvarande pågår. Den svenska regeringen har icke — särskilt icke från sina egna utgångspunkter — vidtagit erforderliga åtgärder. Vår beredskap var vid årsskiftet 1950/51 dålig.

Detta är en allvarlig anklagelse. Men jag skall inte i övrigt här uppehålla mig vid den tid som varit. Ty det är kanske ännu allvarligare att nödgas konstatera, särskilt efter lördagens remissdebatt i denna kammare, att den nu sittande regeringen inte är villig att offentligt lämna en klarläggande skildring av den situation, där vi befinner oss, och av de risker för framtiden som denna innehåller. Man döljer sig bakom hårklyverier om innebörden i begreppet inflation, vilket på nytt för Gunnar Myrdals artikel i tankarna. Denne tidigare ledamot av den nu sittande regeringen talar där om »terminologiska hämningar». En vägran att kalla den inflation, som nu är på väg i vårt land, för inflation kan icke vara någonting annat än en terminologisk hämning.

Meningsbrytningarna kring den ekonomiska politiken gälla icke målsättningarna: full sysselsättning, stabilt penningvärde, stigande välstånd. Därom äro vi alla ense. Motsättningen gäller medlen. När socialdemokratien i sitt efterkrigsprogram proklamerade sin avsikt att styra den ekonomiska utvecklingen med hjälp av ett omfattande system för direkta statliga regleringar, utgjorde en av oppositionens huvudinvändningar, att ett sådant system inte lämpade sig för ett hushåll av den svenska typen med dess starka beroende av världsmarknaden. Regleringsekonomi går nämligen inte att praktisera i ett näringsliv, som vill och måste arbeta i den närmaste kontakt med den internationella utvecklingen. Den ekonomiska politik, som lämpar sig i ett sådant näringsliv, bör framför allt ha tre

karaktäristiska drag: smidighet, anpassning, samordning. Intet av dessa drag är särskilt utmärkande för de direkta statsregleringarna. Vad som skett och nu sker på den ekonomiska fronten i vårt land har utgjort och utgör en oavbruten bekräftelse härpå.

Gårdagens ganska intressanta ledare i Morgon-Tidningen slutade med önskemålet om »en gärna från men mera sakligt inställd opposition, som i växelverkan med majoriteten kunde bidra till en samlad svensk kraftinsats mot krisen». Javäl, men om man i förväg utdömer oppositionen som osaklig, om dess bidrag karaktäriseras som värdelösa allmänna talesätt och om regeringen, trots de gångna årens dåliga erfarenheter, envist fasthåller vid att regleringsekonomiens tvångsprinciper skola hävdas även i fortsättningen, om man alltså inte vill ge några koncessioner åt motsidans uppfattning, ja, då förefaller talet om en fruktbärande växelverkan mellan regering och opposition ganska meningslöst. Försöka duger emellertid, och jag skall i korhet söka ange hur vi inom högern bedöma den aktuella situationen.

Vi leva i ett samhälle med full sysselsättning, där de olika produktionsfaktorerna äro nästan hundra procentigt utnyttjade. Vi befinner oss vidare mitt uppe i en rustningskonjunktur. Ingen har påstått eller påstår, att penning- och kreditvolymen är den enda faktorn av betydelse för pris- och lönerörelserna. Dess betydelse varierar med omständigheterna. Men vad man bestämt vågar hävda är, att denna faktor i en konjunktur som den nuvarande betyder ofantligt mycket mer än eljest. Nya penningmedel, som nu skapas, utlösa icke en produktionsökning utan ge blott mer bränsle åt den monetära inflationen.

Detta läge kan inte bemästras utan en kraftfull och målmedveten penningpolitik. Om en sådan politik i och för sig är önskvärd i en högkonjunktur, är

Valuta- och penningpolitiken.

den nödvändigare än någonsin under ett tillstånd, där arbetskraften inte på långt när förslår för att fylla de lediga platserna. Eljest kan man aldrig skapa ett sunt motstånd mot krav på rent nominella inkomststegringar från olika samhällsgruppers sida.

Jag skulle i förbigående i detta sammanhang vilja gå in på en tankegång, som herr Ohlin berörde i sitt inledningsanförande. Han var inne på tanken, att vi på nytt borde låta levnadskostnadsindex läggas till grund för lönereregleringarna på arbetsmarknaden. Han framhöll att man ändå aldrig kan komma ifrån att hänsyn måste tagas till levnadskostnaderna vid lönerns fastställande, och därför vore det riktigt med en lönerereglering efter index. Självfallet måste man vid alla lönereregleringar taga hänsyn till levnadskostnaderna, men för min del nödgas jag anmäla en rakt motsatt uppfattning gentemot herr Ohlin när det gäller lämpligheten att på nytt införa indexreglerade löner. Erfarenheten har visat att indextillägget icke har någon vikt vid förhandlingsbordet. Tvärtom visar erfarenheten att detta system med indexreglerade löner stimulerar till ett kompensationsstänkande, som i inte ringa grad har bidragit till att tidigare förstärka inflationstendenserna i vårt land. Jag tror för min del att praktiska erfarenheter i detta sammanhang väga tyngre än teoretiska överväganden. Parterna på arbetsmarknaden ha nu avskaffat eller hålla på att avskaffa indexlönereregleringar. Enligt min mening ha dessa parter härigenom lämnat ett bidrag till kampen mot inflationen. Att nu återinföra ett indexlönesystem skulle innebära ett steg tillbaka.

I diskussionen har också tanken på en ny rundabordskonferens skymtat. Naturligtvis avvisar inte jag utan vidare en sådan tanke. Om regeringen skapar de allmänna förutsättningarna för ett internt och över hela fältet gripande meningsutbyte, så kan

det naturligtvis tänkas, att en sådan konferens kan komma att ge vissa resultat. Emellertid tillåter jag mig att med tanke på framtiden varna för tanken på regelbundet återkommande centraldirigerade uppgörelser som surrogat för en riktig ekonomisk politik. Det förefaller mig som om man i den offentliga debatten ibland hade glömt bort att organisationerna på arbetsmarknaden ju dock i främsta rummet ha kommit till för att tillvarata medlemmarnas ekonomiska intressen; de skola icke utgöra organ för tillvaratagande av statens intressen. Medlemmarna av fackorganisationerna — arbetare, tjänstemän och alla andra — ha redan nu den föreställningen, att deras eget inflytande över de egna angelägenheterna starkt reducerats. De ha en allmän känsla av att personliga insatser i organisationerna inte längre löna sig. Allt göres upp centralt och utan faktiskt inflytande från den enkla medlemmen. Detta anstränger organisationernas lojalitetskapital och anstränger funktionärernas förtroendekapital ute bland de många medlemmarna, det skapar misstro och irritation i de djupa leden, och jag vill därför, herr talman, deklarerera att jag, som personligen principiellt är motståndare till en hård centralisering, även är motståndare till en centralisering på detta område. Jag kan för min del inte tänka mig att det kan vara en riktig metod att låta några tiotal människor göra upp för miljoner medborgare i detta land.

Jag skall be att få svara på en invändning som i detta sammanhang har rests. Man säger att vi ha haft en för stark belastning på förhandlingsapparatens vid årsskiftena under den senaste tiden. Jag medger att detta är riktigt, men jag undrar om inte en bättre metod att komma till rätta med detta missförhållande än centraliserade uppgörelser skulle vara att man strävade efter att få till stånd en spridning över större delar av året av kollektivavtalens utlöp-

Valuta- och penningpolitiken.

ningstider. Jag är medveten om att detta kan kräva en viss självövertvin- nelse av parterna på arbetsmarknaden, men enligt min mening är det mera fråga om att övervinna föreställningar av metafysisk än av reellt innehåll.

Teoretiskt skulle penningpolitiken kunna ersättas av statliga regleringar — men det skulle vara regleringar av en omfattning och en intensitet, för vilken de flesta av oss skulle rygga tillbaka. Däremot kan inte penningpolitiken ersättas av finanspolitiska åtgärder, eller, såsom en framstående national- ekonom nyligen har uttryckt saken i New York Times: »Ekonomerna äro övertygade om att även med en skatte- skärpning, som först långsamt kan sättas i kraft och komma att verka, finns det en avsevärd efterfrågevolym, som kan ökas eller minskas genom regle- ring av penning- och kreditvolymen. Om en enskild eller ett bolag, som önskar tjäna pengar på den förefint- liga starka efterfrågan på varor, lätt kan få ett banklån för att finansiera en utbyggnad eller en lagerökning, kommer inflationen att öka i kraft genom de nya pengar, som tillskapats av bankerna, även om en del av inkomsten dras in genom beskattningen.»

För en aktiv penningpolitik är det inte nog med kreditbegränsande över- enskommelser mellan bankerna eller med skärpta bestämmelser om kassa- reserv — de senare egentligen en form av räntefria tvångslån åt staten, vars kostnader i sista hand betalas av all- mänheten. Ett tillräckligt starkt tryck på penning- och kreditvolymen kan inte åstadkommas, om man inte är beredd att acceptera den rörliga räntans prin- cip. Jag skulle för min del sätta mycket stort värde på om jag här i fortsätt- ningen från regeringshåll kunde få litet närmare belyst, hur regeringen avser att effektivt stoppa en fortlöpande kre- ditexpansion, om man icke är beredd att acceptera en rörlig räntebildning.

Om riksbanken — med sedelpressar-

nas hjälp — försvarar en ränta på 3 % eller på 3½ % är i själva verket täm- ligen likgiltigt. Det avgörande är, att den försvarar en *löst* ränta och att den gör det i främsta rummet på skattebe- talarnas bekostnad, i andra rummet till spararnas nackdel och i sista rummet med uppenbara risker för penningvär- det. Lånen i riksbanken, ineffektivite- ten av överbalanseringen, nedgången i sparandet, allt detta och mera därtill följer av den fixa idén om en fix ränta.

Vi ha så många gånger här i kam- maren diskuterat räntepolitiken, att jag inte skall förlänga debatten. Vi anse att vår linje är vida mindre kännbar för de många människorna och snab- bare leder till resultat än regeringens linje. Regeringen hävdar motsatsen. Låt mig då göra ett förslag. Låt några fram- stående ekonomiska experter helt ob- jektivt utreda denna fråga. Detta är ett problem, som med god vilja utan någon större tidsutdräkt borde kunna lösas expertvägen. Att anlita denna utväg skulle säkerligen kunna främja en sam- verkan mellan regering och opposition.

Jag kommer så till finanspolitiken. Vi ha inte utan vidare avvisat metoden att överbalansera budgeten som medel mot inflation. Men låt oss skilja mellan överbalansering genom att staten ökar sina inkomster, d. v. s. skärper skatte- trycket, och överbalansering genom att staten minskar sina utgifter. Regeringen har valt den förra vägen. Vi ha framför allt fyra huvudinvändningar mot denna metod i nuvarande läge. För det första: det nuvarande skattetrycket visar, att väldiga skatter kunna bäras under en krigsperiod men i längden utlösa ett motstånd, vilket i och för sig tar sig en rad inflationsdrivande uttryck. Si- tuationen belyses av finansministerns redovisning för statens inkomstökning. Bakom denna redovisning ligger en ök- ning av statens anspråk på medborgar- na med 1 577 miljoner kronor sedan budgetåret 1949/50 eller med 32 pro- cent. I förhållande till den takt, vari de

Valuta- och penningpolitiken.

svenska skattebetalarna till endast för en månad sedan betalade sina skatter, rör det sig om en ökning i statens anspråk med fyra miljoner kronor per dag.

För det andra: de föreslagna skatterna ha punktskatternas alla nackdelar. De drabba orättvist och få ogynnsamma kedjereaktioner.

För det tredje: en dyrköpt erfarenhet visar, att höjda statsinkomster ha en oemotståndlig tendens att dra med sig höjda statsutgifter, varigenom överbalanseringen smälter bort.

Och för det fjärde: de höjda skatterna, eller rättare sagt de därmed följande prisstegringarna komma automatiskt att utlösa kompensationskrav från löntagarnas sida. Redan att förslag till skattehöjningar framlagts åberopas som skäl för ytterligare löneförbättringar vid de nu pågående avtalsförhandlingarna — ett förhållande som ytterligare belyser den förvånansvärda brist på psykologi, som kännetecknat regeringspolitiken med hänsyn till situationen på arbetsmarknaden.

Den andra vägen till överbalansering är minskning av statsutgifterna. Det är denna väg vi förorda, och jag tillåter mig upprepa de rekommendationer, som tidigare lämnats från vårt håll.

För det första: Låt oss lägga upp en plan för fortsatt avveckling av subventionerna, även vissa av bostadssubventionerna. Denna plan kan konstrueras under hänsynstagande till den normala standardförbättringen i samhället.

För det andra: Låt oss få en verklig översyn över den automatiska utgiftstegringen, så att den kan bringas under effektiv kontroll.

Konkreta förslag i bägge dessa punkter komma att vid årets riksdag redovisas från vårt håll.

För det tredje: Undantag försvar, folkpensioner och barnbidrag. Ge myndigheterna inom övriga områden av den statliga verksamheten i uppdrag att utarbeta konkreta förslag till hur

denna verksamhet lämpligast skulle organiseras, om de hade att röra sig inom en med, låt oss säga alternativt 5 eller 10 % reducerad kostnadsram. Medborgarna få då tillfälle att själva inom resp. områden väga fördelen av minskade utgifter för statsändamål mot den eventuella nackdelen av begränsningen i statsverksamheten.

I förbigående — under remissdebatten i lördags i denna kammare efterlyste herr Sköld riksdagens positiva intresse för de Wärnska besparingsförslagen. Högern har i fråga om anslagen till jordbrukets rationalisering helt följt det mildaste av de två alternativ till besparingar herr Wärn framlagt. Om jag inte är fel underrättad ha samtliga finansministerns partivänner i vederbörande utskott röstat mot detta förslag. Kanske jag nu i min tur kan få efterlysa finansministerns intresse för det förslag hans utredningsman presterat.

Herr talman! Särskilt på senare månader ha vi talat mycket om att människorna inte längre spara. Det räcker emellertid inte att — om än med beklagande — konstatera detta förhållande. Vi måste föra diskussionen längre. Vi måste fråga oss varför sparviljan avtar och framför allt vad som finns att göra — nu — för att på nytt få till stånd det sparande vi med hänsyn till samhället, produktionen och konsumtionen behöva.

Låt mig ställa problemet något mera konkret.

Regeringen säger sig behöva en ytterligare överbalansering av statsbudgeten med 200 miljoner kronor, som man med ungefär 100 miljoner kronor tar i skatt av motorismen, med 60 miljoner kronor i skatt av elektricitetskonsumenterna och med 40 miljoner kronor i för höga taxor genom post och telegraf. Skulle det vara omöjligt att åstadkomma ungefär denna summa på det sättet, att t. ex. 50 miljoner presteras genom en sänkning av statens utgifter och 150 miljoner kronor i ökat fri-

Valuta- och penningpolitiken.

villigt sparande? Ett ökat frivilligt sparande innebär en överbalansering och ingenting annat — visserligen inte av herr Skölds budget, men av en budget som med all respekt för finansministern måste betecknas som oändligt mycket viktigare, av svenska folkets budget, av de svenska hushållens gemensamma utgiftsstat. En sådan överbalansering skapar ett köparmotstånd som är en bra mycket bättre garanti mot prishöjningar än vilken skärpt och utvidgad priskontroll regeringen än konstruerar. En sådan överbalansering är ett verksamt led i ett samlat försök att bringa prisstegringarna under kontroll — under svenska folkets kontroll.

Det går inte, svarar man. Det går inte att öka sparandet. Låt mig då först fråga: Hur vet man det? Har man försökt att verkligen främja det enskilda sparandet? Svaret är nej. Låt mig tillägga två saker. Den som förnekar möjligheterna att öka sparandet med detta relativt begränsade belopp ger i själva verket regeringen och dess ekonomiska politik ett fruktansvärt underbetyg. Det finns intet annat alternativ till tvångssparande än ett ökat frivilligt sparande, och ett tvångssparande är den sista åtgärd vi skola tillgripa.

Vad kan omedelbart göras för att främja sparandet?

Låt mig i korthet summera: För det första: Den som i dag är beredd att spara måste ges kompensation för den risk han tar — risken att hans sparade pengar förlora i värde. Denna kompensation måste ges dels i form av väsentliga skattelättnader, dels i form av speciella räntefavorer för bundet sparande. För det andra: Låt oss skapa ett skattefritt sparminimum lika väl som ett skattefritt existensminimum. Sätt det vid några tusen kronor per år per inkomsttagare. Vad staten förlorar i skatt tar samhället mångdubbelt igen i sparande. För det tredje: Skapa särskilda former för bundet ändamålssparande — varför inte t. ex. skattefria

eller i skattehänseende kraftigt gynnade bostadsobligationer, avdragsrätt för avsättningar till investeringsfonder för jordbrukare, köpmän, handlare och småföretagare? Vi måste ge människorna konkreta mål att spara för. För det fjärde: Genomför omedelbart en provisorisk reform av förmögenhetsskatten. För det femte: Ge människorna känslan av säkerhet i ägandet. Ingen sparar för staten eller om han riskerar att staten tar vad han spar.

Naturligtvis finns det invändningar att göra mot detta utkast till ett program, men finns det en enda invändning som är lika stark som alla de vilka anmäla sig mot ett tvångssparande? Det är den frågan kritikerna måste besvara. Jag skulle vilja tillägga, att innan vi här i landet diskutera ett statligt tvångssparande skall det ha visats — och visats på ett effektivt sätt — att det icke är möjligt att åstadkomma den ökning av det frivilliga sparandet som erfordras.

Herr talman! Jag tror på möjligheterna av ett ökat frivilligt sparande, och jag hävdar nödvändigheten av det. På denna punkt liksom över hela fältet litar jag mer på frivillighet än på tvång — mera på fria människors insats än på statlig dirigering.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! Beträffande bankoutsrottets utlåtande om riksbankens och riksgäldskontorets förvaltning, det egentliga debattämnet, skall jag fatta mig tämligen kort. Bondeförbundets representanter i utskottet stå som bekant under utlåtandet i dess helhet och ha alltså inte velat ansluta sig till de synpunkter som anförts av reservanterna. I det läget inskränker jag mig till att polemisera mot några av de viktigare punkterna i denna reservation.

Valuta- och penningpolitiken.

I högerreservationen påtalas mycket starkt, att riksgäldskontoret vid vissa tillfällen har fått placera skattkammarsväxlar till betydande belopp direkt hos riksbanken i stället för att täcka sina lånebehov i marknaden. Det skall viligt erkännas att det i vissa hänseenden hade varit betydligt fördelaktigare om lånen hade kunnat erhållas i den allmänna marknaden, och det hade naturligtvis varit möjligt, men då endast till priset av en säkerligen inte oväsentlig räntehöjning, och en sådan hade måst få konsekvenser på både pris- och lönenivån.

I folkpartireservationen framhålles, att den räntestegring, som genomfördes den 1 december förra året, hade bort komma tidigare. Man undrar bara när enligt folkpartireservanternas mening den lämpligaste tidpunkten hade varit för en räntehöjning. Det kunde väl ändå inte ha varit klokt att vidtaga den vid en sådan tidpunkt, att den kommit att påverka fjolårets indexbundna löner?

En annan punkt i denna reservation, som det kan vara anledning att dröja vid, är den som gäller devalveringssubventionerna. Här ha folkpartireservanterna förfäktat den meningen, att det var olyckligt att, såsom skedde, uppskjuta den inhemska pris- och inkomsthöjningen från årsskiftet 1949/50 till årsskiftet 1950/51. Ja, därom lär man nog kunna ha delade meningar. Folkpartireservanterna skulle ha rätt i sin tro på denna punkt, om två sådana här engångsinflationer — en vid årsskiftet 1949/50, där man fick både pris- och lönehöjningar, och en andra vid årsskiftet 1950/51 — sammanlagt skulle ha inneburit en mindre stegring än den vi nu ha fått vara med om. Jag tillåter mig betvivla det och tror tvärtom att det är sannolikare att två s. k. engångsinflationer tillsammans skulle ha rent av större verkan än det nu är och tycks bli.

Efter dessa anmärkningar i anslut-

ning till bankoutskottets utlåtande om granskningen av riksgäldskontorets och riksbankens styrelse och förvaltning skall jag tillåta mig att, liksom åtskilliga andra här, något beröra dagens ekonomiska läge.

Situationen i dag på det samhälls-ekonomiska området påminner i viss mån om en ångmaskin, där hastighetsregulatorn hängt upp sig, så att farten oupphörligt ökar. Allt annat fungerar någorlunda hyggligt. Det finns vatten i ångpannan och fyr inunder den. Men frågan är om farten på grund av regulatorfelet skall bli så hög, att maskinen allvarligt skadas. Det är en fråga, som Sveriges folk ställer sig dagligen allt eftersom det får kännning av prishöjningarna. Förtroendet till penningvärdet och till statsmakternas möjlighet över huvud taget att hejda prisökningarna är faktiskt i sviktande. Engångsinflationen har blivit något helt annat än vad finansministern siade om. Förskjutningen har blivit mycket större än man förutsåg, men det värsta är, att man inte kan skönja något slut på prisstegringarna.

Allmänhetens besvikelse har kommit att accentueras genom olyckliga förhållanden. Efter några års pris- och lönestopp skulle det ju bli fria förhandlingar, och alla inställde sig på verkliga förbättringar. De uppnådda inkomstökningarna betraktades säkert mera sällan som en kompensation för de varufördyringar, som kunde komma att uppstå senare under året, utan som reallönehöjningar. När nu priserna stiga undan för undan anse sig inkomsttagarna i viss mån lurade, och krav på kompensation framställas och komma att framställas.

Utöver bekymret med prisstegringarna är valutareservens minskning en källa till oro. I förhållande till de nuvarande varupriserna utomlands måste man nämligen säga, att valutareserven är så pass liten, att den inte fyller ens tämligen måttliga anspråk. Man får na-

Valuta- och penningpolitiken.

turligtvis inte, när man bedömer valuta-reservens storlek, bara se på de nominella beloppen av valutor och göra jämförelser t. ex. med åren 1947, 1948 och 1949, utan man måste också ta hänsyn till den enorma stegringen av priserna på de varor, som skola köpas för dessa valutor, alltså räkna fram vad man skulle kunna kalla för ett slags realvärde på dessa valutor.

I den nyligen avlämnade propositionen om elektricitetsskatten ger finansministern en redogörelse för sin syn på det ekonomiska läget. Jag tycker att i sak skiljer sig den bild han ger inte på något avgörande sätt från den jag har försökt teckna nyss, när jag talade om ångmaskinen med den dåliga hastighetsregulatorn. Finansministern avslutar sin redogörelse med bland annat följande uttalande: »Den nu» — alltså elektricitetsskattepropositionen — »lämnade redogörelsen för det statsfinansiella läget budgetåret 1951/52 visar en förskjutning i klart ogynnsam riktning i jämförelse med beräkningarna vid årsskiftet i statsverkspropositionen. Samtidigt har i fråga om det allmänpolitiska läget riskerna för jämviktsrubbningsökning ökat.» Det där är ju tämligen klart språk från finansministerns sida, förefaller det mig, och vi få ju vara tack samma för att han säger rent ut, även när han måste måla i tämligen mörka färger.

Vad är det då som hänt? Vad är det som ger finansministern anledning att i så otvetydiga ordalag ge till känna, att han anser, att en betydande försämring av det ekonomiska läget har inträffat? Ja, det tycks inte vara fråga om någon större stegring av priserna på den internationella marknaden efter den tid, då vi diskuterade statsverkspropositionen och de beräkningar, som där förelågo. Finansministern säger nämligen, att under de första sex veckorna av detta år förekommo betydande prisstegringar, men sedan har det blivit prisstegringar på somliga varor och

prissänkningar på andra. Och vad exportvarorna beträffar har man kunnat konstatera, att priserna ha stigit starkare än på våra importvaror. Det är sålunda, såvitt jag förstår, inte i förhållanden som inträffat utomlands under tiden efter remissdebatten, som man har att söka den egentliga anledningen till att finansministern anser det motiverat att teckna bilden mörkare.

Finansministern konstaterar, att verkningarna på den svenska prisnivån ha blivit större än man väntat. Vi veta litet var, att denna s. k. engångsinflation taxerades till cirka tio procent. Varorna avsågos skola komma att stiga i pris med genomsnittligt ungefär tio procent. I dag är man väl på sakkunnigt håll böjd för att säga, att det nog inte kommer att stanna under femton procent. Jag tror att det är en siffra, som man nämnt även från håll, som får betraktas som finansministern närstående.

I något föredrag har finansministern använt termen kedjereaktioner som ett uttryck för orsakerna till att hans beräkning inte hållit streck. En precisering av vad finansministern syftar på i detta sammanhang skulle vara tacknämlig. Dessutom skulle man vilja veta anledningen till att de här kedjorna inte ansågos behöva ingå i den bild av det ekonomiska läget, som gavs vid tiden för remissdebatten. Det taltes aldrig om några kedjereaktioner i det sammanhanget.

I fråga om inkomsterna här i landet sägs det, att en ökad efterfrågan på arbetskraft tillika med vissa andra icke preciserade förhållanden på arbetsmarknaden ge vid handen, att en viss risk föreligger för fortsatt löneglidning. Och finansministern har säkert rätt, när han säger, att löneglidningar skulle komma att utgöra en fara för att försörjningsramen spränges och den samhällsekonomiska balansen rubbas. Utvecklingen på penning- och kapitalmarknaden har inte blivit den som

Valuta- och penningpolitiken.

finansministern räknat med, säger han. Den kreditåtstramning, som väntades följa av skärpningen av kassareservbestämmelserna och de av riksbanken och kreditinstituten träffade överenskomelserna om kreditåtstramning, har enligt finansministerns mening inte satt särskilt djupa spår i utvecklingen. Och som jag nyss nämnde har den tidigare starkt decimerade valutareserven ytterligare reducerats.

Likväl anses i denna proposition de inträffade förändringarna av läget inte alls vara sådana, att de skulle omöjliggöra den eftersträfvade balansen. Men kravet på en skärpning av den ekonomiska politiken framstår enligt finansministern som ofrånkomligt. Och i den slutsatsen beträffande en skärpning av den ekonomiska politiken får finansministern säkerligen många instämmanden. Det är också med stort intresse man försöker att komma fram till en uppfattning om vari dessa skärpningar skulle kunna bestå. Hittills är det bara två punktskatteförslag, elektricitetsbeskattningen och den dubbla bilskatten, som ha avhörts, varjämte man har signalerat en skärpt priskontroll och ränta på kvarskatt samt skärpta kassareservbestämmelser, ifall det skulle visa sig nödvändigt.

Vad beträffar dessa punktskatter skulle jag vilja ställa följande fråga: Gäller inte detsamma om dem som om en allmän varuskatt, att de komma att fördyra levnadsomkostnaderna och utlösa krav på ökade löner? Jag vill minnas att finansministern själv har använt det argumentet just i fråga om en allmän omsättningsskatt. Om båda de nu föreslagna punktskatterna skall jag vid detta tillfälle inte yttra mig i vidare mån än att ge till känna, att bondeförbundet inte anser sig kunna medverka till deras genomförande.

Det är i dagens situation mycket oroande, att finansministerns förutsägelser om den s. k. engångsinflationen ha slagit slint. Det är mycket oroande

därför att de psykologiska faktorerna som bekant spela en mycket betydande roll när det gäller köplust och prisbildning. Det värsta som kan hända i detta sammanhang är naturligtvis, om folk får den inställningen, att kontanta pengar är någonting så obeständigt, att man snarast måste köpa någonting för dem, oavsett om ett aktuellt köpbehov föreligger eller inte. Valutareservens reducering är också en källa till oro med hänsyn till dagens priser särskilt på importvarorna. Frilistningen av handeln är naturligtvis något som vi måste eftersträva. Men här är det uppenbarligen nödvändigt med en avvägning, så att vi inte rätt vad det är befinna oss i ett nödläge och helt enkelt måste gå ifrån betydande delar av denna frilistning.

Även vid detta tillfälle berör, som jag nyss nämnde, finansministern förhållandet mellan den överfulla sysselsättningen och ett fast penningvärde. Det är ju det stora problemet. Herr Ohlin var ju inne på det ganska länge och i statsverkspropositionen meddelades, om jag inte minns fel, att en utredning skulle sättas i gång om den saken. Jag vet inte, om det blivit något av det än, men i så fall skulle det vara av intresse att få del av direktiven för en sådan utredning.

Jag är fullt ense med herr Ohlin om att överkonjunkturens dämpande är en väsentlig förutsättning för ekonomisk stabilitet. Jag tror förresten, att det råder tämligen allmän enighet om det, men frågan är, hur man skall kunna nå denna dämpning av högkonjunkturen eller överkonjunkturen. Det måste, som herr Ohlin sade, bli mindre rikligt med pengar i marknaden, men därom äro väl också alla överens, och frågan är inte, hur vi vilja ha det utan hur vi skola få det. Tre vägar nämnde herr Ohlin. Ingen av dem är okänd. Den första gällde kassareserverna. Därvidlag har man varit inne på tanken att ålägga bankerna att hålla större kassareserv,

Valuta- och penningpolitiken.

och det är väl åtskilligt som talar för att man måste gå längre på den vägen. För det andra nämnde herr Ohlin trävaruexportavgifterna såsom i viss mån penningåtstramande och jag ger honom rätt på den punkten också.

Hans tredje väg var att sälja skattkammarväxlar i fria markaden. Det låter sig sägas, men där ha vi ju kruxet med den högre räntan. Frågan är: Skola vi lämna lågräntepolitiken? Jag tycker nog, att när man i fjol talade om att något höja räntan och nämnde en fjärdedels eller möjligen en halv procent som den storlek en justering skulle omfatta men i år, efter att det blivit en halv procents höjning, ifrågasätter ytterligare en halv procents höjning, så kan man ifrågasätta, om man står kvar på lågräntelinjen. Det är mycket möjligt, att man på lång sikt har önskemål om en lågräntepolitik, men för mig börjar det mera likna något som man skulle kunna kalla för en medelränta, när man höjer en halv procent i fjol, vill höja en halv procent i år och kanske en halv procent nästa år också.

I likhet med någon tidigare talare är jag av den uppfattningen, att skattesänkningar naturligtvis kunna väntas få en välgörande inverkan på produktionen, kanske i någon mån också på sparandet. Men i dagens läge, då det gäller att åstadkomma en snabb uppbromsning av inflationen, tror jag inte att man bör räkna med det medlet, helt enkelt därför att statsfinanserna i dag inte medge en skattesänkning. Men vi böra bevaka saken och utnyttja första möjliga tillfälle för att sänka skatterna. Huruvida det är någon mening att redan nu ta ställning till vilka skatter som skola sänkas, när vi få råd till det, och alltså redan nu utarbeta något slags skattesänkningssystem, är tvivelaktigt.

Jag har liksom åtskilliga andra talare den uppfattningen, att det är nödvändigt att utarbeta ett tämligen detaljerat program för inflationens bekämpande. Jag tror att det är nödvändigt för att

över huvud taget återställa förtroendet till möjligheterna att göra någonting och förtroendet till penningvärdet. Jag är överens med dem som talat om att en fruktbarande växelverkan borde etableras mellan regeringen och oppositionen — jag tror det var herr Hjalmarson, som nämnde det nyss och därvid citerade Morgon-Tidningen, som han instämde med i det sammanhanget. Självfallet måste dock ett program från regeringens sida bli underlaget. Det vore, såvitt jag förstår, synnerligen lyckligt, om ett sådant program skulle kunna omfattas även av oppositionspartierna, naturligtvis efter justeringar i anslutning till oppositionens krav. Självfallet skulle utsikterna att hejda inflationen bli väsentligt gynnsammare, om det för svenska folket framstode som klart, att man nu arbetade efter ett program, som kunnat omfattas av skilda grupper inom samhället.

I det programmet bör naturligtvis ingå frågan om den penningåtstramning, som vi talat om så många gånger, och sparåtgärder både när det gäller det allmänna och enskilda. Jag tror att om man skulle kunna samsas om sparåtgärderna och inte vakta alltför ängsligt på varandra, så skulle det vara möjligt att ur herr Wärns promemorior plocka fram något mer av sparmöjligheter. Som det nu är, verkar det som om egentligen ingen ville hålla i yxan, även om man tycker, att det är tämligen nödvändigt att göra det. Vi fingo ett exempel på den saken helt nyligen i propositionen om de fria husmodersresorna, då man inte ens inom regeringen kunde samsas om denna punkt i det Wärnska programmet.

Jag är också överens med herr Hjalmarson därom, att skall det sparas, så har man naturligtvis i första hand att söka sig fram på frivillighetens väg. Jag gör emellertid ett undantag för det s. k. ungdomssparandet, som jag tidigare propagerat för. Jag har utgått ifrån, att unga människor mycket tidigt komma

upp i en inkomst, som ger dem en standard, som de inte kunna bibehålla efter familjebildning. Jag tror att det skulle vara till deras egen lycka, om det på något sätt ordnades så, att det lades undan en slant åt dem, men jag har också framhållit, att en oundgänglig förutsättning, för den händelse staten skulle lägga sig i det, naturligtvis är, att man garanterar penningvärdet på just dessa sparmedel.

Vidare finner jag det nödvändigt, att man ordnar en rundabordskonferens om både löner och priser litet längre fram. Allting tyder nämligen på att höstens löne- och prisförhandlingar bli åtskilligt svårare att genomföra än vad fallet varit med de senaste förhandlingarna. Jordbrukarna, för vilka den senaste uppgörelsen verkligen har kommit att bli en stor besvikelse, betacka sig säkerligen i fortsättningen för att gå i täten på detta sätt. Vidare får man väl utgå ifrån att med hänsyn till de erfarenheter som gjorts, nämligen att de som gjort upp tidigt ha fått sämre villkor än de som ha gjort upp senare, komma alla grupper att försöka dröja med uppgörelserna. Ingen kommer att vilja göra upp förrän han vet vad andra komma att få. För att undgå det dilemma, som uppstår i en sådan situation, förefaller det mig helt enkelt ofrånkomligt med något slags samordning av de olika uppgörelserna.

Jag har med detta icke velat lasta regeringen för att den inte inför den nu avslutade avtalssäsongen har tagit ett sådant här initiativ. Vid ett tidigare tillfälle har jag framhållit, att jag inte tror, att de psykologiska förutsättningarna för ett ingripande från statsmaktens sida förelågo i höstas. Efter den trötthet på löne- och prisstopp, som då fanns, skulle man säkerligen hos organisationerna ha visat en stark ovilja mot att medverka till samordnande konferenser. I dag är läget ett annat. Jag tror att prisutvecklingen har givit olika grupper en så pass allvarlig tankeställare,

Valuta- och penningpolitiken.

att man får räkna med att kanske de flesta grupperna skola visa sig vara beredda att medverka i ett sådant sammanhang.

Jag skall vidare bara med några ord beröra den tanke på indexreglerade löner, som både herr Ohlin och herr Hjalmarson voro inne på. Jag är närmast överens med herr Ohlin i fråga om levnadskostnadsindexreglerade löner och värdet av dem. Det beror på att jag tror, att om man inte har någon garanti mot oförutsedda större varufördyringar under det löpande avtalsåret, så kommer man att se sig nödsakad att vid uppgörelsen ställa kravet på kompensation rätt högt för att ha en liten marginal. På den punkten är jag alltså av samma mening som herr Ohlin men av en annan mening än herr Hjalmarson.

Vad åter beträffar produktionsindexregleringen är jag inte fullt övertygad om att det är någonting att ta fasta på. Jag undrar om inte produktionsökningens resultatet snarare är något, som är ägnat att ligga till grund för förhandlingar, alltså att det närmast borde vara på det sättet att fördelningen av detta produktionsökningens resultat skulle man resonera och förhandla om i stället för att ha en mångårig plan i fråga om fördelningen av det.

Herr talman! Jag vill sluta med att säga, att ifrån vårt håll äro vi villiga att medverka efter de linjer jag antytt, nämligen till upprättandet av ett program, som man i år kan lägga till grund för inflationens bekämpande, och vi vilja också medverka till att man i sinom tid får en rundabordskonferens i syfte att reglera löner och priser.

Herr FRÖDERBERG: Herr talman! Vi kunna ju konstatera, att det är två debatter som föras här i dag, nämligen en stor ekonomisk debatt, som föres av de stora kanonerna, och en debatt som gäller dagens pålysta ämne, ansvarsfriheten för riksbankens och riksgäldskonto-

Valuta- och penningpolitiken.

rets styrelse och förvaltning under föregående år. Den senare debatten föres av bankoutskottets medlemmar och sådana ledamöter, som vandra litet mera i skuggan.

Innan jag här går in på de tankar, som jag har nedskrivit i samband med mitt studium av bankofullmäktiges protokoll, vill jag säga några ord med anledning av de yttranden som gjorts dels av utskottets ärade ordförande, herr Severin, och dels av herr Hedlund i Rådom.

Vad först gäller överskridandet av det fastställda sedeltaket på 3 500 miljoner kronor, så är frågan den om bankofullmäktige kunde eller icke kunde förutse, att den gränsen skulle komma att överskridas vid årsskiftet. Bankofullmäktige ha själva förklarat saken så, att om man under förra året för varje veckotermin tog den sammanlagda summan av de sedlar, som då voro i omlopp, och därtill lade skillnaden mellan summan den 31 december och motsvarande dag året före, alltså 1949, så fanns det ingenting, som direkt pekade på att sedeltaket skulle komma att genombrytas. Om man emellertid i stället hade tagit jämförelsesiffran från 1948, så skulle man ha funnit, att det var brännande nära. Om vi nämligen ta den 15 december de båda föregående åren som utgångspunkt, skola vi finna, att ifrågavarande summa vid årets slut år 1949 hade stigit med 149 miljoner kronor och år 1948 med 174 miljoner kronor. I fjol steg den med 185 miljoner kronor.

Om man alltså hade tagit 1948 års siffror som jämförelse, så borde man ha märkt hur brännande nära det var. Och det borde man ha gjort, eftersom det vid slutet av förra året fanns många tecken som tydde på, att det skulle bli stor efterfrågan på pengar att köpa och även att hamstra för. Av alla tidningar och i många föredrag fick man då veta, att en mängd subventioner skulle komma att försvinna med utgången av året

och att det skulle bli prisstegringar på olika områden. Många människor resonerade därför på det sättet, att här måste man skynda sig att köpa före årsskiftet, ty sedan får man betala många procent högre priser. Man kan också av statistiken från sparbanker och affärsbanker utläsa hur folk då tog ut pengar på sina sparkasseräkningar.

Jag tycker, att man i riksbankens ledning, som ju dock har som enda och stora uppgift att studera penningrörelserna ute i marknaden, borde ha kunnat förutse vad som sedan följde. I det fallet vill jag därför understryka vad vi ha skrivit i vår reservation.

Sedan kommer jag till frågan vad man skulle ha gjort, om man bestämt hade räknat med, att sedeltaket skulle komma att hotas av genombrytning. Vi ha sett att riksgäldskontorets lånebehov under sista kvartalet uppgick till över 500 miljoner kronor, och den allra största delen av detta belopp lånades i riksbanken, inte i den allmänna marknaden.

Nu säger man här, att man hade måst betala en högre ränta, om sådana lån i stället skulle ha kunnat tas upp i den allmänna marknaden, och man frågar: Hur mycket vilja ni då betala? Kunna ni då hålla er inom lågräntepolitikens ram? Det är naturligtvis svårt att svara på. Det råder kanske också i olika tider skiftande uppfattningar om vad som är lågräntepolitik. Men enligt de informationer vi ha fått i bankoutskottet, bjöd riksgäldskontoret 2,2 procent. (Om någon vill korrigerera denna uppgift, kan han göra det senare. Jag har i alla handlingar fått den siffran.) Det förefaller mig, som om man skulle kunna överskrida dessa 2,2 procent en hel del, innan man kommer upp till sådan höjd, att man går över gränsen för vad vi bruka kalla för lågräntepolitik. Vi tro, att man med en ganska liten höjning av detta ränteeerbjudande hade kunnat få åtminstone ett 50-tal miljoner kronor i den allmänna marknaden av större in-

Valuta- och penningpolitiken.

dustriföretag eller i någon bank. På det sättet hade man sluppit att bryta igenom sedeltaket. Jag måste också hålla med herr Dickson om att en lag är en lag, och den bör och skall respekteras.

Sedan frågade herr Hedlund i Rådom, när vi hade velat ha subventionerna avskaffade och när räntehöjningen borde ha kommit, eftersom vi ansågo att dessa åtgärder hade kommit för sent. Ja, det är kanske svårt för oss, som inte få se allt för djupt i korten, att ange ett bestämt datum därvidlag, men vi ha alla på känn att det dröjde för länge med dessa åtgärder. Detta gäller i synnerhet subventionernas avskaffande. Det förefaller mig som om det hade varit lämpligast att avskaffa dem en tid efter devalveringens genomförande, alltså i början av 1950, då man började räkna med något sjunkande priser på flera områden, och då det tack vare den ökade exporten började bli mera gott om pengar. Det är det enda, som jag för min del kan säga i den frågan.

Härefter skall jag övergå till några reflexioner, som jag gjorde, när jag uppe i utskottet satt och hängde över fullmäktiges protokoll.

Vid ett årsskifte är det alltid intressant att se bakåt på vad sig det senaste året tilldragit haver, även om det inte alla gånger är så trevligt. Har man sedan en mängd protokoll framför sig, som följt utvecklingen inom vissa frågor, och jämför deras antaganden med vad som i verkligheten senare skett, blir det kanske mångdubbelt intressantare.

När vi i bankoutskottet med dagens penningpolitiska tillstånd för ögonen ha gått igenom bankofullmäktiges och riksbankens protokoll för föregående år, motiven för vad som gjorts och inte gjorts i vissa situationer osv., är det givet, att vi med stor skärpa spanat efter om icke anteckningar redan tidigt under fjolåret skulle ge antydningar om vad vi hade att vänta. Men tyvärr måste jag säga, att mycket ha inte protokol-

len givit i det fallet, inte ens när viktiga beslut ha fattats. Det har endast varit korta noteranden om fattade beslut. Motiven äro knappast berörda.

Det är ju alltid lätt att vara efterklok, i synnerhet för en lekman, men nog förefaller det mig som om männen av facket inom riksbanken och finansdepartementet på grund av rörelserna på penningmarknaden o. d. redan tidigt i fjol sommar borde ha kunnat förutse mycket av det, som sedan inträffade.

Jag skall inte repetera och trötta med de siffror, som var och en kan läsa i bankoutskottets utlåtande och som redan föredragits av andra talare, utan vill bara understryka vad som sagts i den reservation, som jag har varit med om att underteckna, nämligen att vad som gjordes, gjordes för sent. Stödköpens upphörande, bestämmelsen om kassareserverna, räntehöjningen — allt gjordes för sent. I stället för att leda och visa vägen har riksbankens ledning kommit i efterhand och själv låtit sig ledas av utvecklingen.

Vid ett av de interna sammanträden, som utskottet haft med spetsarna för statens penningväsen, yttrade en av experterna följande: »Om jag, på sätt jag själv velat, hade fått sköta riksbanken de senaste åren, skulle vi inte ha varit i det läge vi nu är.» Även om det låg något av överord i detta, ger det oss ändå något att tänka på, om man ställer hans yttrande i ljuset av vad han de senaste åren många gånger sagt offentligt i dessa frågor.

Detta hans uttryck: »Om jag, på sätt jag själv velat» osv., pekar direkt på riksbankens nuvarande osjälvständighet, på beroendet av finansdepartementet och regeringen. Även om man visste, att här borde handlas och handlas kraftigt, fick man inte. Man måste tåga och vara passiv, så länge valaffischen »Vi klarade krisen» pryddes alla laduväggar och affischtavlor. Det var farligt att säga sanningen någon månad före va-

Valuta- och penningpolitiken.

let, och den nödvändiga medicinen — en räntestegring — var sedan lång tid tillbaka så misskrediterad och svartmålad, att man inte ens vågade andas om saken. Den måste skjutas undan, vilka följderna än månne bliva. »Efter oss syndafloden.»

Man fick heller inte erkänna, att oppositionen haft rätt. Denna hade ju flera gånger tidigare, och senast i bankoutskottets utlåtande nr 20 i fjol, påmint om att räntan — visserligen inom lågräntepolitikens ram — är en regulator, som inte får suspenderas. Om en räntestegring på en halv procent efter devalveringen, när det blev gott om pengar, hade fört med sig en hyresstegring på 100 kronor per år för en tvårumslägenhet, men om detta i sin tur hade kunnat bromsa en del av de prisstegringar på andra förnödenheter, som nu med rekordfart skjuta i höjden, vad hade man då förlorat? Ingenting! Kanske hade raka motsatsen inträffat. Visserligen säger man, att tala är silver men tiga är guld, men här har tigandet blivit oss dyrt.

Vad skulle en tidigare räntestegring ha betytt för sparandet? Den frågan kan man också göra. Det är inte uppmuntrande att studera sparbanksstatistiken de senaste månaderna för fjolåret. Vilka värden ha inte raserats för spararna under de senaste åren genom penningvärdets fall! Jag tänker då inte på dem, som ha sina pengar placerade i fastigheter och aktier, de förmögnare spararna alltså, utan på de tusenden och åter tusenden, som ha de små sparbanksböckerna, vilka många gånger äro resultatet av ett helt livs sparande. Vad tänka de och vad känna de den dag de finna, att boken inte ens är värd hälften, kanske inte fjärdedelen av vad de drömt om?

Men jag vill inte heller helt frita oppositionen från allt ansvar för utvecklingen. Vi borde kanske ännu kraftigare än vi gjort ha framfört våra synpunkter på de ekonomiska problemen.

Men vi ha ju inte haft samma möjligheter som de ansvariga att så att säga se djupare i korten. Det har kanske också hos oss funnits en viss rädsla för att med kraft rekommendera de misskrediterade medikamenterna.

Hur vi tvista om orsakerna kvarstår dock detta: Vi äro på glid mot ett tillstånd på penningmarknaden, som inger de allra allvarligaste farhågor. Det måste bli klart för alla. Men hur kan det annat bli, när alla stå i stridsställning mot alla. Tillståndet på arbetsplatserna är just nu det allvarligaste av allt. Jag tror, att samarbete i stället för strid, ömsesidigt förtroende för god vilja i stället för misstro samt gemensam och inte ensidig och tendensiös upplysningsverksamhet skulle ha skapat en jordmån, som kunnat bli en fast plattform i stället för det sluttande plan, som vi nu med full fart rutscha utför.

Det ropas nu på många håll på ny regering. För min del tror jag inte, att en enpartiregering kan klara den nuvarande situationen. Låt oss få en samlingsregering, så sammansatt, att det kan bli förtroendefullt samarbete inom densamma. En samlingsregering kan koncentrera sig på målet, penningvärdets bevarande, på ett helt annat sätt än en enpartiregering kan göra. Man kan se bort från allt vad taktik heter och tillika känna att man har både folket och riksdagen bakom sig på ett annat sätt.

Det bleve naturligtvis ett offer för dem, som nu ensamma sitta inne med makten, och det bleve inget nöje för dem, som skulle träda in, men om dessa offer från båda parternas sida kunna vara till nytta för landet, så hoppas och tror jag att de också göras.

Mycket i den nuvarande krisen är en förtroendekris med stora psykologiska verkningar i hela landet. Jag tror, att mycket av det försvunna förtroendet skulle återvända, om varje grupp av medborgare fick sina främsta förtroendemän med i de högsta ansvariga krets.

Jag vågar påstå, att Sveriges folk skall dra en suck av lättnad, när denna förändring sker.

Ske alltså!

Herr HALL: Herr talman! Denna diskussion, som skulle röra riksbankens förvaltning, har kommit att spåra in på helt andra områden och har mest rört sig om vår allmänna ekonomi, hur staten i allmänhet sköter sina affärer och hur statens åtgärder påverka det enskilda näringslivet och de enskilda medborgarnas förhållanden. Det är kanske inte så ovanligt, att en dechargédebatt av detta slag får ett sådant förlopp.

Jag skall inskränka mig till en enda av de frågor, som här ha berörts, då fältet i övrigt synes vara rätt väl avbetat. I denna diskussion har en gammal bekant kommit tillbaka, som vi ha sett många gånger förr i samma förvirrande förklaradnad som i dag, nämligen den gamla räntediskussionen. De argument som ha anförts ha — om jag bortser från en liten variation i herr Ohlins anförande — egentligen inte varit anorlunda än de som vi ha hört hundratal gånger förut. Det mest intressanta i debatten ligger närmast i att herr Hjalmarson nu definitivt har tagit ställning till förmån för en högräntepolitik i syfte att tukta den inflationsväg, som han anser att man inte kan komma till rätta med på något annat sätt. Det är inte förvånande, att tänkandet inom högerpartiet kommit att gå i den riktningen. Det är ju närmast en logisk utveckling av ett sätt att tänka, som inte har varit klart markerat men som ändå hela tiden har tenderat att gå åt det hållet. Det finns över huvud taget inte någonting, som är så lätt i en svensk räntediskussion som att falla tillbaka till 1800-talets nivå och föreställa sig, att vi ha 1800-talets ekonomiska förhållanden att behandla och att de medel som skola användas följaktligen äro de, som ansågos användbara och effektiva under detta

Valuta- och penningpolitiken.

århundrande. Jag vet inte, om det beror på att den nya nationalekonomien, som även vi väl ändå få anses ha, inte försett debattörerna med tillräckligt många nya argument, eftersom vi med nödvändighet måste förflytta oss 60 till 70 år tillbaka i tiden så snart vi på allvar skola diskutera ränteläget.

Om det nu vore riktigt, att man tuktar en högkonjunktur med en mycket hög ränta, förefaller det som om det borde finnas något historiskt exempel därpå, eftersom man förr aldrig försummade att tillgripa det medlet. Sista gången vi på allvar experimenterade med det i ett liknande läge var under förra världskriget, då bankofullmäktige förde en politik, som följde precis de linjer, som nu herr Hjalmarson rekommenderar. Resultatet blev den hastigast fortgående inflation som vi någon gång ha haft i vårt land. Det är nästan retsamt att avläsa, hur jämna steg pris- och räntestegringarna togo under åren från 1915 fram till 1920. Dessa erfarenheter visa endast en sak med säkerhet, nämligen att den höga räntan inte förmådde någonting emot de starka inflationstendenser, som drevos fram av andra krafter.

Det måste vara något tankefel i hela den konstruktion, som 1800-talets nationalekonomer gjorde och med varm hand överlämnade till oss, eftersom den aldrig visar någon förmåga att fungera i praktiken. En lekman skall kanske inte försöka ge en utförlig förklaring om vad det är för fel, men det väsentliga är säkert, att för frågan om man skall efterfråga varor till högre pris eller inte är ränteläget relativt betydelselöst. När det gäller långvariga investeringar, kan det ha betydelse om man förbinder sig att under längre tid betala en mycket hög ränta, men det gör man i regel inte. Varuomsättningen sker under en högkonjunktur med så korta perioder, att det knappast har någon betydelse alls vilket ränteläge man rör sig med. Den ränta som varje varuparti inom

Valuta- och penningpolitiken.

handeln måste belastas med gällor ju endast för några dagar, och den kan man alltid bära, när prisstegringen är mycket stark och man på en månad eller rent av på kortare tid kan få ett pris för varupartiet, som är tiotals procent högre än det man givit.

Detta är alldeles säkert en del av sanningen om varför en hög ränta aldrig förmår bromsa en högkonjunktur, som drives fram av starka krafter. För vår del är detta medel säkert avskrivet. Vi tro inte längre på det. Det finns inte någon betydande opinion i Sverige, som kan förmås tro på att den verkligt höga räntan har någon effekt gentemot en högkonjunktur. Därför tjänar det inte heller mycket till att fortsätta diskussionen på den linjen. Det är mest en demonstration av gamla spöken, som man möter i dessa påståenden.

Däremot skall jag gärna medge att den variation av räntepolitiken, som herr Ohlin här fört på tal, har rätt mycket mer av intresse att bjuda på. Herr Ohlins mening är, om jag har förstått honom rätt, närmast den att man genom att höja den korta räntan skulle infånga de medel, som industrien nu disponerar över, och att den bättre förräntning, som erbjudes, skulle kunna locka industrien att icke omedelbart investera dessa pengar. Det ligger någonting i detta resonemang, och jag vill påpeka att riksbanken sedan många år tillbaka medvetet har drivit en politik som går i samma riktning. Skattkammarväxeln, som är ett relativt nytt papper här i Sverige, tillkom ju på sin tid just för att erbjuda en lämplig placeringsmöjlighet för sådana pengar, som inte kunde bindas på längre sikt och som således inte kunde placeras i obligationer eller in-tekningslån. Tillkomsten av skattkammarväxeln var ett erkännande av att det fanns behov av att tillhandahålla en sådan placeringsmöjlighet.

Den utveckling, som skett under de senaste åren, har också visat att man

inom bankofullmäktige allttjämt har samma mening. Ingen ränta har nämligen höjts så mycket som skattkammarväxelräntan, som under loppet av ett par år mer än fördubblats. All den lockelse, som kan ligga i dessa korta placeringar, när räntan på dem är hög utan att direkt kollidera med obligationsräntan, finns således, och mycket mera torde inte för tillfället vara att göra på denna front. Om vissa industriföretag ändock hellre hålla sig med mycket stora checkräkningar i affärsbankerna än köpa skattkammarväxlar, måste det bero på helt andra omständigheter än att skattkammarväxelräntan inte är lockande, ty den erbjuder dock en väsentligt bättre förräntning än man kan få på något annat sätt.

Möjligheterna att variera den korta räntan utan att driva den långa räntan uppåt i samma takt äro självfallet också mycket starkt begränsade. När skattkammarväxelräntan ligger, såsom den nu gör, vid över 2 procent, så är man i farlig närhet av det läge, där en ytterligare höjning skulle få en omedelbar och relativt stark verkan på den långa räntan. En konsekvens av herr Ohlins rekommendationer skulle således utan tvivel bli, att den långa räntan sattes i glidning.

I och för sig finns det ingenting som säger, vare sig att man skall ha 3 eller 3½ procents ränta — det står ingenting därom i grundlagen — och ränteläget kan givetvis varieras. Jag erinrar också om att bankofullmäktige aldrig någonsin under den relativt långa tid, som vi nu haft 3 procents ränta, förbundit sig att upprätthålla detta ränteläge, utan man har haft den principiella inställningen att så snart det fanns anledning därtill skulle man också röra på räntan. En sådan anledning kom förra sommaren, och då läto också fullmäktige räntan successivt glida upp till 3½ procent, där den för tillfället fick stanna.

Det finns i dagens läge ingenting som säger, att en räntepolitik, som varit nå-

Interpellation ang. ersättning till de efterlevande till vissa av de svenska flygare, som omkommo vid Salerno.

got annorlunda beskaffad än den nu förda, skulle ha gjort det lättare för staten att finansiera sina utgifter eller att bromsa inflationen. Räntan har i våra dagar en annan och mera blygsam roll än den hade tidigare — jag skall bara helt kort sammanfattningsvis visa detta, eftersom jag har lovat herr talmannen att sluta mitt anförande om två minuter.

Det finns för närvarande obligationer till ett värde av ungefär 13 miljarder kronor ute på den svenska marknaden, och dessa obligationer innehavas till övervägande del av försäkringsbolag, olika kassor och andra inrättningar, som ha behov av långtidsplaceringar. Om det för dessa obligationsinnehavare erbjuds sig en möjlighet att byta till sig andra papper, som på längre sikt ge en bättre förräntning, komma de att göra det, under förutsättning att bytet inte medför alltför stora förluster för dem. I ett läge, där det finns ett hot om att dessa innehavare skulle sälja sina obligationer, är således räntehöjningens funktion bara den att åstadkomma så stora förluster för vederbörande, att de icke sälja. Räntan bör alltså höjas till en sådan nivå, att man får ett fall i obligationskurserna som är tillräckligt starkt för att avskräcka ifrån försäljning.

Det var detta som skedde på försommaren 1950, och det steg, som då togs, med en höjning först till $3\frac{1}{4}$ procent och sedan till $3\frac{1}{2}$ procent, visade sig vara fullt tillräckligt för att i stort låsa obligationerna där de lågo. Därmed hade räntehöjningen också fyllt den enda uppgift, som den i våra dagars samhälle kan fylla. Den som tror att en räntehöjning kan fylla andra uppgifter tänker sig tillbaka till en tid, då bönderna voro oorganiserade och inte kunde försvara sig och kräva högre betalning, när räntekostnaderna för deras egendomar blevo högre, och då det inte fanns några fackföreningar eller tjäns-

temannaorganisationer, som kunde tala om att när levnadskostnaderna för arbetare och tjänstemän bli högre, så måste de också ha kompensation därför. Om man tror att man en gång skall komma tillbaka till ett sådant samhälle, då kan man ju också behålla den vidskepliga tron på den höga räntans betydelse. Det är nog emellertid bäst, att vi först som sist ställa in oss på ett realistiskt tänkande även i fråga om räntan.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande detta utlåtande samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 12.

Interpellation ang. ersättning till de efterlevande till vissa av de svenska flygare, som omkommo vid Salerno.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Fru ERIKSSON i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Vid en flygkatastrof i Salerno i Italien den 18 november 1947 omkommo elva officerare och sju underofficerare ur det svenska flygvapnet. Änkorna efter sju av officerarna yrkade ersättning för att de och deras barn inte skulle komma i sämre ekonomisk ställning än om deras män fått leva. Genom förlikningsförfarande tillerkändes änkorna 200 000 kronor, som utbetalades av ett försäkringsbolag. Av detta belopp utbetalades 104 000 kontant medan resterande belopp insattes på bank. Av i dagarna publicerade tidningsuppgifter framgår, att det på bank insatta beloppet, cirka 90 000,

Valuta- och penningpolitiken.

förskingrats, vilket med ett enda slag berövat änkorerna den trygghet som förlikningen avsåg att bereda dem. Då det måste anses vara ett allmänt intresse, att de på detta sätt drabbade hållas skadeslösa tillåter jag mig att till hans excellens herr statsministern framställa följande fråga:

Har statsministern för avsikt att vidta några åtgärder för att soulagera de sju änkorerna efter de vid salernoolyckan

omkomna svenska officerarna för de 90 000 kronor, som de genom en i dagarna uppmärksammas förskingring avhänts?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.32 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 4 april.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes därvid till en början förhandlingarna av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning (Forts.).

Valuta- och penningpolitiken. (Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde, att handläggningen av bankoutskottets utlåtande nr 5, angående dels verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, dels ock väckt motion med anledning av att riksbanken utgivit sedlar till högre belopp än vad gällande lag medgiver nu komme att fortsättas; och lämnades vid fortsatt föredragning av *punkten 1*, valuta- och penningpolitiken, enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr FAGERHOLM, som yttrade: Herr talman! Jag tror att det var herr Fröderberg som sade, att denna debatt egentligen omfattar två olika frågor,

nämligen dels det allmänna ekonomiska läget, dels själva dechargen för bankofullmäktige. Jag för min del kommer i första hand att uppehålla mig vid den sista frågan.

I och för sig har det ju alltid sitt intresse att behandla ekonomiska frågor med hänsyn till det historiska perspektivet. De som göra det äro ju i den avundsvärda ställningen, att de i viss mån ha tillgång till facit när de skola lösa problemen. Om man rent allmänt skulle karakterisera utskottsmajoritetens yttrande, skulle jag vilja tolka det så, att man funnit allting i stort sett väl beställt. Förhåller det sig nu verkligen så, att man vid en granskning i efterhand upptäcker, att man under årets lopp utan att känna facit träffat precis rätt, då måste ju riksbanksledningen ha haft en nära nog profetisk förmåga att leda landets penningpolitik.

Jag för min del kan inte underlåta att säga, att jag tycker att utskottsmajoriteten litet väl kraftigt velat försvara alla de åtgärder, som under år 1950 ha vidtagits av bankofullmäktige. Man har nära nog det intrycket att utskottsmajoriteten i viss mån också vill försvara den lagöverträdelse — om vi skola kalla det så — som herr Dickson påtalat.

Sammanställer man denna lugnande bild av utvecklingen under 1950, som utskottsmajoriteten har tecknat, med de meddelanden, som nu successivt komma fram om högre skatter — för att nu inte tala om det i vaga ordalag signalerade tvångssparandet — frågar man sig om detta verkligen går ihop. Har allting under 1950 varit så förhållandevis väl beställt, som majoriteten vill göra gällande, hur kan det då komma sig att man redan inom loppet av några månader måste börja resonera om en så utomordentligt drastisk penningpolitisk åtgärd som ett tvångssparande? Jag vill bara ställa den frågan.

När det gäller räntehöjningen har utskottsmajoriteten i viss mån lanserat en relativt ny term. Man har talat om ränteglidning. Jag kan inte förstå varför man just valt ordet »ränteglidning». För mig leder ordet »glidning» tanken närmast över till det sluttande planet. Vill man med detta ord antyda, att samhällsekonomin befinner sig på det sluttande planet, då kan jag möjligtvis förstå denna term. Men nog sagt om detta. Utan att gå in på detaljerna i utlåtandet — en historiegranskning har alltid sitt intresse, men jag lämnar den därhän — vill jag endast helt allmänt understryka att jag har den uppfattningen, att bankofullmäktige inte tillräckligt stramt, inte tillräckligt energiskt och inte tillräckligt snabbt ingripit under det gångna året.

Jag skall nu övergå till några konkreta punkter och jag tänker först taga upp en frågeställning, där det uppenbarligen inte föreligger någon skilljaktighet mellan utskottsmajoritetens mening och den jag för min del företräder. Det gäller frågan om den svenska kronans yttre värde, frågan om en appreciering eller revalvering. De rykten, som i detta sammanhang ha cirkulerat — de ha ibland varit ganska ihållande — ha ju åstadkommit stor oro. Jag finner det lugnande att man nu både från regeringshåll och — enligt vad jag

Valuta- och penningpolitiken.

kan förstå — indirekt även från utskottets sida avvisat tanken på en höjning av kronans yttre värde. Jag tror att detta är klokt, ty en sådan appreciering skulle verka hindrande på exporten och inspirerande på importen. Den skulle vara ägnad att framkalla en valutamässig effekt, som vore den skadligaste vi nu kunde tänka oss. Till vad andra talare sagt i denna fråga vill jag knyta den reflexionen, att om man tror att man genom en appreciering skulle kunna köpa sig en frist när det gäller höjningen av priserna på de utländska varorna, kommer man nog att inse att det skulle bli en mycket dyr frist. En appreciering måste nämligen förutsätta en hårdhänt och målmedveten inre samhällsekonomisk politik, och jag tror inte att den nuvarande regeringen är beredd att driva en så hårdhänt politik, som skulle behövas för att frukterna av en appreciering inte skulle gå förlorade.

Det är en annan fråga, som kanske kommit litet vid sidan om debatten här i dag. Den har i förbigående berörts i reservanternas yttrande, men jag tror inte att jag hittat någonting om den i majoritetens utlåtande. Frågan gäller relationerna mellan vår valutabalans och vår allmänna handelspolitik. Den nuvarande tendensen när det gäller vår valutabalans är ju utomordentligt oroande. Jag har en känsla av att utskottsmajoriteten försökt förringa de allvarliga tendenser, som enligt min uppfattning göra sig gällande i fråga om valutabalansen. Man får inte glömma att det under de månader av år 1950 — jag håller mig nu till den tid, som dechargebetänkandet omfattar — då vi traditionellt skulle ha den största valutatillströmningen, då vi rätteligen borde ha ett överskott, har ägt rum en valutaavtappning. Därtill kommer det förhållandet, att vi beträffande våra stora exportartiklar ha haft en priskonjunktur, som ur valutasynpunkt borde ha ställt oss i ett utomordentligt gynnsamt läge och därför borde ha accele-

Valuta- och penningpolitiken.

rerat en ökning av valutareserven. Trots detta har det skett en minskning av denna reserv. I utskottsutlåtandet är det kanske litet oklart hur stor denna minskning är. Man har försökt förklara vissa divergenser på olika sätt. Jag skall inte gå in på de företrädesvis tekniska frågorna. Jag konstaterar endast att valutautvecklingen varit ogynnsam, och detta just under en tid, då en förbättring av valutaläget hade legat närmare till hands. Vad beror det på?

Jag går nu över till de handelspolitiska aspekterna. Enlig min uppfattning förutsätter en liberalisering av utrikeshandeln en jämvikt i den interna samhällsekonomin. Finns inte denna inre samhällsekonomiska jämvikt, då finns det i det långa loppet inte några förutsättningar för en liberalisering och en utvidgad frilistning. Man måste då räkna med att den effekten kan inträda, att liberaliseringen på grund av den bristande inre ekonomiska balansen kommer att medföra en successiv avtappning av valutareserven, en avtappning som i det långa loppet i väsentlig mån skulle binda oss när det gäller våra handelspolitiska möjligheter. Om man inte ser till att ekonomisk jämvikt råder inom landet, ställer jag mig frågande inför om landet kan infria de utvidgade handelspolitiska förpliktelser när det gäller frilistning och liberalisering, som vi nu successivt påtaga oss. Jag vill påpeka det ansvar, som regeringen har ifråga om att upprätthålla och vidmakthålla den inre ekonomiska stabiliteten.

Vad vår valutaställning beträffar finns — såvitt jag kunnat bedöma läget — orosmoment även ur vissa andra synpunkter. Vid de exportoffensiver, som Sverige är utsatt för, märker man en tydlig tendens att de exporterande länderna söka övergå till färdigvaror i stället för råvaror eller halvfabrikat. Denna tendens är ägnad att medföra större påfrestningar på vår valutareserv än om vi kunde få in råvarorna. Denna ogynnsamma situation har yt-

terligare förstärkts av den allmänna råvarubristen ute i världen. På grund av de knappare råvarutillgångarna framstår det som alltmer angeläget för de till oss exporterande länderna att hålla tillbaka råvaruexporten och i stället övergå till färdigprodukter, en utveckling som kan ställa vår hemindustri i ett utomordentligt besvärligt läge.

Medan jag sysslar med frågan om vår valutabalans och vår handelspolitik kan jag inte underlåta att något tala om den inverkan, som den nuvarande tulltariffen enligt min mening har på utbytesbalansen. Som bekant är det på det sättet, att Sverige successivt blivit ett land med utpräglat låga tullar. Det finns bara några enstaka länder i Europa, som ha så låga tullar som Sverige. Detta gör naturligtvis att exportländerna i första hand söka få till stånd en export till Sverige, ty man tjänar mera på detta än om man skulle exportera till ett land med högre tullmurar. Jag tror därför att man inte bör skjuta på den tullrevision, som är förbehådd. Det är viktigt att den kommer till stånd så fort som möjligt. När nu finansministern undersöker alla olika möjligheter till en ökning av statsinkomsterna, får han i detta sammanhang inte glömma bort tullarna. Jag vill understryka att en tullhöjning — skola vi säga inom GATT-avtalets ram — i och för sig inte behöver betyda att det är de svenska konsumenterna, som få bära kostnaderna. Åtminstone i väsentlig utsträckning få de utländska exportörerna taga på sig kostnaderna — i varje fall på de områden, där det föreligger konkurrens med en livskraftig inhemsk industri.

Herr talman! Jag tillhör inte dem som tro, att man genom penningpolitiskt-tekniska grepp kan lösa frågan om inflationen och samhällsekonomin över huvud. Däremot är det min uppfattning, att de penningpolitiska medlen måste ha en förgrundsställning i kampen mot inflationen. Våra politiska motståndare

Valuta- och penningpolitiken.

vilja här ofta göra gällande, att vi inom vårt parti tro, att man genom en räntepolitik som genom ett trollslag skall kunna lösa de inre samhällsekonomiska problemen. Detta är emellertid en vrångbild av vår uppfattning. Vi tro inte det. Vi mena dock att man har underskattat penningpolitikens möjligheter när det gäller dess inordnande i den allmänna stabiliseringspolitiken. Enligt mitt förmenande skulle man till väsentlig del ha kunnat undvika den olyckliga penningpolitiska utveckling, som ägt rum under 1950 och nu tenderar att i snabb takt ytterligare utveckla sig, om man på ett tidigare och mera kraftfullt sätt ingripit. Däremot är det alldeles uppenbart, att man inte genom penningpolitiska medel kan hindra de utländska råvarorna att stiga. Detta har ju heller ingen påstått.

Penningpolitik, räntefrågor o. d. ha under de senare åren varit politiska prestigefrågor. Det är glädjande, att de makthavande nu i viss mån tyckas vilja anpassa sig till det förändrade marknadsläget. Jag måste emellertid betrakta det som ett direkt återfall till den tidigare penningpolitiken — som ju övergivits — när man nu genom stödköp och på andra sätt försöker låsa fast ett nytt ränteläge vid 3,5 procent i stället för tidigare 3 procent. Då är man på väg in i samma elände som man hade förut, d. v. s. en utpumpning av likvida medel från riksbanken — eller kreditbanken, som i detta sammanhang kan vara samma sak — ut i marknaden.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat motivera, varför jag vid den kommande omröstningen kommer att avsluta mig till den reservation, som avgivits från högerhåll.

Vidare anförde:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Det är ju ett beklagligt faktum, att den anpassning till den internationella prisnivån,

som vi här i Sverige gått in för, har lett till en prisstegring, som är betydligt större än den man från början hade beräknat. Det är klart att man kan fråga efter orsakerna till detta. Någon av talarna här i förmiddags begärde en precisering på den punkten, men jag tror inte att jag kan giva en fullständig sådan. Det finns emellertid vissa ting, som jag ändå vill påpeka.

När man en smula analyserade den indexsiffra för levnadskostnaderna, som räknades fram vid första kvartalets slut i år, fann man, att stegringarna stämde tämligen väl i fråga om subventionernas genomslag och i fråga om verkan av de indirekta skatterna. Verkan av vad jag tillåter mig kalla de internationella priserna var något större än beräknat. Därvid får man dessutom ha klart för sig, att en stor del av denna prisstegring ännu icke hunnit slå igenom i prisnivån. Där ha vi således en av felräkningskällorna. Vidare visade de övriga faktorerna, framför allt löne- och inkomstkomensationerna, högre siffror än man från början hade kunnat tänka sig. Man kan därför helt enkelt säga, att det var vår bristande förmåga att genomskåda de olika faktorernas prisstegrande styrka, som lett till att vi kommit i denna föga behagliga situation.

Det är klart att man kan vara orolig inför framtiden, och det är inte märkligt om menige man i landet nu går omkring och känner sig undrande och har oro för sin levnadsstandard i fortsättningen. Själva det sakförhållandet att prisstegringen blir så stor har ju dessutom en menlig inverkan på vårt läge. Det skapar ett högt kostnadsläge i vår konkurrens med andra länder, och snedvridningen icke minst när det gäller lönerna skapar ju ett framtidsproblem, som jag icke på något sätt vill förringa. Jag vill för min del säga, att man inte kan finna annat än att utvecklingen varit synnerligen ogynnsam.

Valuta- och penningpolitiken.

Men detta är nu en sak. En annan fråga är den: Hade vi kunnat undgå detta? Ja, jag menar nu inte att här gå in på den mycket omtjutade historie-skrivningen beträffande vad som skedde 1945, 1946, 1947, 1948, 1949 och 1950 och huruvida regeringen har hoppat misstag på misstag på misstag, som lett till det läge som nu är. Detta ha vi diskuterat så många gånger tidigare, och jag vill verkligen inte upptaga tiden med det resonemanget.

Jag ställer mig helt enkelt på den punkten, då vi hade att avgöra om vi skulle anpassa oss till den internationella prisnivån, d. v. s. när vi togo ståndpunkt till frågan om det skulle bli fortsatta subventioner eller ej och om det skulle bli en fri avtalsrörelse eller ej. Vi bestämde oss då för att taga anpassningen. Det har väl i stort sett rätt fullständig enighet om att vi skulle göra det. Om vi nu ville taga den, kunde vi då ha undgått den prisstegring, som kommit att inställa sig?

Ja, jag märkte nog, att herr Hjalmarson hade den uppfattningen. Jag tror emellertid inte, att herr Hjalmarson har något särskilt belägg för detta. Det hade icke funnits någon annan möjlighet i stort sett än att vi i så fall hade fått behålla pris- och lönestoppet. Vi hade således fått fortsätta med subventionerna, vi hade fått göra hårdhänta import- och exportregleringar och kanske också regleringar rörande konsumtionen. Det är möjligt att vi på det sättet hade kunnat skapa en isolerad ö i världen för någon kortare tid. Detta ville vi emellertid icke. När vi således icke ville detta, ja, då var det också enligt mitt sätt att se nödvändigt att taga den anpassning, som vi gjort och som nu håller på att genomföras. Vi få under sådana förhållanden taga konsekvenserna av de prisstegringar, som på detta sätt uppkomma.

Det har aldrig från regeringens sida ställts i utsikt att vi här i landet skulle kunna driva en politik, som förhind-

rade dessa prisstegringar. Det mål, som vi uppställde för vår politik, var i stället att försöka förhindra att denna prisstegringsrörelse skulle skapa förväntningar som i sin tur skulle driva fram nya prisstegringar. Det var således dessa av förväntningar framkallade prisstegringar, som den ekonomiska politiken syftade till att förhindra.

Man kan då ställa den frågan just nu: Ha förväntningarna ännu lett till några prisstegringar? Jag tror, att vi kunna säga, att det ha de i stort sett inte gjort. Jag skall inte bevisa detta med att gå tillbaka till några nationalekonomiska läroböcker för att där hämta några teorier. Jag skall i stället hålla mig till det rent praktiska faktum, att alla hittillsvarande prisstegringar i stort sett ha kunnat godkännas av priskontrollnämnden. Prisstegringarna vila alltså på en helt annan materiell grund än allmänhetens förväntningar om kommande prisstegringar. Det förhåller sig, som jag redan antytt, på det sättet att åtskilliga av dessa prisstegringar ännu icke slagit igenom just på grund av att priskontrollnämnden icke har ansett tiden vara inne för att låta dem komma.

När det gäller löne- och priskompensationerna, så är det ju på det sättet, att dessa blivit så tilltagna, att de i sig själva komma att skapa efterföljande prisstegringar. Ja, jag förstår inte det rimliga i det resonemang som föres, när man från många håll får höra talas om att å ena sidan både jordbrukare, arbetare och tjänstemän riskera att få en sänkt levnadsstandard genom inverkan av prisstegringar, men å andra sidan att de löner och priser, som vederbörande nu ha fått, bidra till skapande av inflation. Men om man har den uppfattningen att dessa kompensationer inte lett till ett köpkraftsoverskott, som kan verka prisuppdrivande, kunna de väl inte heller verka inflationistiskt. Man kan inte ha bägge ståndpunkterna.

Det kan ju hända, att talet om att det här är fråga om en genomsnittligt sett

sänkt levnadsstandard är överdrivet. Så mycket vill emellertid jag för min del medge, att det är troligt att vissa medborgargrupper icke kunna fullt ut behålla sin tidigare levnadsstandard, liksom att vissa grupper komma att få en levnadsstandard, som ligger en bit över strecket. Huruvida det genomsnittligt blir en höjning av levnadsstandarden eller ej, tror jag att det i dagens läge är mycket svårt att avgöra. Det kan hända, att en dylik höjning torkar in. I så fall beror detta på att våra försvarsutgifter ha blivit så stora att de tillsammans med den minskade ökning av jordbruksproduktionen, som tydligen har inställt sig, inte kunna medge något utrymme för en allmän höjning av vår levnadsstandard. Jag tror emellertid, att vi i dag inte ha någon möjlighet att hysa en bestämd uppfattning om dessa ting. Vi få nog vänta och se tiden an en smula.

Den politik, som regeringen har fört för att nå det mål, som jag här har berört, känna alla till. Jag skall inte gå igenom de olika punkterna. De vidtagna åtgärderna rikta sig främst mot tendenserna till investeringsökning, men de verka även i någon mån konsumtionsminskande. Därutöver försöka vi förhindra, att statens egen konsumtion och statens egna investeringar komma att verka prisdrivande.

Det är ju klart, att förväntningstendenserna inte kunnat helt förkvävas. Alla känna till att det förekommit försök att öka investeringarna. Man har vidare försökt öka lagren, och det har förekommit en utpräglad rörelse att öka inköpen av framför allt mer varaktiga förbrukningsartiklar. I det sista avseendet har det under vissa perioder gått en rörelse genom folket, som man mycket väl skulle kunna kalla för hamstring. Det finns emellertid åtskilliga tecken på att denna hamstringstendens nu håller på att sjunka samman. Om detta är riktigt, måste det bero på att förväntningarna på det området inte sträc-

Valuta- och penningpolitiken.

ka sig så långt fram i tiden. Vad folk i stället räknat med har helt enkelt varit detta, att nu kommer det att bli vissa bestämda prisstegringar på grund av den anpassning, som signalerats. Om man köper nu, kan man köpa föremålen en smula billigare och möjligtvis tjäna något på detta. Så har folk tydligen resonerat. Men i och med att anpassningen genomförts och man kommer fram till en stabilitet i den internationella prisbildningen, är det mycket sannolikt att denna hamstring helt och hållet försvinner. Det är väl också sannolikt, att investeringsbenägenheten kommer att minska och att framför allt lagringstendenserna gå tillbaka.

Nu vet jag mycket väl, att den politik, som regeringen här har fört, av oppositionen anses vara otillräcklig. Man förnekar från det hållet, att de av regeringen vidtagna åtgärderna skulle vara tillräckliga i den nuvarande situationen. Man bygger sina angrepp mot regeringen på detta antagande. Man begär från oppositionens sida en helt ny politik. Man begär ett sammanfattande program. Man yrkar på fler åtgärder o. s. v. Det är klart, att jag för min del är synnerligen intresserad av frågan om vilka ytterligare åtgärder man från oppositionens sida egentligen begär.

Som jag nämnde, ingår i regeringens politik en strävan att icke låta statens finanspolitik medföra en inflationsdrivande verkan. Vi vilja, att statens utgifter skola täckas med löpande inkomster, och vi vilja att en så stor del som möjligt av även kapitalutgifterna skall täckas av löpande inkomster. Begär man nu från oppositionens sida ytterligare åtgärder på denna punkt? Nej, det gör man inte. Regeringen har föreslagit ett par skatter för att skaffa en tillräcklig överbalansering, elskatten och den förhöjda fordonsskatten. Oppositionspartierna äro eniga att gå emot dessa skatter. Detta kan visserligen vara en sak för sig, ty det är klart, att man kan tvista om de konkreta förslagen.

Valuta- och penningpolitiken.

Men från oppositionens sida går man inte emot de föreslagna skatterna på det sättet att man förkastar dem och i stället föreslår att man skall ersätta dessa inkomster åt staten med några andra skatteällor. Nej, det gör man inte. Man säger i stället, att överbalanseringen blir stor nog ändå. Det behövs inte, anser man från oppositionens sida, mer statsinkomster. Alltså har väl jag fullständigt rätt, när jag säger, att man från oppositionens sida inte begär en stramare budgetpolitik än den som regeringen för utan alldeles tvärtom.

Begär man nu från oppositionens sida några direkta åtgärder för att förhindra investeringsökningar eller begär man åtgärder för att dämpa vinstkonjunkturen? Jag kan inte se, att man kommer med några sådana förslag. Herr Ohlin har varit vänlig mot oss i dag och presenterat sitt program. Det var ett program i elva punkter. Nu tycker nog jag för min del, att detta program inte innefattade så mycket, att det kunde räcka till elva punkter. Särskilt om man vill hålla sig till de punkter i programmet, som närmast sikta till några nya tendenser i politiken, krymper det hela samman till betydligt färre punkter.

Herr Ohlins första punkt var, att vi skulle uppmuntra sparandet dels genom skattelättnader och dels genom att undersöka möjligheterna att utge värdebeständiga obligationer. Jag tror för min del, att inte ens herr Ohlin utgår ifrån att dessa åtgärder, om de kunde genomföras och befundes lämpliga, skulle kunna sättas in just nu, utan det skulle dröja åtskillig tid, innan de av herr Ohlin föreslagna åtgärderna skulle kunna leda till konkreta resultat.

Vidare fingo vi veta, att herr Ohlin rekommenderar, att man skall försöka organisera avtalsrörelserna med tillhjälp av en kombination av produktivetsindex och levnadskostnadsindex. Jag skall inte deklarerar någon egen mening i den frågan. Det är väl emellertid ingen som tror, att man skulle kunna

sätta dessa åtgärder i kraft redan nu. Det kan i varje fall inte bli tal om att göra det förrän avtalsförhandlingarna upptagas nästa gång. Alla här i kammaren observerade väl för övrigt, att en av de övriga »aktieägarna» i oppositionen, herr Hjalmarson, inte alls ville höra talas om herr Ohlins förslag under denna punkt. Det verkar således, som om regeringsprogrammet från oppositionens sida ännu inte skulle vara fullt färdigt. Det är därför svårt att veta, om det över huvud taget ligger någonting i denna programpunkt.

Dessutom ville herr Ohlin ha vissa åtgärder för att inte uppmuntra reparationer, närmast på beskattningssvägen. Detta är en sak, som naturligtvis kan diskuteras, men inte heller detta är en åtgärd, som kan genomföras hux flux.

Slutligen föreslog herr Ohlin — jag hittat nämligen inte något mera just nu i den mer nymodiga delen av herr Ohlins program — att vi skulle använda valutakurserna till att framför allt trygga kronans inre värde. Vi skulle enligt herr Ohlin depreciera ibland och appreciera ibland, när vi hotades av deflation respektive inflation, såvida dessa företeelser voro av ett visst procentuellt minimivärde så att säga. Herr Ohlin medgav emellertid själv, att detta inte var någon programpunkt, som kunde genomföras nu. Tiden är icke lämplig, men herr Ohlin sade, att den kunde bli lämpligare. Detta är en sak, som jag på intet sätt vill bestrida.

Sammanfattningsvis kan jag inte dölja för mig själv, att min spända förväntan inför herr Ohlins program säkade väldigt samman. Jag gjorde närmast den reflexionen, att berget födde — — — ja, vad födde berget? Jo, några små vita möss. Detta var ungefär **det intryck jag fick**, och kvar står egentligen bara en sak, om vilken det skulle kunna föreligga en aktuell meningsskiljaktighet mellan regeringen och oppositionen. Jag syftar på frågan om penningpolitiken.

Valuta- och penningpolitiken.

Jag skall strax komma in på detta, men innan jag gör det, vill jag ha ett litet samtal med herr Hjalmarson om sparsamhetskapitlet. Under de senaste åren har högern excellerat i att vara sparsamhetsvänlig. Jag förstår mycket väl, att man nu från högerns sida klamrar sig fast vid denna tanke för att man skall kunna få behålla en liten gloria av sparsamhetsvänlighet. Därför har man varit mycket intresserad av vad det skulle bli av herr Wärns besparingsförslag. Herr Hjalmarson har också varit mycket angelägen att tala om, hur många gånger högern ställt sig bakom herr Wärn, och i dag talade han om, att man nu från högerns sida kommer att stödja ett av herr Wärns förslag i fråga om anslaget till jordbrukets rationalisering.

Jag säger ingenting om detta — det är klart att det kan vara delade meningar om den saken. Men det kan det vara på många punkter. Jag fäster bara uppmärksamheten på att när det gällde frågan om att minska de statliga avlöningsanslagen med tre procent, blev det en principreservation från högern i statsutskottet. Om vi hinna med det i kväll, komma vi ju att behandla nionde huvudtiteln. Där finns det en rad meningsskiljaktigheter mellan högern och regeringen. Jag frågar bara: Befinner sig högern där på den prutande linjen eller på den ökande linjen? Högern befinner sig på den ökande linjen även beträffande flera punkter, där regeringen endast delvis har följt herr Wärn.

Jag menar, att herr Hjalmarsons och hans partis renlärighet inför herr Wärns förslag kanske inte är så mycket att skryta med. Jag tror att det vore allra klokast av herr Hjalmarson att inte försöka ställa sig på någon särskild sparsamhetspedestal, ty handlingarna komma ändå att visa det som är naturligt, nämligen att en sak är högern med om att spara på, en annan sak vill den alls inte spara på. Det är

så när det gäller sparsamhet att alla vilja att yxan skall gå, men alla vilja skona sina egna träd. Och så är det med högern också.

De skiljaktigheter mellan regeringen å ena sidan och högern och folkpartiet å andra sidan, som vi alltså komma fram till i denna diskussion i vad den avser det aktuella läget, gälla kreditpolitiken och penningpolitiken. Jag har fattat saken så, att man från båda dessa partiers sida inte har någonting emot att man driver en penningpolitik, som medvetet leder till en räntehöjning. Beträffande den fråga, som vi egentligen nu skulle diskutera men som vi inte bry oss så mycket om, nämligen bankoutskottets dechargebetänkande, ha reservanterna en enda anmärkning av någon betydelse, och det är, att riksbankens politik under 1950 lett till en ökning av likviditeten på penningmarknaden. Jag tillåter mig att som inledning till mitt resonemang om penningpolitiken se en liten smula på reservationerna och underlaget för reservationerna i detta avseende.

När man kommit och sagt att riksbanken under 1950 starkt har ökat marknadens likviditet, har man framför allt fäst blickarna på årets fjärde kvartal. Tar man det isolerat, får man fram icke så små siffror. Det har därför invänts mot denna anmärkning, att det här rör sig om något som på sitt sätt är en säsongföreteelse. Det brukar alltid vara ett starkt behov av låne-medel för statens räkning under årets sista kvartal. Vill man tränga till grunden av denna företeelse finner man, att den egentligen hänger samman med den nya uppbördsreformen. Det är nämligen så, att vi under fjärde kvartalet visserligen ha en skatteuppbörds-termin, men vi ha samtidigt — och det är den enda gången på året det sammanfaller — en termin för utbetalning av kommunmedel. Dessa sammanträffande omständigheter leda till att staten under fjärde kvartalet har ett osed-

Valuta- och penningpolitiken.

vanligt stort upplåningsbehov. Men samtidigt veta vi ju också alla, att det inför julhelgen är en stark påfrestning på penningmarknaden och att marknadens likviditet då sjunker. Det är alltså då en högst olämplig tid för staten att låna pengar. Om nu staten skall fylla sitt behov av pengar under fjärde kvartalet och skall göra det genom att gå ut i marknaden och låna, betyder det att man med denna statsupplåning skulle pressa marknaden vid den mest ogynnsamma tidpunkten och att man skulle skapa ett ränteläge, som hänförde sig till den mest ogynnsamma tidpunkten under året. Och jag får väl ändå fråga, om man kan säga att det är en rimlig anordning att göra så.

Jag skulle för min del vilja varna för att man plockar ut korta tidsperioder och använder dem såsom åskådningmateriel för att belysa penningpolitiken. Då kan det gå som det gick för en bankdirektör, som publicerade en artikel i Stockholmspressen den 28 februari, där han hänvisade till att det rådde en särskilt stor penningriklighet i bankerna. Likviditeten var alldeles för stor enligt hans förmenande, och det gällde för riksbanken att gripa in för att minska denna likviditet. Men hur hade nu likviditeten kommit till? Jo, helt enkelt därigenom att folk vid den tidpunkten samlade pengar i bankerna för att ha medel att betala de skatter, som förföllo till betalning den 6 mars och veckan därefter. Och eftersom vi i år för det första ha fått höjd uttagningsprocent för källskatten, för det andra ha trängt samman betalningen av restskatt till fyra månader och för det tredje haft en nominell inkomststegring, gällde det en skatteuppbörd av sällsynt stora mått. Det kom därför också att samlas ovanligt mycket pengar i bankerna.

Nå, hur blev det sedan i bankerna, när skatten var betald? Ja, jag har roat mig med att göra en jämförelse. Den 7 mars, alltså vid skatteterminens början,

hade affärsbankerna sammanlagt på checkräkning i riksbanken, om jag drar ifrån den lagenliga kassareserven, 328 miljoner disponibla, vilket naturligtvis är en icke obetydlig summa. Men den 15 mars fanns det inte något överskott. Det var tvärtom så, att det var ett underskott i affärsbankernas lagenliga kassareserver på i det närmaste 30 miljoner kronor. Det var ingen likviditet, det var bristande likviditet! Den 22 mars var bristen lika stor, och den 31 mars hade visserligen bladet vänt sig en smula, men hela överskottet utöver den lagenliga kassareserven var 37 miljoner kronor. Man skulle alltså ingripa från riksbankens sida med anledning av en likviditet som var alldeles tillfällig och med den påföljd att åtgärderna kanske skulle drabba när marknaden var ytterligt stram. Ty det är den i dag. Det finns ingen särskilt stor likviditet på penningmarknaden. Den är stram.

Av detta skulle jag bara vilja dra ett par praktiska konklusioner. För det första frågar jag mig, eftersom jag ingalunda tycker att allt här är bra som det är: Finns det ingen som helst möjlighet att så planera statens uppträdande som låntagare, att detta uppträdande mer kan verka säsongutjämnande än tvärtom? För det andra ställer jag den mera allmänna frågan, om det inte över huvud taget är möjligt att så planera penningpolitiken och kreditpolitiken, att man skulle kunna mer än nu utjämna säsongvariationerna. Detta betraktar jag som en praktisk uppgift, och jag tycker nog, att man från statsmakternas sida, från regeringens och från riksdagens verks, riksbankens och riksgäldskontorets, sida skulle överväga, om man inte på det sättet kan komma fram till någon förbättring.

Det är ingalunda så, att de former under vilka staten skall föra sin kreditpolitik äro färdiga och att de äro de bästa möjliga; där fordras det mycket övervägande, innan man kommer fram

Valuta- och penningpolitiken.

till en något så när effektiv organisation. Det råder inga delade meningar om att vi böra försöka hålla penningmarknaden så stram, att det inte uppkommer några inflationstendenser. Men sedan är det en öppen fråga, hur långt man vill gå, hur stor stramhet man vill skapa och om man vill skapa en stramhet, som direkt siktar på en räntestegring.

Jag vet ju, att både herr Hjalmarson och herr Ohlin värja sig. Herr Hjalmarson säger, att han ingalunda vill ha någon räntestegring — han vill ha en rörlig ränta. Jag tror att han tillade, att om man vill ha en rörlig ränta just nu, måste man räkna med en ränta som är rörlig uppåt.

Herr Ohlin har en annan teori — det är ju den som finns i folkpartiets reservation — nämligen att man skulle höja den korta räntan, räntan på skattkamarväxlar, och med tillhjälp av denna räntehöjning locka bort från affärsbankerna och till riksbanken en del av företagens överskottsmedel. På det sättet skulle man strama åt marknaden och få vinstmedlen steriliserade.

Jag tror inte att det ligger någonting i denna tanke. För det första är det nämligen så, att en höjning av den korta räntan leder till i första hand en stegring av den medellånga räntan och därefter till en stegring av den långa räntan. Det kan inte hjälpas, det blir på det sättet, och det hade vi ju en livlig erfarenhet av under förra året, när vi experimenterade med en ränteglidning, om jag så får säga. Då fingo vi ju se hur marknaden inställde sig och hur räntan på de korta lånen fortplantade sig över till de långa lånen.

Detta är det ena. Det andra jag skulle vilja säga är, att det inte går att locka över några pengar från affärsbankerna till riksbanken genom en höjning av räntan på skattkamarväxlar. Om det gjorde det, skulle det väl ha haft någon verkan att riksbanken i höstas höjde denna korta ränta med 1 procent,

så att den nu är 2 procent för tremånaders skattkamarväxlar och 2,2 procent för femmånaders. Men det kom inga pengar. Och låt oss gärna gå upp till $2\frac{1}{2}$ procent — det kommer ändå inga pengar. Ty bankerna komma att göra allt vad de kunna för att behålla pengarna, och så höja de räntan och det blir en saxning av räntorna, så att det slutliga resultatet inte blir någonting annat än en räntestegring.

Herr Hjalmarson hade ju den uppfattningen att det egentligen är så enkelt detta med räntepolitiken. Det är bara att tillkalla några experter och låta dem sätta sig ned och utreda saken, och så är det hela klart. Herr Hjalmarson anförde något citat av ett uttalande som gjorts i Amerika. Ja, jag tror nog att det finns ekonomer i Amerika liksom här som ha denna mening. I Amerika är man bara litet mera återhållsam i sina ränteändringar än här. Och det där med att experter plötsligt skulle bli överens är nog ändå en utopisk tanke. Jag bara erinrar om att Dagens Nyheter för någon tid sedan hade en rundabordskonferens av ekonomiska experter. På morgonen läste jag en stor rubrik: »Enhällig uppfattning om krafttag mot inflationen» eller någonting sådant. Kanske det var »full enighet» man hade skrivit. Och jag tänkte: Aj, aj, nu ha de äntligen hittat Columbi ägg. Men när man sedan läste vad som stod under rubriken fann man, att den enda sak de voro eniga om var, att det skulle tagas krafttag. Men de voro fullkomligt oeniga om vari krafttagen skulle bestå. Och jag befarar, herr Hjalmarson, att en sådan där expertutredning skulle komma att leda till ungefär samma resultat.

Är det inte litet underligt att man på detta sätt så att säga medvetet eftersträvar att få en höjd ränta? Vad är nu räntestegring för någonting? Ja, ibland får man den uppfattningen — och det fick man inte minst när man här lyssnade till herr Hjalmarson — att räntestegring är något slags magisk process,

Valuta- och penningpolitiken.

som leder till enbart gynnsamma resultat, så att allting blir bra liksom av sig självt. Men vad är räntestegring? Räntestegring är en kostnadsstegring precis som t. ex. elskatten. Jag kan inte förstå herrarna när ni ha den meningen, att en indirekt skatt leder till prisstegringar, som befrämja inflationen, men att en räntestegring, som medför höjda hyreskostnader och höjda byggnadskostnader, inte har någon inverkan på inflationen. Och ändå tror jag att jag kan säga, att $\frac{1}{2}$ procents räntestegring betyder ungefär tre gånger så mycket i höjt levnadskostnadsindex som elskatten enbart när det gäller hyreskostnaderna. Det är väl lika bra att säga, att man vill vinna en åtstramning genom räntestegringen, ty om människorna skola betala högre hyror, få de mindre pengar över att betala annat med. Om byggnadskostnaderna bli större, blir det också höjda omkostnader, som leda till att folk inte får pengar över till någonting annat. Det är ju i grund och botten så det är, och det finns ingen mening i att hölja in räntestegringen i några magiska slöjor.

Jag skulle vilja fråga: Varför är denna metod till kostnadsstegring så mycket bättre än andra? Det finns faktiskt skäl som kunna anföras för att den är sämre. Ty det är ju så, att om vi höja elkraftspriset genom en skatt eller om vi höja någon indirekt skatt eller lägga på en ny sådan, t. ex. en investerings-skatt, så kunna vi något så när beräkna vilka följderna bli. Men det är mycket, mycket svårare att genomskåda verkningarna av en räntestegring.

Nu är det alldeles självklart, att eftersom jag inte drar mig för att föreslå höjda indirekta skatter, kan jag inte vara någon principiell motståndare i och för sig mot en rörlig ränta. Jag menar bara, att man måste välja mellan olika medel och ta hänsyn till olika omständigheter. Jag har kommit till den uppfattningen, att en räntestegring i dagens läge icke är nödvändig — i alla

fall är det inte säkert att den är det. Jag menar nämligen, att det för närvarande inte bara är så, att det i vår samhällsekonomi finns krafter, som driva mot prisstegring. Det finns också krafter, som verka åtstramande och i hög grad åtstramande. Det är därför inte så alldeles säkert hurudan utvecklingen kommer att bli. Det är ju uppenbart, att byggnadskostnaderna komma att stiga med minst 20 procent. De främsta orsakerna äro prisstegringen på kol, på trä och på järn, men även de höjda lönerna spela sin roll. De som arbeta på byggnadsområdet ha på senaste tiden fått bevittna, att åtskilliga människor, som ha fått byggnadstillstånd, lämnat tillbaka sina tillstånd. Jag är inte alls säker på att detta är av den omfattningen att det blir någon minskning omedelbart i byggnadsverksamheten. Det kan hända att det finns tillräckligt många aspiranter för att man trots betänkligheter skall komma att fortsätta. Men man kan inte undgå att observera, att de stegade byggnadskostnaderna verka starkt åtstramande, och man kan verkligen på allvar fråga sig, om det är klokt att ovanpå denna kostnadsstegring även lägga en räntestegring. Kanske blir det droppen som kommer bägaren att rinna över och att man på det sättet skapar deflationistiska tendenser, som man inte vill ha.

Jag fäster uppmärksamheten på att när vi i lördags hade en liten debatt här i denna kammare förde herr Ohlin fram den uppfattningen, att prisutjämningsavgifterna, om det ville sig illa, kunde få en så starkt åtstramande verkan, att det rent av inte skulle gå för oss att styra utvecklingen. Det kan hända att herr Ohlin teoretiserade en smula där. Att prisutjämningsavgifterna ha åtstramande verkan ha vi hela tiden varit överens om — hur mycket är svårt att säga. Jag tar bara dessa två exempel för att visa, att det även finns mycket starkt åtstramande krafter i vår samhällsekonomi, och därför kanske

man skall vara litet försiktig, innan man går för långt härvidlag.

Denna min inställning — det vill jag understryka — hänför sig just till dagens läge. Jag menar att vi måste först se varthän priserna på grund av anpassningen egentligen gå. Vi måste avvakta den tid då avtalsrörelsen är färdig, och vi få samtidigt observera, hur det blir med de internationella priserna. Om dessa stabilisera sig på den höga nivå, där de nu äro, kan det hända att den politik som vi nu föra är alldeles tillräckligt åtstramande. Det finns oneligen vissa tecken som tyda på att en sådan stabilisering håller på att inträda. Däremot har jag inte den minsta förhoppning om att vi inom överskådlig tid skola få möta någon prissänkning.

Av dessa skäl anser jag att vi inte skola tillgripa en så hård åtstramning av penningmarknaden att den leder till en räntestegring. Det finns möjligheter att hålla penningmarknaden vid en viss stramhet ändå. Och som jag nämnde: den är stram i dag. Snarare gäller det kanske att försöka utjämna säsongvariationer än att göra en direkt minskning av likviditeten.

Hela tiden måste man emellertid ha klart i sikte, att det kan komma att bli en ytterligare prisstegring utomlands. Det kan hända att den internationella situationen »tjocknar till» igen, att det kommer en ny våg av prisstegringar, och en sådan skärpning av läget måste vi vara beredda att kunna möta. Från regeringens sida ha vi sedan länge övervägt vad vi skulle göra, för den händelse ett sådant skärpt läge inträder. I dessa överväganden ingå överläggningar med åtskilliga organisationer, och, som statsministern i lördags uttalade, regeringen har icke något emot att i dessa överläggningar också delta representanter för den politiska oppositionen. Men vi ha inte stannat vid detta utan vi ha också försökt överväga, vilka beredskapsåtgärder vi

Valuta- och penningpolitiken.

skulle kunna ha färdiga att tillgripa, om en sådan skärpning av läget inställer sig.

Det är här icke min mening att gå in på en diskussion av dessa frågor. De befinna sig nämligen på ett mycket förberedande stadium. Och jag vill bara säga att om händelsevis en tidning snappar upp att man inom finansdepartementet håller på att studera frågan om tvångssparande, så betyder inte det att det nödvändigtvis skall bli ett förslag om tvångssparande. Det är många ting som få tas i betraktande därvidlag. För det första får man ju undersöka om det över huvud taget är möjligt att finna en form för ett sådant sparande, som är rimlig och praktiskt genomförbar. För det andra måste utvecklingen tänkas få en alldeles särskild riktning för att en sådan åtgärd skulle vara av betydelse. Därför menar jag att det finns egentligen ingen anledning att skjuta fram denna tanke nu. Och jag vill säga till herr Ohlin att både han och jag få vara litet försiktiga. Jag är av naturen litet oförsiktig i mina uttalanden, men herr Ohlin — som ändå eftersträvar en helt annan försiktighet än jag — borde inte ställa sig i denna situation upprepade gånger. Jag påminner om vad herr Ohlin sade i remissdebatten förra hösten om investeringsskatten, då herr Ohlin så emfatiskt utropade, att denna så sönderskjutna skatt väl ändå aldrig skulle komma fram. Den kom fram, och om jag inte missminner mig röstade herr Ohlin i princip för den. Man skall aldrig säga aldrig, och det kan vara skäl i att man först ser efter vad saken verkligen gäller, innan man tar en definitiv ståndpunkt.

Jag nämnde nyss att vi från regeringens sida äro intresserade av överläggningar om de åtgärder på den ekonomiska politikens område som kunna behövas, ifall det skulle inträda en skärpning av den ekonomiska situationen. Det är alldeles klart att vi för vår del inte kunna ha något emot att herr

Valuta- och penningpolitiken.

Ohlins punkter där komma upp till diskussion. Jag är visserligen inte så övertygad om att de leda till så stora resultat. Det har dock gått så — som jag nämnde innan herr Ohlin hunnit in i kammaren — att det redan är sprickor i oppositionsunderlaget. Det tycks inte kunna bli enighet om *ett* av dessa väsentliga ting, och då är det ju möjligt att det också blir andra som det visar sig svårt att uppnå enighet om. Men varför skall man inte diskutera punkterna, det har jag för min del ingenting emot.

Jag slutar med att slå fast, att av det som här i dag har framkommit är det ingenting som kan sättas in för att bemästra den situation, varuti vi för närvarande befinna oss, som ligger utanför regeringens program, annat än i fråga om graden av stramhet på kreditmarknaden, spörsmålet om man skall sikta på en räntestegring eller ej. För min del har jag förklarat att på den punkten tror jag att den politik vi föra är tillräckligt restriktiv och att det skulle vara farligt att gå den andra vägen.

Herr Ohlin yttrade i sitt anförande i förmiddags, att var och en av hans punkter kunde te sig obetydlig men att det inte var verkan av var och en för sig som gav slutresultat utan den samlade verkan. Detsamma kan regeringen säga om sina ansträngningar för att bemästra situationen. De äro dock var för sig av en större verkningsgrad, såvitt jag kan finna, än de av herr Ohlin föreslagna åtgärderna. Ändå äro de var för sig kanske inte på något sätt avgörande, men sammantagna få de en verkan som jag tror ger den stramhet åt dagens läge, som är erforderlig för att förväntningarna om en fortsatt prisstegring icke skola komma att slå in.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Finansministerns anförande präglades av brist på vilja att gå in i saklig diskussion med oppositionen men däremot av en ganska uppenbar vilja att missförstå och snedvrída de

argument, som från oppositionens sida framförts. Jag beklagar den anda som präglade finansministerns inlägg. Jag tror nämligen inte att det är i den anda som man kan skapa förutsättningar för en sådan fruktbarande växelverkan mellan regering och opposition, som efterlystes i regeringsorganets ledare i går.

Finansministern framhöll att prisstegringens orsaker dels äro interna och dels sammanhännga med den senaste internationella utvecklingen. När det gäller den interna inflationsutvecklingen kan regeringen icke undandra sig sin del av ansvaret för intensiteten i densamma. För det första: man satte icke in en kreditåstramande politik tillräckligt tidigt och tillräckligt kraftigt. När devalveringen genomfördes krävdes en stram riksbankspolitik. Den genomfördes icke. För det andra: man förberedde icke den nya situationen genom att i god tid utarbets nya direktiv för priskontrollen trots att detta enhälligt hade krävts av prisdelegationen. För det tredje: man förberedde icke subventionernas avveckling utan nöjde sig med en serie improvisationer.

Finansministern säger att när han föreslagit olika former av indirekta skattehöjningar, så ha vi inte kunnat komma med förslag om något att sätta i stället. Och detta säger finansministern sedan man här från vår sida — jag talar nu närmast för mig själv — just har försökt att konkretisera finansministerns egen frågeställning och med utgångspunkt därifrån påvisa de alternativ, som äro möjliga att ställa upp gentemot finansministerns förslag. Det gäller att skaffa 200 miljoner kronor, har finansministern sagt, för en överbalansering. Vi ha sagt att detta kan åstadkommas också på en annan väg, genom minskning av statsutgifterna och genom en ökning av det enskilda sparandet. Jag har för min del pekat på en rad olika konkreta åtgärder för att nå detta resultat, åtgärder som kunna sät-

Valuta- och penningpolitiken.

tas in nu och som kunna få effekt redan under nästa budgetår.

Tror inte regeringen, att den kan under nästa budgetår åstadkomma den måttliga sänkning av statsutgifterna, respektive den måttliga ökning av det enskilda sparandet, som det här är fråga om, ja, då har regeringen enligt mitt sätt att se mycket ringa tro på möjligheten att överhuvud taget kunna förvärva människornas förtroende för sin politik.

Finansministern gycklar med att vi inom högern skulle ha företrätt sparsamhetskraven när det gäller statsförvaltningen. Finansministern sade att ett belysande exempel på hur vacklande vår ställning härvidlag är, vore vår ståndpunkt i diskussionen om treprocentsreduceringen av avlöningsanslaget. Det måtte ha undgått finansministern att högerpartiet i den frågan företrädde en hårdare sparsamhetslinje än majoriteten. Finansministern yttrade nyss att han av naturen är rätt oförsiktig med sina uttalanden, och jag kan här endast bekräfta detta hans eget omdöme. Den air av olympisk överlägsenhet, som finansministern insvepte sig i, var i detta fall sällsynt malplacerad.

När det gäller räntepolitiken var frågeställningen från vår sida följande. Vi ha sagt att räntepolitikens kostnader bli mindre betungande för allmänheten än regeringens linje. Det var denna fråga, herr finansminister, denna speciella fråga, som borde kunna utredas av några lämpliga experter.

Finansministern hävdade att mycket ogynnsamma verkningar skulle uppstå vid exempelvis en räntestegring med en halv procent. Det ligger då nära till hands att göra den frågan, om finansministern anser att dessa ogynnsamma verkningar nu ha inträtt som en följd av den räntehöjning på en halv procent som redan är genomförd. En annan sak är att man genom låsning av räntan har minskat den avsedda effekten.

Finansministern hävdade vidare den ganska häpnadsväckande uppfattningen, att det ur medborgarnas synpunkt inte finns någon avgörande skillnad mellan den av oss förordade penningpolitiken och den skattepolitik som han företräder. Herr finansminister, det är väl ändå så att när det gäller den åtstramande kreditpolitiken ha människorna möjlighet att själva välja, om de i det nya kostnadsläget vilja göra den ena eller den andra investeringen. Finansministern förbisåg att denna politik övar tryck nedåt på prisnivån, och han förbisåg att räntan icke bara är en kostnad utan också är en inkomst, inte för bankerna utan för spararna, försäkringstagarna, livräntetagarna, alla insättare på sparbank och andra, som i hög grad representera eftersatta grupper i samhället. Den skattepolitik som finansministern företräder slår där emot blint. Ingen kan undandra sig densamma. Den slår blint mot framför allt vissa samhällsgrupper, som ställas i strykklasse i förhållande till andra.

Riksbankens inflationsdrivande kreditpolitik kan icke mötas utan en rörlig ränta uppåt och nedåt. Jag har, herr finansminister, aldrig talat om rörlig ränta enbart uppåt. Den knapphet på pengar vid vissa tidpunkter, som finansministern berört, beror sannerligen icke på riksbankspolitiken utan sammanhänger med otillräckligt sparande, och det möter man icke genom kreditinflation utan genom åtgärder för att öka sparandet. Riksbankspengar kunna aldrig ersätta sparandet.

Herr HEDLUND i Rådom (kort genmäle): Herr talman! Jag tillät mig fråga finansministern om han kunde tala om för oss, varför den s. k. engångsförskjutningen tycks bli åtminstone 50 procent större än han siade om så nyligen som för ett par månader sedan. Jag kan inte säga att det svar som läm-

Valuta- och penningpolitiken.

nats var fullt upplysande. Stegringarna stämde, hette det, i fråga om subventionernas och de indirekta skatternas inverkan, och den internationella prisbildningen hade gått i sådan riktning, att priserna stigit något mera än beräknat. Sedan sadet det att inkomsterna och lönerna blivit högre än man tänkt sig men här ställer man frågan: KUNNA avvikelserna i finansministerns förutsägelser helt förklaras med den under 1951 inträffade mycket måttliga stegringen å utlandspriserna tillika med vad lönehöjningarna överskridit vad som beräknats?

Vidare frågade finansministern: Har man kunnat undgå dessa stegringar och vilken ståndpunkt skulle man ha intagit till frågan om fortsatta subventioner? Skulle man tillåtit en anpassning av prisnivån på det sätt som regeringen har gått in för? Ja, det är klart att man måste svara att den väg som regeringen har valt, att låta priserna slå igenom och ta engångshöjningar, uppenbarligen är den riktiga. Men vad man beklagar är att spådomarna inte gått i uppfyllelse, eller rättare sagt att finansministern tycks ha förutsatt en viss utveckling utan att ha tillräcklig grund för sin mening, så att han med fog kunde räkna med att den skulle hålla. Jag skulle inte ha framställt denna erinran om det varit så att denna 50-procentiga ökning av engångsinflationen till väsentlig del hade härrört av prisökningar ute i världen.

Men prisökningarna ha, efter vad finansministern själv säger i en av sina propositioner, icke pågått mer än några veckor in på 1951. I övrigt har det varit både prisökningar och prissänkningar och därigenom har naturligtvis en viss utjämning skett så att man endast för tiden fram till mitten av februari kan tala om prishöjningar utomlands.

Jag vill ingalunga göra gällande att inkomsttagare i allmänhet riskera att få vidkännas sänkt levnadsstandard i

detta sammanhang. Jag tror att det är alldeles riktigt som finansministern säger att somliga grupper komma ovanför strecket och andra under. Beträffande jordbrukarna är det så att de icke bara riskera en sänkt standard, utan de ha redan fått känning av denna genom de uppgörelser som hittills ha skett. Den ojämnhet i löneutveckling och inkomstutveckling som nu inträtt innebär, såvitt jag förstår, i sig själv ett frö till ytterligare inkomststegringar och kostnadsstegringar.

Finansministern säger att oppositionen finner de av regeringen föreslagna åtgärderna till inflationens hejdande otillräckliga. Det är ju sant, att detta från samtliga håll gjorts gällande. Från finansministerns sida sägs det att åtgärderna äro tillräckliga. Ja, här står påstående mot påstående. Utvecklingen hittills har, i varje fall såvitt jag kan se, gått i den riktningen att man torde kunna säga, att oppositionens uppgifter äro de som stått sig bäst.

Vad penningmarknaden beträffar framhåller finansministern, att den är redan mycket stram. Penningmarknaden är ju ett område där man måste vidtaga de mest energiska ingripanden för att över huvud taget komma till rätta med inflationen. Jag sammanställer emellertid detta uttalande om den strama penningmarknaden med ett uttalande av finansministern i el-propositionen på sidan 44, där han säger: »Utvecklingen på penning- och kapitalmarknaden kännetecknas av en förnyad ökning av bankernas kreditgivning under sista kvartalet i fjol, vilken tendens fortsatt under det nya året.» Sedan säger finansministern vidare, att det förefaller som om skärpningen av kassareservbestämmelserna och de mellan riksbanken och kreditinstituten träffade överenskommelserna om kreditåtstramning icke hade lett till något nämnvärt resultat. Hur går detta ihop med uttalandet om att penningmarknaden är mycket stram?

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Finansministern varnade för att använda korta perioder när man skulle betrakta de förändringar som inträffat i fråga om betalningsmedel. Jag är angelägen om att framhålla, att i vad avser folkpartiets reservation och vad jag yttrade i debatten måste det vara ett missförstånd från finansministerns sida, ty vi ha jämfört det sista kvartalet 1950 med det sista kvartalet 1949 och tagit den skillnad i fråga om stats-skuldens ökning som förelegat mellan dessa två kvartal. Under de två kvartalen måste ju alla andra förhållanden ha verkat ungefär lika.

Dessutom vill jag för mitt vidkommande i fråga om varningen mot att använda korta perioder som jämförelseobjekt säga, att jag för det första jämfört kalenderåren 1950 och 1949 och i det andra fallet jämfört tidpunkten den 31 mars 1951 med den 31 mars 1950.

Sedan vill jag slutligen göra ett litet påpekande. Finansministern säger, att räntehöjning innebär en kostnadsstegring. Det är riktigt. Men det är den lilla skillnaden, att den kostnadsstegring som drabbar penningen också innebär en värdestegring för penningen. Penningen är det som man skall köpa varor och tjänster med. I den mån man höjer värdemätaren på penningen, räntan, måste det ju innebära en stegring av penningens köpkraft. Av den kostnadsstegring som drabbar en vara eller en tjänst och den kostnadsstegring som drabbar penningen föredrar jag, under förutsättning att de äro kommensurabla, otvivelaktigt den kostnadsstegring som drabbar penningen.

Herr ÖHLIN (kort genmäle): Herr talman! Finansministern säger att penningmarknaden är ju redan åtstramad:

Valuta- och penningpolitiken.

affärsbankerna ha icke någon särskilt stor likviditet just nu. Men, herr finansminister, det gäller ju att skapa en *tillräcklig* stramhet, så att man får en begränsning av alla slag av investeringar utan hjälp av detaljregleringar och så att det ger ett väsentligt bidrag till brytande av överkonjunkturen. Finansministern har icke lyckats det allra ringaste göra klart, att den situation som föreligger i dag är av den arten. Det tarvas tydligen ytterligare stramhet för att man skall uppnå syftet att främja en sådan utveckling.

Sedan säger finansministern, mest överraskande av allt, att en räntestegring är också en kostnadsstegring och verkar på samma sätt som andra sådana stegringar; oppositionen vill tydligen att konsumenterna skola betala högre hyror och därför ha mindre pengar över för annat. Förlåt, herr finansminister, att jag uppriktigt säger, att detta är något av det tokigaste jag hört i räntediskussionerna hittills. Jag har varit med om många sådana de sista tre och ett halvt årtiondena.

Man kan för det första fråga: Varför tillät finansministern räntehöjningen från 3 till 3,5 procent, om den bara har sådana tråkiga verkningar? Den mindre kreditåtstramning, herr finansminister, som finns i dag, skulle näppeligen vara möjlig, om man bibehållit räntan vid 3 procent. Alltså, de gynnsamma verkningar av kreditåtstramningen, som finansministern själv åberopar, sammanhånga med den inträffade räntehöjningen. Men sedan säger finansministern plötsligt: Ovanför denna punkt vill jag icke gå vidare. Den ytterligare stramhet på kapitalmarknaden, som möjligen skulle kräva någon mindre räntehöjning därutöver — enligt min mening knappast så mycket som en halv procent därutöver — vill finansministern ej vara med om. Som jag sade i lördags tror jag att om prisutjämningsavgifterna fortsätta att tillräckligt länge inbetalas till riksgäldskontoret

Valuta- och penningpolitiken.

och finansministern står vid sitt ord att riksbanken icke skall köpa mera obligationer och skattkamarväxlar under den period sådana inbetalningar äga rum, så får finansministern stora svårigheter att hålla räntan vid denna nivå. Det kan hända att denna inbetalning icke fortsätter så länge. Men finansministern har nog varit oförsiktig genom sitt bragelöfte.

Det är icke räntestegringen som sådan man åsyftar, utan det är kreditåtstramningen som är det primära. All erfarenhet visar att kreditåtstramning verkar på investeringarna. Man får också därigenom en allmän återverkan på arbetsmarknaden. Dessutom få spararna en uppmuntran i den mån räntan stiger. Det är ingen tvekan att det blir sänkta levnadskostnader av en kreditåtstramning. Detta bekräftas av erfarenheten från många länder under de senaste 30 till 40 åren. Men jag undrar om finansministern kan göra sannolikt att han genom att lägga på nya eller höjda indirekta skatter sänker levnadskostnaderna. Nej, herr finansminister, den parallellen är sällsynt litet motiverad.

Herr Sköld säger att statsfinanserna böra icke verka inflationsdrivande. Nej, herr finansminister, men vi ha redan ett överskott! Enligt riksräkenskapsverkets färskaste siffror skulle detta överskott bli större än finansministern beräknade i förra veckan. Man får en bekräftelse på sin förmodan, att finansministern hållit sig i underkant för att icke få alltför svårt att lägga på nya skatter. Om man söker skapa ett ytterligare ökat budgetöverskott med sådana skattemetoder och i ett sådant läge, bör det avgörande vara att den efterföljande stegringen av levnadskostnaderna icke kan väntas leda till nya löne- och inkomstkrav samt därigenom ökad köpkraft i stället för minskad sådan. Eljest komma dessa skattehöjningar icke att verka på det sätt finansministern avser. Jag har emeller-

tid redan hört exempel på hur man vid avtalsförhandlingar motiverat nya lönekrav med att man väntar ökade skatter.

Finansministern säger att våra förslag skulle icke hjälpa därför att inte alla våra åtgärder kunde genomföras i dag. Om en person befinner sig vid mindre god hälsa, därför att han flera år levat oförsiktigt, samt går till läkare, undrar jag om det är berättigat att han till svar på läkarens ordinationer säger: Detta hjälper icke genast; en del av ordinationerna kan tillämpas först om några månader. Måste man inte ge vederbörande någon tid innan ordinationen kan hinna göra tillräcklig verkan? Regeringen har enligt herr Skölds egen utsago haft ungefär samma program sedan i höstas eller längre tillbaka. Utvecklingen har visat denna politiks otillräcklighet. Långt inne i fackförningskretsar reser man i dag krav på ytterligare och kompletterande åtgärder. Jag kan hänvisa till tidskriften Metallarbetaren, kanske till och med till herr Strands anförande i första kammaren i dag. Varför då icke diskutera i positiv anda, om icke möjligen något gott skulle kunna komma även från oppositionen och om icke möjligen den politik, som erfarenheten visat vara otillräcklig, behöver en komplettering? Jag undrar, herr finansminister, om det inte skulle vara klokare att förfara på det sättet i det allvarliga läge, vari vi nu befinna oss.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag vill bara till herr Hedlund säga, att han drog väl ändå en något för vidsträckt slutsats av min framställning om orsakerna till att prisstegringen har visat sig bli större än vad som beräknats. Jag är visserligen icke i stånd till att i dag giva en analys över de olika elementen i denna utveckling. Men att de stegrade utlandspriserna spela en betydande roll framgår ju av propositio-

nen nr 143. Vi få ändå ha klart för oss, att när vi gjorde finansplanen och när jag där återopade nationalbudgetdelegationens siffror, så var ju det siffror som kommit till i början av december, och vi kunde alltså icke taga hänsyn till de prisstegringar som inträffat efter den tiden. Men som jag nämnde i mitt anförande, prisstegringen fortsatte ju långt in i februari månad. Det står också i propositionen nr 143 följande: »De prisrörelser som hittills under året kunnat iakttagas utomlands tyda på att utvecklingen medfört kraftigare pris-höjningar än vad man för ett par månader sedan räknade med.»

Vad sedan gäller herr Hjalmarsons anförande skall jag börja med att genast erkänna, att jag får väl tro vad herr Hjalmarson säger: att högerns reservation om de tre procenten gick åt andra hållet mot vad jag antog. Den uppgift jag fått var alltså tydligen felaktig; det får jag medgiva. Det är alldeles riktigt, herr Hjalmarson. Det är ett exempel på min oförsiktighet.

Vad herr Hjalmarson i övrigt yttrade föranleder mig att göra några reflexioner. Det kom i början av repliken sprutande fram en rad anklagelser över regeringens uraktlåtenhetssynder. Jag ber om förlåtelse, men jag lyckades faktiskt icke fånga in dem alla. Men det föreföll som om en av dessa var att regeringen icke salt in en kreditåtstramning som förberedelse för övergången till fria avtalsrörelser. Jag skall icke fördjupa mig i det, men jag råder herr Hjalmarson att litet tänka över, hur stark kreditåtstramningen skulle behöva vara för att den skulle kunna få någon inverkan på lönerörelsen. Allt detta går nog bra att teoretiskt resonera om, men när man möter praktikens kalla luft blir det verkligen icke mycket kvar av det.

Sedan hade herr Hjalmarson ett uttalande, att de inkomster åt staten som jag hade tänkt erhålla genom el-skatten och fordonsskatten skulle man kunna åstadkomma genom att vidtaga åtgär-

Valuta- och penningpolitiken.

der för att minska statsutgifterna och öka det enskilda sparandet. Men jag fattar närmast att herr Hjalmarson menade, att det skulle vi göra nästa riksdag. Jag undrar om vi inte ändå här befinna oss inne i teoriernas luftiga värld. Jag frågar de ärade kammarledamöterna: Vilka möjligheter ha ni då att pruta ned statsutgifterna med 200 miljoner kronor? Jag tror inte att det är någon här som anser att detta skulle vara möjligt. Icke heller tror jag att det finns möjlighet att göra någonting så radikalt för att öka det frivilliga sparandet, att man skulle komma att få någon inverkan av det inom den närmaste tiden. Jag tror inte att detta är någon ersättning, herr Hjalmarson. Utan varje tvekan är det riktigt med ökandet av det frivilliga sparandet. Det är en också behaglig utväg, och jag skulle ingenting hellre önska än att den kunde realiseras. Men jag är samtidigt övertygad om att det tar lång tid innan man får fram en varaktig ökning. Därför kan det icke vara något alternativ.

I samband med vad jag nu sagt om statsutgifterna skulle jag kanske säga ett ord också till herr Ohlin i detta avseende. Vi veta ju att han anser, att överbalanseringen är tillräckligt stor. Jag har i början av mitt anförande nyss sagt, att jag vet ju att oppositionen anser att regeringens budgetpolitik är närmast för hård och att där behöver faktiskt icke något mera göras utan där kan man pruta. Där har jag egentligen ingenting att diskutera. Jag konstaterar faktum, och herr Ohlin har bestyrkt det här. Men jag skulle bara vilja säga, att riksräkenskapsverkets i dag offentliggjorda siffror mana icke till någon optimism. De upptaga en ökning av 600 miljoner kronor i jämförelse med statsverkspropositionen. Utav detta var 150 miljoner kronor elskatt och fordonsskatt och 200 miljoner återverkningar av investeringsskatten. Då återstår det för inkomstskatten

Valuta- och penningpolitiken.

en höjning med 250 miljoner, vilket såvitt jag förstår är 50 miljoner mindre än vad jag räknat med i propositionen nr 143. Jag är nu icke säker på att jag fattade radioutsändningen om detta så klart att jag kan säga att det är riktigt, men jag tror det. Jag fann icke någon tröst i ett penningöverskott utan blev närmast fundersam över att det stannat vid en så låg siffra. Jag tror icke att dessa siffror göra det möjligt att komma med ytterligare argument för att avstå från att giva staten inkomster.

Låt mig sedan komma över till frågan om räntehöjningen. Jag vill då först börja med att säga, att herr Ohlin slog ju egentligen in öppna dörrar, när han betraktade det jag sade som något av det tokigaste han hört. Det får i så fall vara tokigt. Det beror kanske på att det icke stämmer med den nationalekonomiska läroboken. Men jag tror att i det praktiska livet stämmer det tämligen bra. Jag vill nämligen fästa uppmärksamheten på att jag har icke sagt, att en räntestegring a priori är något som icke skall ske. Jag sade uttryckligen i mitt anförande, att om jag kan lägga fram förslag om höjda indirekta skatter, kan jag icke säga att det är omöjligt att tillgripa en räntehöjning. Vad jag gjorde var att jag jämförde dessa två ting och fann, att deras verkan var i praktiken tämligen ensartad. Det ena ville man, det andra ville man icke. Därtill fogade jag, att jag i dagens läge icke ansåg det vara behövt eller nyttigt att tillgripa en räntestegring. Jag har med detta icke sagt någonting om vad som kan komma att behöva göras i en annan situation än den vi i dag ha för ögonen.

Herr Hjalmarson hade ju den teorien att en räntestegring var mindre betungande. Jag tror icke att det är så. Den kan vara mindre betungande för den ene och mera betungande för den andre, om man ser till människorna. Jag ser bort från detta. Han frågade då, om den halva procent, varmed räntan stigit,

icke gjort någon verkan. Jo, det har den visst. Visst har den gjort verkan. Och, herr Ohlin, när herr Ohlin säger, att han hört talas om att man redan vid löneförhandlingar från arbetarhåll säger, att man vill ha mera kompensation därför att skatterna komma att stiga, kan jag berätta för herr Ohlin, att det är många som sagt, att de måste ha mera kompensation, ty i höst komma hyrorna att stiga, delvis på grund av den räntestegring som redan inträtt. Där blir också verkan precis på samma sätt; det blir på det sättet likvärdigt. Men nu är det ju så att denna kreditåstramning och räntestegring ha en magisk verkan, som ligger så över allt mänskligt förstånd. Det är väl ingenting att göra åt det. Jag är bara en smula fundersam i fråga om hur mycket det skall till för att kreditåstramningen skall kunna skapa prisstegring eller verka på löne marknaden. Sänk priserna på jordbrukets produkter, herr Ohlin, med räntesänkning — jag undrar hur det går ihop med teorien. Det går nog inte ihop. Att sänka handelsmarginalen med räntesänkning — det kan hända att det i och för sig i ett eller annat fall tillfälligtvis kan ha den verkan, men i det stora hela tror jag det inte i nuvarande läge. Det skall en ofantlig kreditåstramning till för att den skall verka på löne marknaden. Jag tror att det skulle behövas en så pass kraftig kreditåstramning att vi åka av mitten på herr Ohlins väg och hamna i deflationsdiket. Jag tror inte det är praktiskt genomförbart; det är nog ingen som på allvar tror detta.

Jag vill sluta med att säga några ord om herr Ohlins uttalande, att när en läkare ger en ordination skall man inte begära att medicinen skall verka ögonblickligen, det tar sin tid. Detta tillämpar herr Ohlin på sina rekommendationer. Jag skulle då bara vilja fråga: Fordrar inte rättvisan, herr Ohlin, att också vår medicin får verka någon tid, innan man bedömer resultatet? Ty det

Valuta- och penningpolitiken.

är uppenbart att sådana åtgärder, som vi äro tvingade att vidta, det må vara räntestegringar, det må vara kreditåtstramningar och indirekta skatter av olika slag eller indragning av exportvinster, inte verka de alla på en gång. Det tar sin tid innan deras samlade verkan blir så stor att den märks. Detta är alldeles riktigt, och därför tror jag att den politik regeringen för kommer att visa sig ge den åtstramning som i dag är nödvändig.

Men jag kommer tillbaka till de förslag, som här äro framförda i den mån de äro så att säga nya och inte innebära något sådant som priskontroll. Den vilja vi ha kvar. Byggnadsregleringen få vi också ha kvar. Men elskatten skall avslås. Jag menar att sådana punkter äro ingenting att diskutera, ty de ge ingenting nytt åt diskussionen. Andra av de av herr Ohlin framförda punkterna kunna inte genomföras i detta nu, utan därtill krävs lång tid. Den rätta tidpunkten att diskutera dem är när vi skola hålla de överläggningar, som vi så smått kommit överens om. Jag har för min del ingenting alls emot att delta i sådana diskussioner, och jag brukar aldrig gå till dem med några fastlåsta meningar, där inga argument skulle kunna verka på mig. Jag hoppas bara, att om vi få till stånd sådana diskussioner, man även på andra sidan skall låta argumenten verka.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Jag skall be att få besvara herr Skölds inlägg om räntepolitiken med att återge ett kort uttalande i tidsskriften Vi, som enligt mitt förmenande innehåller ett av de bästa argumenten för den ståndpunkt jag företräder. Det heter där: »De prisstegringar som nu slå igenom till följd av subventionsbortfallet, de internationella prisstegringarna och höjningen av lönenivån ha preliminärt och mycket grovt beräknats motsvara en 7-procentig höjning av lev-

nadskostnaderna. Om man — kraftigt tilltaget — räknar med att räntestegringen genomsnittligt betyder 5 procent på hyrorna och att 20 procent av inkomsterna gå till hyra, skulle räntestegringen innebära att levnadskostnaderna höjas med 1 procent. Nu ta vi alltså med en gång en mycket kraftig höjning av levnadskostnaderna — efter att under många år med näbbar och klor ha värjt oss mot en ganska begränsad stegring som skulle ha fallit på bostäderna, men som skulle ha gett oss bättre förutsättningar att effektivt skydda penningvärdet. En låg ränta är visserligen något mycket önskvärt — men inte en fastlåst ränta!»

Finansministern framhöll, att talet om att man skulle gjort kreditåtstramningen 1950 var ingenting att fästa sig vid. Det betyder att finansministern anser, att riksbanksledningens rekommendation efter devalveringen var tomma ord, som ingenting hade att betyda.

Det är inte så, herr Sköld, att jag sagt, att vi på en gång skulle spara 200 miljoner kronor på statsutgifterna. Det kan inte begäras, att jag i detalj skall upprepa vad jag tidigare sagt, jag vill bara här i all vördsamhet erinra om att min frågeställning var en helt annan. Jag sade: Låt oss sikta på att sänka statsutgifterna nästa år med 50 miljoner kronor och att öka det enskilda sparandet med 150 miljoner. Finansministern säger att detta inte kan genomföras nu. Jag vill svara herr Sköld, att det inte är svårare att genomföra detta än att genomföra det samlade regeringsprogram mot inflationen, av vilket vi hittills bara sett vissa fragment.

Till sist skulle jag, herr talman, om inte finansministern och kammaren ta illa upp, vilja belysa finansministerns attityd, genom att återge en anekdot. När jag satt i bänken och hörde herr Skölds inlägg kom jag nämligen ihåg en liten historia, som en kammarkamrat berättade för någon tid sedan. Det var så att en major hade festat om en natt,

Valuta- och penningpolitiken.

och morgonen därpå beordrade han kalfaktorn att ta fram hästen för en uppiggande ritt. Kalfaktorn ledde fram hästen. Döm om hans förvåning... (Herr TALMANNEN gav här varsel om att tiden för avgivande av kort genmäle snart var till ända.) Ja, herr talman, jag skall be att få återkomma med historiens fortsättning i en följande replik.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Finansministern använde ett litet försiktigt tal om räntestegringen: den kunde tänkas någon gång i framtiden. Hur rimmar denna ståndpunkt med hans hårda kritik av räntestegring och tal om dess olämplighet?

Den som läser finansministerns spekulationer måste vidare fråga: Varpå grundar sig hans optimism att utvecklingen hittills varit så gynnsam att man inte behöver ytterligare kreditåtstramning? Det är inte räntestegringen, jag upprepar det, som sådan som är det väsentliga utan främst den strama penningtillgången, som verkar återhållande på investeringarna.

Nu säger finansministern: Hur får man sänka priser på livsmedel och sänkta marginaler i detaljhandeln genom kreditåtstramning? Jo, herr finansminister, på handelsmarginalen verkar, skulle jag tro, kreditåtstramningen ganska snabbt i en hel del branscher. Och i den mån kreditåtstramningen lyckas att tillsammans med andra medel bryta överkonjunkturen och skapa en annan atmosfär med större försiktighet, kommer den att inverka på själva inkomstbildningen och med vårt system på lång sikt även på jordbrukspriserna.

Det behövs en kraftig räntehöjning och kreditåtstramning för att få effekt, och då komma vi att åka från den ena sidan, inflationsdiket där vi nu befinna oss, till den andra sidan, sade finansministern. Men varför det? Har finansministern med ett enda ord motiverat, att om man går i det ena diket, man inte bör ta gräftag för att komma nå-

gorlunda mitt upp på vägen? När jag rekommenderar det påstår finansministern, att det bär över till diket på andra sidan. Jag svarar finansministern, att vi under de närmaste månaderna böra göra allt vad vi kunna för att komma upp mitt på vägen. Påståendet att åtgärder i det avseendet med nödvändighet skola föra oss över på andra sidan har finansministern icke kunnat med ett enda ord motivera.

Vad beträffar finansministerns påstående att han ensam representerar praktikens kalla luft vill jag säga, att inom svenskt näringsliv är det en bestämt övervägande uppfattning, att kreditåtstramningen verkar på det sätt som oppositionen här hävdar. Vi kunna också hänvisa till konjunkturinstitutets chef och andra nationalekonomer som ha samma mening. Jag tror inte att finansministern har vare sig praktikens män eller nationalekonomerna på sin sida. Det förefaller som om finansministern vore nöjd med att ha herr Sköld på sin sida.

Beträffande budgetpolitiken vill jag säga, att vår kritik går ut på att de indirekta skattehöjningarna äro feltänkta, ty de leda till kostnadsstegringar, höjda löneanspråk och en höjning av köpkraften i stället för en minskning.

Skall inte regeringens medicin få tid att verka lika väl som oppositionens, frågar finansministern. Jo, herr finansminister, men den medicinen har redan haft ganska lång tid på sig att verka. Det ser inte ut som om den medicinen vore tillräcklig eller lämplig.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Det hade inte varit så stor anledning för mig att nu ta till orda, men jag är nödsakad att göra det för att herr Hjalmarson skall bli i tillfälle att berätta slutet på sin historia. Till herr Hjalmarson skulle jag bara vilja säga, att när han läste en bit ur tidskriften Vi så gav han därvidlag upplysningen att en ränte-

Valuta- och penningpolitiken.

stegring med en halv procent skulle kunna göra en procent på levnadskostnaderna. Jag tror att det var litet högt beräknat. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att el-skatten gör ungefär 0,2 procent, och därmed har ju herr Hjalmarson hjälpt mig visa, att den uppgift jag givit var riktig.

Sedan skulle jag vilja säga herr Hjalmarson, då han här gör gällande, att jag på något sätt skulle ha riktat mig emot riksbanksfullmäktiges beslut om penningpolitiken förra sommaren och argumenterat emot det, att jag ju i verkligheten var med därpå. Men det är ju inte det vi tala om nu utan om den skärpning herr Hjalmarson här vill genomföra. Och i det sammanhanget skulle jag vilja säga till herr Ohlin, som tror att man skall kunna med tillhjälp av en kreditåtstramning skapa ett annat läge på arbetsmarknaden, att det skulle man då göra vid en tidpunkt när vi ha ytterligt svårt att skaffa de varor vi behöva, när vi leva i en säljarnas marknad och där detta tillstånd beror inte på våra egna inre förhållanden utan på en internationell konjunktur. I det läget tror herr Ohlin, att det skall vara möjligt att genom en kreditåtstramning bryta överkonjunkturen. Tydligen måste detta innebära att man skapar någon brist på arbetstillfällen för att det skall vara möjligt att få en annan balans på arbetsmarknaden. Jag menar att herr Ohlin kunde ha rätt, om det gällt ett Sverige, som låg isolerat för sig självt utan påverkan utifrån. Men nog verkar det bra utopiskt på mig, när herr Ohlin tror att i det internationella läge vi nu ha det skulle vara möjligt att komma fram till dessa långtgående verkningar med tillhjälp av en kreditåtstramning. Jag vet väl att man på många håll inom näringslivet har den uppfattningen, att man borde ha en stramare kreditpolitik och att det framför allt borde bli en räntestegring. Men jag tror inte att det finns många människor som dela herr Ohlins upp-

fattning om de vidunderliga ting man därmed skulle kunna lyckas åstadkomma. Det är klart att man kan med kreditåtstramning och räntehöjning åstadkomma något på samma sätt som vi kunna åstadkomma genom de åtgärder vi vidta. Vi kunna på det sättet förhindra att överkonjunkturen slår sönder vår balans. Men att vi skulle ha makt att fullständigt omkasta de ekonomiska förhållandena i landet — jag tror inte det behövs någon särskild överläggning för att göra klart att det inte går.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! Finansministern tillhöll för en stund sedan en ärad ledamot av kammaren, att man aldrig skall säga aldrig. Jag skulle i all vördsamhet till finansministern vilja säga: Man skall aldrig säga engångsinflation. Kammarens ledamöter ha nog observerat, att finansministern i debatten i dag inte använt ordet engångsinflation, vilket jag väl kan förstå, och inte heller ordet kedje-reaktion — vilket dock var så gångbart för kort tid sedan — vilket jag också förstår. Finansministern har brukat ett helt annat ord — i viss utsträckning kan jag också förstå detta — finansministern har nämligen i dag använt ordet anpassning. Termen är av en helt annan och mera elastisk karaktär än dess föregångare och sålunda mera relevant till det flytande läge, vari vi nu befinna oss.

Finansministern har ju här företett en till det yttre vad vi kunna kalla munter uppsyn. Han har intagit en för att citera herr Hjalmarson olympisk attityd, men jag tror inte så många här i kammaren låta dupera sig av denna attityd, ty den verkliga sanningen är naturligtvis, att finansministern i grund och botten är djupt bekymrad över den nuvarande situationen. Finansministern kan ju inte ha underlåtit att konstatera den djupa oro, som i dagens läge är

Valuta- och penningpolitiken.

till finnas inte minst bland våra löntagare. Han framhöll ju själv i sitt anförande, att situationen inte är som han sade »rolig». Ingen avundas heller finansministern hans uppgift. Finansministern jagas, skulle man kunna säga, av inflationens vargar. Hur handlar finansministern i den situationen? Jo, han tillämpar den klassiska metoden att kasta till de förföljande vargarna ett köttstycke då och ett köttstycke då. Ena dagen heter det skärpt konsumtionsbeskattning och andra dagen investerings-skatt. Den tredje dagen heter det elskatt och den fjärde dagen fördubblad fordonskatt o. s. v. Men är det alldeles säkert att man lugnar inflationens odjur med sådana medel? Hittills har det ju närmast ansetts vara ett axiom, att man genom en stark överbeskattning och därmed följande överbalansering av budgeten har möjligheter att hålla de inflationistiska krafterna i schack. Det har varit närmast något av ett majestätsbrott att ifrågasätta riktigheten av en sådan tes. Men på sistone vill det förefalla som om en viss tveksamhet håller på att utbreda sig i ganska vida kretsar om det är möjligt att med sådana medel hålla de inflationistiska krafterna stången.

Här är det fråga om, kan man kanske säga, ett tvångssparande. Man vill genom denna överbeskattning undandraga konsumenterna vissa belopp och därigenom minska trycket på den förefintliga varumängden. Men är detta möjligt? Finansministern själv är säkert medveten om hurusom på sistone, exempelvis i Förenta staterna, en allt starkare opinion tagit sig det uttrycket, att man tvivlar på möjligheten att bemästra inflationen genom höga skatter. Fastmera har man där numera kommit fram till den uppfattningen, att en sådan överbeskattning i sig själv kan bli inflationistisk, alltså klart motverka sitt eget syfte. Det är inte alldeles omöjligt att även vi här komma att göra samma beklagliga erfarenhet.

Här har i debatten redan flera gånger skymtat den uppfattningen, att en sådan överbeskattning ger anledning till ökade lönekrav, och ökade lönekrav ge anledning till höjda priser o. s. v., alltså den vanliga inflationsskruven. Men man kan även angiva andra effekter av en överbeskattning. Man behöver bara peka på överbeskattningens förödande verkningar för sparandet. En av de största olägenheterna i dagens läge, som ju ingen bestrider, är att sparandet är för litet i förhållande till exempelvis investeringsbehovet. Men varför är sparandet för litet? En av anledningarna är naturligtvis överbeskattningen. Jag vill inte säga att den är den enda anledningen till detta beklagliga förhållande, men att det är en av anledningarna tror jag vi kunna vara överens om.

Jag har nu den meningen, att det inte skulle skada att man till ett allvarligt övervägande tog upp detta problem, som märkligt nog inte mera ingående dryftats här i dag. Ty förhåller det sig så, att denna överbeskattning och den därav följande överbalanseringen av budgeten inte har den inflationsbekämpande effekt, man tidigare hade trott att den hade, då tjänar det ju inte mycket till att driva den metoden.

Många människor tyckas egendomligt nog mena, att »inflationen spelar inte mig så förfärligt stor roll i och för sig». »Jag tillhör en mycket stark organisation.» »Den är så stark och har ett så betydande inflytande, att vi alltid kunna hålla oss i nivå med prisuppgången.» Är detta resonemang bärande på lång sikt? Enligt min mening icke.

I och för sig är det — tycker jag — rätt meningslöst att endast sträva efter att ständigt hålla sig i nivå med prisuppgången, ty en sådan strävan skulle ju aldrig kunna leda till någon standardhöjning. Kan man inte uppnå mer än att hålla sig i nivå med prisuppgången, blir det i allmänhet intet utrymme för sparande, och utan sparande är det omöjligt att få till stånd någon

Valuta- och penningpolitiken.

reell ökning av levnadsstandarden. Alla känna till den enastående ekonomiska utveckling, som ägt rum i vårt land under det senaste halvsekle. Alla veta vi också hurusom den i hög grad grundats på en mycket omfattande kapitalbildning, som i sin tur förutsatt en hög sparvilja hos den enskilde medborgaren. Men underminerar man genom en överbeskattning denna sparvilja, blir effekten naturligtvis försämrade förutsättningar för produktiva investeringar och därmed för det fortsatta ekonomiska framåtskridandet. Konsekvensen av inflationsutvecklingen måste därför bli, att den fulla sysselsättningen och det skenbara välbåndet måste köpas till priset av en uppbromsning av den ekonomiska utvecklingen på längre sikt. Då bli även de lidande som nu tro, att de kunna skydda sig mot inflationen genom att de tillhöra särskilt muskelstarka organisationer.

I diskussionen här i dag har även något litet skymtat frågan om den svenska kronans yttre värde. Det är naturligtvis djärvt av en lekman att uttala sig i denna svårbedömda angelägenhet, men en sak är väl även för en lekman uppenbar, och det är att en uppskrivning av den svenska kronans värde naturligtvis måste påverka våra exportförutsättningar, vilket också för övrigt redan här har påpekats. En sådan åtgärd skulle omedelbart, såvitt jag kan se, försvåra våra möjligheter att konkurrera på världsmarknaden.

Nu kanske någon säger: Spelar det så stor roll? Våra exportörer ha ju för närvarande så gyllene tider, att de gott skulle kunna tåla detta! Ja, kan man vara så alldeles säker på den saken? Redan nu ha vi kraftiga exportavgifter på skogsindustriens produkter. Inte alla exportörer skära guld med täljkniv. Det finns åtskilliga företag, som ligga vid eller i närheten av marginalen och vilkas nuvarande förtjänster inte äro större än att de nätt och jämnt stimulera till fortsatt drift. Antag att man

skriver upp kronan. Därmed följer en motsvarande inkomstminskning för stora delar av den svenska exportnäringsringen. En inkomstminskning på låt mig säga 20 procent skulle, såvitt jag förstår, utan minsta tvekan skära bort en ganska avsevärd del av vår nuvarande export.

Man skulle i det sammanhanget kunna tänka på exempelvis verkstadsindustrien, en industri, där man av allt att döma har icke obetydliga expansionsmöjligheter. Enbart en blygsam höjning av priset på verkstadsprodukter kan föra denna exportindustri i farozonen, eftersom de svenska priserna redan nu i åtskilliga fall ligga högre än de utländska konkurrenternas.

En kronuppskrivning skulle således leda till minskad export, men med minskad export följer naturligtvis också en minskad tillförsel av främmande valuta. Med en minskad tillgång på främmande valutor följa minskade möjligheter till import. Enligt en sådan tankegång skulle alltså en kronuppskrivning i stället för att vara ett inflationsbekämpande medel verka i klart inflationsdrivande riktning.

Jag menar att överväganden av denna natur i varje fall måste leda till synnerlig försiktighet, när man uttalar sig i denna angelägenhet. Man får ju också tänka på att en kronuppskrivning skulle innebära ett allvarligt tryck på våra valutatilgångar. De äro ledsamt nog inte av den storleksordning, att de tåla ett sådant tryck.

Med detta vill jag naturligtvis inte ha sagt, att inte situationen möjligen kan så utveckla sig, att en kronuppskrivning får tagas under övervägande. Men jag har den bestämda meningen, att en sådan uppskrivning av kronans värde under inga förhållanden bör företagas som en isolerad åtgärd utan endast i kombination med en långt driven intern deflationspolitik. För övrigt är, som jag redan antytt, all möjlig försiktighet av nöden, när man talar i denna angelä-

Valuta- och penningpolitiken.

genhet, ty den är av den karaktär att den ytterligt lätt kan ge anledning till spekulativa tendenser hos marknaden.

Åtskilligt annat skulle måhända vara att säga i denna angelägenhet, men jag skall inte förlänga debatten. Jag skulle emellertid bara med anledning av ett uttalande av finansministern för en stund sedan vilja göra ett påpekande. Finansministern menade att de, som förordade någon ytterligare höjning av den korta räntan, alltså räntan på skattkammarväxlar, skulle vara försiktiga, när de gjorde detta, ty en sådan höjning av den korta räntan måste få följdverkningar för den medellånga och långa räntan. Men, herr talman, är detta utan vidare givet? Jag vill erinra om att den korta räntan har ökats med 100 procent. Finansministern talade ju själv om att räntan på fem månaders växlar är 2,2 procent, men inte har detta till följdverkan fått på långa vägar något motsvarande för vare sig den medellånga eller långa räntan. Jag tror att finansministern därvidlag har gjort sig skyldig till överord.

Här har också tidigare i dag talats om samförstånd, samverkan, gemensamma överläggningar i nuvarande bekymmersamma läge, och ingen skulle hellre än jag se att en sådan samverkan kunde komma till stånd. Jag tillät mig i all blygsamhet förorda en sådan, när vi för ett par veckor sedan diskuterade investeringsskatten, men jag måste nog säga, herr talman, och därmed skall jag sluta, att efter dagens debatt förefalla utsikterna till en sådan samverkan tills vidare vara skäligen obefintliga. Regeringen har nämligen genom de uttalanden, som kommit från statsrådsbänken, inte givit till känna någon särskilt het åstundan efter ett dylikt samarbete. Man vill av allt att döma, tills vidare i varje fall, vara sig själv nog och hoppas att någonting skall hända, som kan rättfärdiga en sådan politik. Jag är inte säker på att de förhoppningarna komma att gå i uppfyllelse.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Det vare mig fjärran att moralisera över det sätt, varpå denna dagordningspunkt har behandlats i denna diskussion. Jag tycker i alla fall att man skulle kanske försökt att i någon mån påminna om att det handlar om något annat än om det program, som man här har försökt att skissera från några håll. Jag vill i alla fall i huvudsak hålla mig till det som dagordningen gäller, nämligen bankoutskottets utlåtande om riksgäldskontorets och riksbankens förvaltning.

Det är ju en mycket försvunnen kritik som har utvecklats av både utskottet och reservanterna. Framför allt har man sorgfälligt sökt dölja att praktiskt taget alla de åtgärder, som man ändå försvunnen kritiserar, ha sin grund i det devalveringsbeslut, som fattades, formellt av riksbanken, i september 1949. Utskottet konstaterar i inlindad form:

1) att prisutvecklingen och dess tendens ha felbedömts av riksbanksledningen med allvarliga konsekvenser;

2) att stora förluster därigenom åsamkats det s. k. folkhushållet;

3) att devalveringen under 1950 skapat en så försämrad relation mellan import- och exportpriser, att man därigenom tappat ut eller låt mig säga skänkt bort det tidigare överskottet i handelsbalansen;

4) att 275 miljoner kronor av landets valutatillgångar ha försvunnit utan att en klar redovisning kan ges om orsaken, vilket jag tror också visar kapitalisternas möjligheter att laborera med den svenska valutan;

5) att detta utflöde har skett under den typiska exportsäsongen, när handelsinkomsterna regelbundet bruka överstiga utgifterna;

6) att inflationen, d. v. s. prisfördyringen, ytterligare förstärkes genom punktskatterna.

Det handlar om många hundratals miljoner kronor av det svenska folkets tillgångar, som på detta sätt runnit

Valuta- och penningpolitiken.

bort mellan fingrarna på de vise män, vilka som landets hushållare ha förvalt de penningvärdande uppgifterna.

Nu försöker utskottet lägga huvudansvaret för inflationen på de utrikespolitiska faktorerna. Utlåtandet innehåller så till vida något nytt att det denna gång har talats betydligt tystare om arbetslönerna och deras förmenta riskabla inverkan på penningvärdet. Det har däremot inte finansministern, som i sitt huvudanförande i dag räknade upp utom rustningskonjunkturen de fria förhandlingarna och, för att citera honom själv, den minskade ökningen av jordbruksproduktionen som anledningar till inflationen.

Orsaken till denna varsamhet från utskottets sida i denna fråga är, förefaller det mig, att utskottet utan att skriva ut detta inser, vilka inrikespolitiska faktorer som ha bestämt prisutvecklingen, och känner sig medansvarigt för dessa. Dessa faktorer ha ingenting med lönepolitiken att göra. Om jag uttrycker det kort: Det är den kapitalistiska spekulativen, det är monopolens utplundringspolitik, det är den amerikanska exploateringen, det är underlättandet av denna utplundringspolitik genom regeringens och riksdagens åtgärder. Devalveringen, sloandet av subventionerna, införandet av punktskatterna, priskontrollens inriktning, upprustningen både inom och utom landet, allt detta är också frukter av Marshallpolitiken, som det svenska folket nu får bärga in.

Denna politik, som man genomfört, är så mycket mera utmanande som den har genomförts i en tid av en utprägad högkonjunktur. I följd ökade produktionen fem procent, som tydligen var ren produktionsökning, medan utrikeshandeln ökade 23 procent. Jag tänkte när herr Hall var uppe i talarstolen och talade om inflationen 1915—1920, hur verklighetsfrämmande det är att göra dessa jämförelser, därför

att då var i alla fall grunden en varuknapphet, som kändes för alla, medan ju för närvarande motsatsen är fallet. Det är ingen brist på varor, och som jag redan sagt, den oerhörda produktionsökning som genomförts skulle skapat förutsättningar för en helt motsatt prisutveckling jämfört med den som har ägt rum, därest inte särskilda åtgärder hade vidtagits.

Dessa faktorer förbigå både utskottet och reservanterna i stort sett med tystnad. De gå som katten kring het gröt runt devalveringsbeslutet. Högerreservanterna nöja sig med att konstatera devalveringens inflatoriska konsekvenser. Folkpartireservationen beklagar att inflationens krafter inte tillätos utvecklas redan från hösten 1949 efter devalveringen. Men även reservanterna känna, som jag sagt, sitt medansvar för det fördärvbringande beslut, som devalveringsbeslutet var.

Sakläget är alltså att det är de medansvariga framför allt för devalveringsbeslutet som ha genomfört granskningen av riksbankens verksamhet. Det svenska folket, som får svida för de grövsta misstag och felspekulationer, har inte haft någon talan, när det gällt att genomföra denna granskning.

Den Sköldska s. k. engångsinflationen har inte bara utlöst oro och förbittring hos folket. Denna debatt har vittnat om att även spekulanterna i denna inflation ha börjat fundera över om situationen kan bemästras innan en social kris utbryter. Ur denna synpunkt har det varit ganska intressant att lyssna till de recept, som ha givits i denna debatt, för hur man skall kunna komma till rätta med svårigheterna.

Det är alldeles särskilt anmärkningsvärt att finansministern gång på gång i dagens debatt uttryckligen varnat för och värjt sig mot åtgärder, som han har förmenat skulle leda till en deflation, d. v. s. till prissänkningar. Han

Valuta- och penningpolitiken.

ser i prissänkningar tydligen det största hotet mot den politik, som han nu håller på att genomföra och som karakteriseras av dyrtid för det svenska folket. Folkpartiets ledare har ju här presenterat ett program. Jag tror att detta program nog i många punkter inte skiljer sig väsentligt från det program som regeringen genomför, men å andra sidan fanns det i detta program något av allt för alla. Ett snabbplock visar att folkpartiet enligt herr Ohlins framställning var både motståndare till devalveringsbeslutet hösten 1949 och anhängare av att en devalvering med 10 procent skulle ha genomförts redan 1948 och en devalvering med 10 procent, eller vad det nu var, 1949. Herr Ohlin har anmält här, att han och hans parti äro mot lönestopp, och samtidigt kommer han med förslag som avse att hindra arbetarnas löneaktioner. Han har begärt åtgärder för att få bort överkonjunkturen, som han kallar det, men samtidigt begär han att det skall vidtas åtgärder mot sådant som verkar produktionsbegränsande. Han uttalar sig för låg ränta, men samtidigt talar han om att man skall skapa brist på pengar genom räntehöjningar. Han vill ha full och god sysselsättning, men samtidigt säger han att vi måste ha bort den nuvarande låga arbetslösheten, eftersom denna är ett hinder för strävandena att åstadkomma normala förhållanden.

Herr Hedlund i Rådomb har också tagit upp denna fråga om att man måste vidta åtgärder mot överkonjunkturen. Ingen av herrarna är närvarande, men jag vill i alla fall ställa frågan: Vad menar man med överkonjunkturen? Tycker man att det produceras för mycket här i landet, och i så fall: av vad produceras det för mycket? Såvitt jag kan förstå borde det väl även från herrarnas synpunkt vara önskvärt att produktionen går för fullt och att den ökar så som skedde under föregående år och säkerligen kommer att ske även

under detta år. Vad är detta tal om överkonjunktur annat än en tom meningslös klyshea utan sakligt innehåll? Nå, kanske man finner något sakligt innehåll, om man binder ihop det med talet om att åtgärder måste vidtas mot den överfulla sysselsättningen. Det är ju ingen tvekan om att knappheten på arbetskraft är till nytta för arbetarna. Den ger dem en större möjlighet att hävda sina lönekrav. Under det senaste året, då arbetslöshetssiffrorna nådde bottenrekord, var arbetslösheten ingen gång lägre än 2 procent. Det är bottenrekord hittills i hela vår moderna historia. Det var emellertid bara någon enstaka månad man kom ned till 2 procent, och det innebär i alla fall bortåt 25 000 arbetslösa.

Det är inte annat än jag kan förstå ett uttryck för grov cynism att tala om att man måste hålla en större arbetslöshet än den som vi ha, som ändå torde röra sig kring 30 000 å 40 000 i genomsnitt per år, för att det hela skall fungera på bättre sätt, d. v. s. för att man skall kunna hålla arbetslönerna nere. Det är det som ligger bakom talet om åtgärder mot denna överfulla sysselsättning. Herr Hjalmarson kallade det som nu har skett för planhushållning. Om man vill göra en konst i alla fakta kan man naturligtvis använda ett sådant uttryck om denna anarki, denna fullständiga brist på plan och brist på verkligt allvarlig benägenhet från regeringens sida att ingripa mot spekulanternas fullständigt planlösa och av kortsiktiga profitintressen bestämda åtgärder. Det är icke på grund av en planhushållning utan på grund av brist på planhushållning, på grund av att man sprungit ifrån det program, som väl ännu officiellt skall vara regeringsprogrammet, nämligen arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som vi nu, ett av världens relativt rikaste länder, befinna oss mitt i en inflationskris.

När nu storfinsansens partier kräva regeringsskifte eller åtminstone finans-

Valuta- och penningpolitiken.

ministerns huvud på ett fat, kan jag inte uppfatta det som någonting annat än ett försök att skaffa syndabockar för den politik som de själva ha framdrivit. Den varning, som finansministern har givit i dag mot åtgärder som kunde verka i deflationistisk, d. v. s. prissänkande riktning, visa ju en förvånansvärd öppenhet, som i och för sig skulle vara aktningvärd, om man inte tyckte att det från regeringens synpunkt är dumt att inför hela folket verkligen tillstå de mot folket riktade åtgärder som man har genomfört. I lördags förklarade statsministern i ett föredrag att regeringen förfogar över alla nödiga medel för att hindra inflationen. Det har nu inte framgått så klart av finansministerns tal i dag, men alldeles oavsett om han hade sagt detsamma måste man mot ett sådant uttalande ställa den oerhörda prisstegring, som genomfördes inom loppet av några månader och som man ännu inte ser något slut på. Förfogar regeringen över medlen att göra slut på inflationen, varför ingriper då inte regeringen, varför sätter den inte till dessa medel, varför låter man det rulla vidare?

Regeringen har genom devalveringen minskat kronans köpkraft gentemot dollarn med närmare 50 procent. Regeringen har vidtagit en serie åtgärder för att driva upp priserna, åtgärder som sänka massornas reallöner, som utplundra småspararna och som beröva de sociala reformerna en stor del av deras värde, och den tycker visst att allting är i sin ordning. Jag kan därav bara draga den slutsatsen, att de fria avtalsförhandlingarna, som man gjorde så stor affär av under föregående valrörelse när man hade övervunnit krisen, åsyftade inte alls att höja massornas reallöner och att ge massorna något i utbyte av den våldsamma högkonjunkturen. Jag måste tvärtom betrakta det hela som en raffinerad metod att sänka reallönerna och försämra existensvillkoren för folkets breda lager. Vem kan

vinna på den politiken? Naturligtvis kapitalisterna.

Nu kommer man i alla fall inte ifrån, och det har på sitt sätt också präglat denna debatt, att en starkt växande del av folket nu frågar sig, hur man skall få slut på dyrtiden. Om riksbanksledningen ville tillmötesgå detta önskemål skulle den kunna göra det genom att exempelvis verka för att extraprofiterna på exporten indras och användas för att nedbringa priserna på importen och att priskontrollen blir ett effektivt organ som ingriper mot prisstegringarna och pressar ned monopolpriserna. Det finns en hel rad andra åtgärder som regeringen skulle kunna genomföra, om den verkligen ville ingripa mot prisstegringen. Det har klart framgått av dagens debatt, och det är väl ett slags behållning fastän den ju är ganska makaber, att det icke finns en vilja att nu hejda prisstegringarna och än mindre att eftersträva prissänkningar.

För vår del finna vi, herr talman, bankoutskottets vaga och ursäktande skrivsätt oantagbart. Själva utlåtandet handlar väl i dess yrkande främst om den rent tekniska skötseln av riksbanken och riksgäldskontoret. Dessa åtgärder av politisk innebörd kunna väl inte utan vidare ställas som proposition i ett utlåtande om riksbankens förvaltning, men man kan väl inte stillatigande gå förbi dem. För att markera den ståndpunkt som vi ha i huvudfrågorna ber jag, herr talman, att få föreslå, att i bankoutskottets utlåtande nr 5 på sidan 10 följande stycke måtte tillföras utskottets motivering efter det stycke som slutar med orden »belastningar svarande sedelreserv.»:

»Devalveringsbeslutet, som avsåg att med monetära medel åstadkomma en prissänkning för att på de svenska konsumenternas bekostnad upprätthålla de höga exportvinsterna, har stegrat inflationens verkningar, inom landet varit dess direkta drivkraft och åstadkommit de största skador för folket. Den ytter-

Valuta- och penningpolitiken.

ligare uppskrivning av dollarvärdet, som devalveringen inneburit, har för vårt lands del försämrat utbytet av handeln med dollarområdet och underlättat ett valutautflöde i spekulations-syfte, som riksbanken inte i tid ingripit mot. Den av riksbanksledningen inledda räntehöjningspolitiken har ytterligare ökat inflationens skadeverkningar för folket. Riksdagen understryker vikten av att dessa konsekvenser beaktas vid utformningen av riksbankens kommande beslut, så att denna serie av missgrepp och felbedömningar inte upprepas och får ändå mera ödeläggande konsekvenser.»

Herr BRACONIER: Herr talman! Att jag tar till orda så sent under debatten beror främst på att jag inte vill låta ett yttrande stå oemotsagt som finansministern fällde i en replik till herr Hjalmarson angående den amerikanska räntepolitiken. Finansministern gjorde därvid gällande, att Amerika har fört en lågräntepolitik, och det är alldeles riktigt, men i höstas ändrade man på de korta räntesatserna. För närvarande förs i Förenta staterna en utomordentligt livlig diskussion, om inte de inflationstendenser som ha kommit fram i Förenta staterna just varit förorsakade av lågräntepolitiken. Finansministern sade oupphörligt och raljant att det resonemang som har förts fram om räntans betydelse kan jämföras med nationalekonomiska läroböcker, och det skulle alltså inte det praktiska livets folk kunna acceptera.

Jag kan hänvisa till en artikel nyligen i Ekonomisk Revy, av vilken man uppenbarligen får den uppfattningen att man inom vida kretsar i USA anser, att det är lågräntepolitiken som i väsentlig grad har drivit fram inflationstendenserna. Och hur går det med möjligheterna att bevara penningvärdet under full sysselsättning, varom finansministern har bebådadt en utredning, om

man skall koppla bort räntan som medel? I Tiden ha LO:s ekonomer uttalat att man för att hejda inflationen måste laborera med utomordentligt låga företagsvinster och hela tiden ha höga skatter och dessutom en sträng priskontroll. Om man vid utredandet av sambandet mellan den fulla sysselsättningen och penningvärdets bevarande under alla förhållanden skall följa dylika resonemang om hur man skall stoppa inflationen, bör det klart sägas ifrån till svenska folket, att man inte tänker vidta någon förändring i räntepolitiken och att man inte har något annat medel än de höga skatternas politik och en priskontroll, som ju i vissa avseenden verkar hämmande på den svenska produktionen. Det skulle inte vara svårt att citera långa stycken ur artiklar i Tiden, den socialdemokratiska tidskriften, där man har visat, att priskontrollen har verkat produktivitetshämmande.

Med tanke på den utredning som Förenta Nationerna redan ha gjort av frågan om den fulla sysselsättningen och penningvärdets bevarande var det intressant att få höra, att finansministern av allt att döma fränsäger sig möjligheten att använda räntan. Nu säger herr Hall, att det är en myt att räntan kan användas som medel att hindra inflationen. Jag undrar om det finns någon nationalekonom i hela världen som kan säga, att räntan har spelat ut sin roll. Nej, i själva verket är ju den debatt som föres i Amerika om räntepolitiken just ett bevis för att man inte kan argumentera så som finansministern gjorde.

Jag tycker det vore ytterligt önskvärt att man snart finge till stånd denna utredning om penningvärdets sammanhang med den fulla sysselsättningen och om vilka medel regeringen i längden har att hindra inflationstendenser utan mycket starkt ingripande regleringsåtgärder. Om man över huvud taget vill skapa förutsättningar för ett fritt samhälle med frihet för arbetsmarknadens

Motioner om undantag från tillämpningen av bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik för transport av sockerbeter och betmassa.

parter, tror jag inte man kan resonera som herr Hall om att räntans betydelse är en myt, utan räntepolitiken och kreditpolitiken över huvud måste utgöra en beståndsdel i en verkligt effektiv kamp mot inflationstendenser. Ju förr denna utredning kommer till stånd dess bättre, så att man också får en teoretisk grundval för de åtgärder som man anser böra komma till stånd. Det är för övrigt egendomligt att finansministern vid flera tillfällen talar så föraktfullt om de teoretiska läroböckerna. Vad är avsikten med denna utredning om penningvärdet och den fulla sysselsättningen om inte att teoretikerna skola framföra alternativ för hur man skall kunna hindra en inflation. Finns det då någon teoretiker eller praktisk människa som kan säga, att vi kunna lyckas hindra inflationen om vi utan vidare avkoppla räntan? Särskilt med tanke på att finansministern har bebådadt en sådan utredning tycker jag det är egendomligt och oklokt, att han så binder sig i räntefrågan. När det skall tillsättas en utredning, kan man inte, om man vill vara konsekvent, såsom herr Hall kategoriskt göra gällande, att talet om räntans inverkan på inflationen är en myt. Ett sådant resonemang tycker jag är farligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den Ewerlöfska reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o godkännande av utskottets yttrande i den föredragna punkten; 2:o godkännande av det yttrande, som föreslagits i den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen; 3:o godkännande av det yttrande, som föreslagits i den av herr Söderquist m. fl. avgivna reservationen; samt 4:o bifall till det av herr Hagberg i Luleå under överläggningen framställda yrkandet; och fattade kammararen beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

Härefter lades punkten till handlingarna.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.

Föredrogs vart efter annat:

bankoutskottets utlåtande nr 6, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckta motioner om utredning rörande ändrade lagbestämmelser angående arrestlokaler; och nr 15, i anledning av väckta motioner om införande av lagregler rörande sätet för tillfälligt omhändertagande av sjuka personer samt av barn och ungdom.

Kammararen biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Motioner om undantag från tillämpningen av bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik för transporter av sockerbeter och betmassa.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om undantag från tillämpningen av bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik för transporter av sockerbeter och betmassa.

Andra lagutskottet hade till behandling förhaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 34 i första kammararen av herr *Persson. Ivar, m. fl.* samt nr 19 i andra kammararen av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära, att

Motioner om undantag från tillämpningen av bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik för transport av sockerbetor och betmassa.

från tillämpningen av bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik enligt kungl. förordningen den 25 oktober 1940 måtte, utöver vad som nu gäller beträffande transporter av mjölk, mejeriprodukter, ägg samt slaktdjur, även undantagas transport av sockerbetor och betmassa».

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner I: 34 och II: 19 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville från tillämpningen av bestämmelserna om yrkesmässig trafik enligt förenämnda förordning den 25 oktober 1940 undantaga även transporter av sockerbetor och betmassa.

Reservation hade avgivits av herrar *Norman, Forslund, Nils Elowsson, Hellbacken*, fru *Nordgren* och herr *Nilsson* i Göteborg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner I: 34 och II: 19 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; därvid yttrade:

Herr *CARLSSON* i Bakeröd: Herr talman! Den föreliggande frågan är ju egentligen inte någon stor fråga. Men det saknar säkerligen inte betydelse för de odlare och de trakter det här gäller, att de transporter som behandlas i motionen kunna ordnas på ett tillfredsställande sätt.

Såväl i den nu föreliggande motionen som i yttranden från järnvägsstyrelsen och från Svenska järnvägsföreningen över en liknande motion 1940 framhålles det, att betkampanjen är begränsad till en ganska kort tid, nämligen sex till åtta veckor. Eftersom de bilar som stå till förfogande under denna tid icke räcka till, är det ganska naturligt att vissa transportsvårigheter uppstå. Väderleksförhållandena kunna ju också bidra till att leveranserna försvåras och även ta längre tid i anspråk än eljest skulle vara fallet. För att avhjälpa

dessa svårigheter ha motionärerna och utskottsmajoriteten visat på den möjligheten, att mjölkbilarna skulle få användas för dessa transporter, när de äro lediga, och att en jordbrukare som har egen lastbil skulle kunna få transportera betor och betmassa för annan jordbrukares räkning.

Det är ganska naturligt att de trafikföretag som ha hörts i denna fråga ha avstyrkt förslaget, då man ju måste förutsätta, att de icke gärna vilja tillstyrka någon konkurrens. Därför avstyrka de konsekvent varje förslag som på något sätt kan medföra konkurrens. En sådan inställning från trafikbilägarnas sida bör emellertid inte få vara avgörande när det gäller att ordna en så pass viktig trafikfråga som det här gäller. Jag tycker därför att reservanternas inställning är en liten smula underlig.

Jag är givetvis medveten om att man — såsom det framhållits i reservationen — hos länsstyrelserna kan söka särskilt tillstånd för transporter av detta slag. Men det tar ju sin tid att erhålla sådant tillstånd, och man kanske inte så långt i förväg har möjligheter att säga när dessa transporter skola ske. I varje fall medför ju detta förfaringsätt extra besvär såväl för länsstyrelserna som för den enskilde bilägaren. Man har ju inte heller någon garanti för att länsstyrelserna bevilja sådant tillstånd. Det finns faktiskt exempel på att ansökningar om sådana tillstånd icke blivit bifallna.

Med den begränsade räckvidd som den föreslagna åtgärden har torde ingens rätt trädas för nära, om utskottets förslag bifallas. Då första kammaren nu har godkänt detta förslag, så hoppas jag, att andra kammaren kommer att göra på samma sätt. Jag ber därför, herr talman, att endast med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *NILSSON* i Göteborg: Herr talman! Det spørsmål, som framföres i den motion, som behandlas i detta ut-

Motioner om undantag från tillämpningen av bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik för transport av sockerbeter och betmassa.

skottsutlåtande, har ju varit föremål för riksdagens behandling flera gånger, senast 1940 i sammanhang med att riksdagen handlade förslaget till förordning om yrkesmässig trafik. I motionen har inte alls framlagts något bevis för behovet av en förändring i denna förordning. Motionen innehåller bara allmänna påståenden om behovet av motorfordon vid betkampanjerna och de besvärigheter som föreligga för betodlarna att få sina transporter utförda. Det är ju ganska förklarligt, att det vid sådana tillfällen uppstår en efterfrågan på fordon, men denna är säkerligen inte av den omfattning att den ger anledning till att slå sönder gällande bestämmelser på detta område. Jag föreställer mig att om behov av en förändring hade varit för handen, så skulle jordbrukets organisationer inte ha hållit sig så tysta som de gjort i detta sammanhang, och deras uttalanden skulle säkerligen ha varit refererade i motiveringen till förevarande motion. Hade det här gällt ett verkligt påtagligt behov, skulle förvisso helt andra toner använts från jordbrukets organisationer än vad nu är fallet.

När vi 1940 behandlade förslaget till förordning om yrkesmässig trafik, hade en motion med samma framställning som göres i den förevarande motionen varit på remiss till olika instanser, däribland länsstyrelserna i Malmöhus och Kristianstads län. Länsstyrelsen i Malmöhus län konstaterade då, att ett verkligt behov av en sådan bestämmelse inte förelåg. I det från länsstyrelsen i Kristianstads län inkomna remissvaret ifrågasattes, huruvida det skulle vara rimligt att göra en sådan förändring med hänsyn till det intrång som detta skulle medföra i trafikbilägarnas försörjningsmöjligheter. Vidare förhåller det sig ju på det sättet, att länsstyrelserna vid förefallande behov kunna lämna särskilt tillstånd för utnyttjande av bilar för transport av heter och bet-

massa. Det ökade behovet av transportfordon i detta sammanhang kan sålunda tillgodoses genom länsstyrelsernas och i andra hand genom biltrafiknämndernas möjligheter att lämna dispens från gällande bestämmelser i förekommande fall.

Jag skall inte utveckla de ytterligare skäl, som ligga till grund för reservanternas ståndpunktstagande i denna fråga, utan jag skall helt kort, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen.

Herr HANSSON i Skegrie: Herr talman! Jag vill konstatera, att den siste ärade talaren i likhet med vad som skett i reservationen gjorde sig skyldig till ett missförstånd, när han ger denna fråga mycket större proportioner än den egentligen har. Det är i grund och botten en ganska obetydlig angelägenhet. Det gäller ingenting annat än att de bilar, för vilka man nu kan få tillfälliga körtillstånd utfärdade för transport av mjölk, mejeriprodukter, ägg och slaktdjur, under den tid de stå oanvända skola få användas till bettransporter. Det är ett så litet antal bilar det här gäller, att det inte på något sätt kan bli tal om vare sig att man, såsom den ärade talaren sade, slår sönder den gällande förordningen eller på något sätt utövar en kännbar konkurrens med den yrkesmässiga trafiken.

När den föregående ärade talaren säger, att det här endast är fråga om allmänna påståenden från motionärernas sida och att jordbrukets organisationer borde ha hållit sig framme, så vill jag säga till herr Nilsson i Göteborg, att de som skrivit under denna motion ju själva äro betodlare och medlemmar av vederbörande organisationer. Jag skulle tro att vi ganska väl känna till vad som rör sig inom dessa organisationer och vilka behov som finnas. Det är väl inte heller nödvändigt att de förslag som framläggas i riksdagen alltid skola

Motioner om undantag från tillämpningen av bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik för transport av sockerbeter och betmassa.

komma ifrån organisationerna. Då skulle vi som sitta här alltid behöva vända oss till en organisation, innan vi kunde föra fram en motion här i riksdagen. Så brukar det ju ändå inte gå till, utan vi bruka ju gå den väg, som vi här valt, nämligen att vi föra fram de frågor det gäller och att våra framställningar sedan remitteras till organisationerna för yttrande.

Den motion, som framfördes 1940 — alltså för tio år sedan — remitterades till Sveriges betodlares centralförening, där den fick ett mycket välvilligt mottagande. Man sade att det var synnerligen nödvändigt att den ifrågasatta utvidgningen av körrättigheterna kom till stånd. Jag beklagar att utskottet inte denna gång kostat på sig en ny remiss, eftersom de remissyttranden som datera sig från 1940 i dagens läge äro ohjälpligt föråldrade. De yttranden, som då avgavs av exempelvis järnvägsstyrelsen och Svenska järnvägsföreningen äga inte alls någon tillämpning den dag som i dag är, emedan man ifrån järnvägarnas sida nu har gått in på en rakt motsatt politik än den man förfäktade i detta remissyttrande. Järnvägarna ha ju själva gått in för lastbilstrafik, trots att man har sina järnvägsvagnar stående oanvända. Även sockerfabrikerna uppmuntra numera betodlarna att intransportera betorna direkt till fabriken i stället för att anlita järnvägen. Detta sker ju med statens goda minne, eftersom staten lämnar bidrag till de fasta kostnaderna beträffande sockerproduktionen. Det måste väl under sådana förhållanden även anses vara fullt tidsenligt att den i motionen ifrågasatta utvidgningen kommer till stånd.

Jag vill understryka, att reservanterna inte ha bestritt, att det under den tid betkampanjen pågår kan finnas en toppbelastning, för vilken man inte har transportresurser tillgängliga. Reservanterna hänvisa då till möjligheten att tillgodose behovet av lastbilar genom

att hos vederbörande länsstyrelse begära tillfälligt körstillstånd. Men om man läser de båda länsstyrelsernas uttalande från 1940 finner man ju, att dessa länsstyrelser äro ganska njuggt inställda när det gäller att lämna sådana tillstånd. Vi få nog räkna med att den vägen inte är särskilt framkomlig. Det kan ju också nu lämnas exempel på att bilägare som sökt sådana tillstånd fått sina ansökningar avslagna. Detta har skett trots att det ur betodlingens synpunkt hade varit i hög grad önskvärt att sådana tillstånd meddelats. Dessutom få vi räkna med att ingivandet av en sådan ansökan jämte prövningen därav kommer att bli en mycket tidsödande och omständlig procedur, bland annat emedan det kommer att bli nödvändigt att göra en undersökning på ort och ställe.

Nu kan det emellertid inträffa — och det inträffar mycket ofta — att behovet av sådana tillfälliga transportmöjligheter kommer mycket oförberett. Det kan hända att den som skulle ha skött om transportererna insjuknat och betodlaren står där utan möjlighet att transportera bort sina betor. I sådana fall hade det varit en hjälp för honom om de bilar som stå oanvända under denna tid hade kunnat få anlitas. Det kan också inträffa att genom dåligt väder upptagningen av betor måste uppskjutas så mycket, att det blir nödvändigt att för skörden av betorna insätta all tillgänglig arbetskraft, alltså även den som var avsedd att användas för transportererna. Reservanterna stödjå sig sålunda på 1940 års remissvar. Det är emellertid att observera, att det då rådde helt andra förhållanden beträffande arbetskraftstillgången inom betodlingen. Det var på den tiden mycket lättare att skaffa ersättare för utebliven arbetskraft. Då fanns det också möjligheter för en mindre betodlare — och det är dessa som det här gäller — att få hjälp av en granne att med hästfordon forsla

Motioner om undantag från tillämpningen av bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik för transport av sockerbetor och betmassa.

bort sina betor. Denna möjlighet finns i allmänhet inte numera, därför att man har gått ifrån hästtransporterna och i stället gått in för traktortågen, och med sådana får man inte bistå en granne utan att ha särskilt körtillstånd. Vi motionärer mena sålunda, att om dessa mindre betodlare skola vara hänvisade till den yrkesmässiga trafiken, ha de många gånger ganska små möjligheter att kunna få sina betor borttransporterade.

Vi höra också observera att vi i vårt land i fråga om sockerförsörjningen bedriva en politik, som syftar till att få fram största möjliga sockerbetsodling. Sockerbetorna ha fått en prissättning, varigenom vi direkt försöka att locka betodlarna till så stor odling som möjligt, trots att vi få sätta i mycket starkt tvivelsmål, om det finns arbetskraft till en så stor odling som vi anse böra komma till stånd. En ständig propaganda äger rum bland betodlarna för att få dem att öka betodlingen. Den ökning av betodlingen, som vi söka åstadkomma, kan påräknas först och främst ifrån de mindre betodlarna, emedan dessa själva disponera över den erforderliga arbetskraften. Det kan ju också sägas, att det ur sockerförsörjningens synpunkt är bäst om ökningen kan ske bland de mindre betodlarna. Men om en sådan ökning skall kunna åstadkommas, måste det i många fall vara på det sättet, att transporten av betorna överlämnas åt andra under det att betodlarna själva ägna sin arbetskraft åt betskörden.

Jag ber, herr talman, att få understryka, att det problem vi i denna motion tagit upp är ett rent praktiskt problem och att tidsutvecklingen pekar på att det bör lösas på det sätt som vi i vår motion ha anvisat. Liksom det är nödvändigt att leverera mjölk, kött och ägg under en viss tid efter det att varan är leveransfärdig får man nog säga att detsamma även gäller bettransporterna.

Dessa äro ju egentligen ännu mera tidsbundna än de leveranser, för vilka vi redan beviljat undantag från den yrkesmässiga trafiken. Motionärerna syfta sålunda till — jag ber att få understryka det ännu en gång — att lösa ett rent praktiskt problem, nämligen att ge ett litet bidrag till underlättande av sockerproduktionen genom att söka friställa mera arbetskraft och därigenom kunna hjälpa mindre betodlare, som inte själva ha möjlighet att ombesörja transporten av sina produkter.

Jag ber att även få stryka under, att första kammaren med mycket stor majoritet har bifallit utskottets hemställan, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr HELLBACKEN: Herr talman! Jag tror att herr Hansson i Skegrie minst sagt överdriver när han gör gällande att en utvidgning av rätten att utföra dessa transporter aldrig tidigare varit så behövlig som den är nu.

Herr Hansson säger att vi inte skola bygga på utredningar som äro gjorda år 1940 i anledning av den proposition som då framlades och som föranledde riksdagen att fatta beslut om frigivande av vissa slag av transporter, nämligen sådana för mjölk, mjölkprodukter, ägg och slaktdjur m. m. De remissinstanser, som då hade att yttra sig, avstyrkte — med undantag för Sveriges betodlars centralförening — det förslag, som nu på nytt har framlagts i motionen. Länsstyrelsen i Kristianstads län — jag skulle tro att första kammarens nuvarande talman då satt som länschef där — avstyrkte förslaget under hänvisning bland annat till att redan meddelade dispenser hade lett till missförhållanden.

Möjligheten för vederbörande länsstyrelse att bevilja dispens finnes alljämt. Och jag skulle vilja fråga herr Hansson i Skegrie: Ha herr Hansson,

Motioner om undantag från tillämpningen av bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik för transport av sockerbeter och betmassa.

som är motionär, och andra sovit en törnrosasömn sedan 1940? Vad har inträffat sedan dess på detta område? Jo, lastbilsparken har ökats på ett sådant sätt att man aldrig har sett något liknande, och antalet traktorer och släpvagnar i jordbruket har praktiskt taget fördubblats. Dessutom har lastbilstrafiken sedan den tiden organiserats med lastbilscentraler praktiskt taget överallt i vårt land, inte minst i skånelänen, och detta gör att man har möjlighet att taga hand om topparna i trafiken och lägga den till rätta så att man inte behöver möta några större svårigheter. Dessutom ha som sagt länsstyrelserna denna möjlighet att bevilja tillstånd till körning i trängande fall för dem som ha lastbilar och som alltså kunna köra vid sådana tillfällen som det här är fråga om.

Jag kan inte finna annat, herr talman, än att man i enlighet med reservanternas hemställan bör avvisa motionens förslag, ty det finns ingen anledning att företaga en utvidgning när det har visat sig att allt kan gå bra utan en sådan utvidgning. Även om herr Hansson åberopar att första kammaren med uppresning har bifallit utskottets förslag, kan jag inte finna att något verkligt skäl talar för en sådan utvidgning som utskottet föreslår.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till reservationen.

Herr NILSSON i Göteborg: Herr talman! Det kanske inte skadar att i anledning av herr Hanssons anförande upplysa om att förordningen om yrkesmässig trafik innebär en viss reglering av tillgången på motorfordon i den yrkesmässiga trafiken, tillkommen för att trafikbilägarna inte skola utsättas för en sådan mördande konkurrens, att deras försörjningsmöjligheter — och även trafiksäkerheten — äventyras. Detta är det grundmotiv som ligger bakom förordningen. Herr Hansson i Skegrie och

de andra motionärerna mena nu att det undantag, som är medgivet för vissa motorfordon när det gäller mjölktransporter och kreaturstransporter, bör utsträckas till transport av betor. Herr Hansson säger, att det är ju en så liten och betydelselös fråga, att den nästan inte är värd att diskutera. Då vill jag meddela att det i motionen står följande: »Likaså kan man tänka sig, att en jordbrukare, som har lastbil, skulle kunna åtaga sig dylika transporter för sina graunnar, i den mån en sådan lastbil ej användes för egna körslor.» En motorfordonsägare, som kör mjölk och forslar kreatur, skall alltså oavsett detta få denna ökade möjlighet att använda sitt fordon i konkurrensen. Jag vill påpeka detta därför att jordbrukarna själva ju äro synnerligen måna om sitt yrkesintressen när det gäller att skydda sig mot intrång på deras organisationers områden. Precis samma sak gäller det här.

Jag vill vidare erinra herr Hansson om att motionärerna inte äro nöjda med att bara dessa bilar, som jag här har talat om, skola få användas, utan vem som helst som äger en lastbil skall enligt motionärernas åsikt ha rättighet att ge sig ut och konkurrera när det gäller dessa transporter. Detta säger för resten också utskottet ifrån i sitt utlåtande.

Det är just dessa synpunkter, herr Hansson, som man får lägga på denna fråga, och jag har sagt, att inom ramen av den nuvarande författningen kan länsstyrelsen, om ni presentera ert verkliga skäl för behovet av ett ökat antal lastbilar vid dessa bettransporter, medge er rätt att använda dem. I den mån lastbilsbeståndet inte är tillräckligt inom det område, som bettransporterna avse, kan länsstyrelsen dirigera dit trafikillstånd från andra områden.

Detta är, herr Hansson, en liten fråga på så sätt att det redan finns möjligheter för länsstyrelsen att ge tillfälliga

Motioner om undantag från tillämpningen av bestämmelserna om yrkesmässig automobiltrafik för transport av sockerbeter och betmassa.

trafiktillstånd när betkampanjen pågår, och det är därför, herr talman, som jag har yrkat bifall till reservationen.

Herr HANSSON i Skegrie: Herr talman! Jag vill först säga till den siste ärade talaren att den konkurrens, som han tror skulle kunna ske från jordbrukarnas sida, den är väl bara någonting i tanken och på papperet. Det är ju endast de allra största jordbruken som hålla sig med lastbilar, och deras lastbilar äro så hårt engagerade under dessa perioder, att det sannerligen inte finns någon tid över till att köra för andra. Det kan endast tänkas vid olycksfall och dylikt, att man av ren god vilja vill hjälpa en jordbrukare som inte själv kan klara upp sina transporter, men att en jordbrukare skulle åtaga sig en beställd leverans är utslutet.

Vad sedan gäller herr Nilssons tal om att det skulle bli en mördande konkurrens är ju också detta någonting som inte har förankring i verkligheten. Jag sade att det gäller ett mycket litet antal bilar, och det gör det också. Det gäller i huvudsak endast de bilar som ombesörja mjölktransporter eller eventuellt slaktdjurstransporter. Dessa bilar stå i allmänhet stilla på eftermiddagarna, och det är väl en rent ekonomisk affär att om möjligt låta dem sysselsättas på eftermiddagarna och göra nytta även då i stället för att stå stilla.

Herr Hellbacken säger, att bilparken har ökat så avsevärt sedan 1940. Det är alldeles riktigt, men det har också skett en oerhörd ökning i trafiken sedan 1940, och den som i dag vill fråga en lastbilägare, huruvida denne har möjlighet att åtaga sig betkörning, får ofta det svaret, att vederbörande har tillräckligt att göra ändå och inte frågar efter denna transport. Det blir sannolikt inte någon som helst konkurrens som är någonting att tala om.

Man säger att länsstyrelserna ha möj-

lighet att ge tillfälliga tillstånd. Men jag vill fråga: Hur skall man klara upp ett sådant fall som jag här erinrar om, där en liten odlare, som själv måste använda sin arbetskraft för betupptagningen, kommer i den situationen, att han själv måste skörda sina betor och inte har tid att köra in dem? Hur skall han på kort tid hinna ordna körtillstånd för en mjölkbil som kan vara stationerad i närheten? Det är i praktiken ett olösligt problem, men om man har det undantag som föreslås i motionen och utlåtandet, så har man en liten reserv att tillgå, framför allt i dessa fall då vederbörande är oförberedd; och det är i första hand de fallen vi ha tänkt på då vi ha kommit med vår motion.

Herr talman! Jag ber att få upprepa, att motionen är tillkommen i syfte att hjälpa de odlare, som inte själva ha full möjlighet att borttransportera sin betskörd. De betodlare som det ha — med traktor eller på annat sätt — beröras inte alls, de klara sig alltid, men det är de andra, de mindre, vilka måste lita fullt och helt till sig själva, som kunna komma i mycket kinkiga situationer, och det är framför allt från det hållet som denna framstöt har kommit. Man vill ha ett undantag för bettransporter liksom för transporter av kött, mjölk och ägg.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hellbacken begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Med hänsyn till att tiden nu var långt framskriden, tillsporde herr talmannen kammaren, huruvida kammaren ville fortsätta handläggningen av övriga på föredragningslistan uppförda ärenden eller uppskjuta desamma; och beslöts, att behandlingen av dessa ärenden skulle uppskjutas till följande arbetsplenum onsdagen den 11 innevarande april.

§ 5.

Anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 87, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av en mellan Sverige och Norge träffad överenskommelse om fiskeriförhållandena i vissa till Sverige och Norge hörande vattenområden.

§ 6.

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposition nr 161, angående tullfrihet för utrustning, som inkommer såsom gåva till vetenskapliga institutioner, tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 7.

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 109, angående vissa markförvärv för försvaret motionen nr 502 av herr *Dahlgren*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 110, angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1951/52 m. m. motionerna:

nr 503 av herr *Bergström m. fl.*; och nr 504 av herr *Nyberg m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 112, angående löne- och pensionsreglering för lärare vid vissa statsunderstödda privata läroanstalter m. m. motionen nr 505 av herr *Mosesson*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 114, angående lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m. motionerna:

nr 506 av herr *Dahlgren m. fl.*;

nr 507 av herr *Lindberg m. fl.*;

nr 508 av herr *Nilsson* i Kristinehamn m. fl.; och

nr 509 av herrar *Braconier* och *Nestrup*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 150, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51 motionen nr 510 av herr *Persson* i Appuna m. fl.: samt

i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 143, med förslag till förordning om skatt å elektrisk kraft (el-skatteförordning), m. m., och nr 144, med förslag till förordning om tillfällig automobilskatt motionen nr 511 av herrar *Pettersson* i Ersbacken och *Vigelsbo*.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 11.16 em.

In fidem

Gunnar Britth.